ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

STUDII ȘI MATERIALE PRIVITOARE LA FORMAREA CUVINTELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ

VOL. AL V-LEA

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Scanned with OKEN Scanner

SUMARUL VOLUMELOR PRECEDENTE

I, 1959, 272 p. (Redactori responsabili : acad. AL. GRAUR și prof. JACQUES BYCK) : A. G., Cuvînt înainte (p. 3—4) ; I. RIZESCU, Prefixul *pre -* în limba română (p. 5—16) ; GH. BULGĂR, Prefixul *răs-* în limba română (p. 17—28) ; RODICA OCHEȘEANU, Prefixele superlative în limba română (p. 29—50) ; GEORGETA CIOMPEC, Sufixul *-aj* (p. 51—64) ; ELENA CARABULEA, *-ame* și *-ime* în limba română (p.65—75) ; ECATERINA IONAȘCU, Sufixele *-ar* și *-aș* la numele de agent (p.77—84) ; MARIA ILIESCU, Sufixul adjectival *-bil* în limba română (p. 85—99) ; FULVIA CIOBANU, Sufixul adjectival *-icesc* (p. 101—116) ; ZIZI ȘTEFĂNESCU-GOANGĂ, Sufixul *-ier* (p. 117—121) ; JANA ALBIN, Sufixele *-ism* și *-ist* (p. 123—131) ; ANA CANARACHE, Sufixele *-ilă*, *-oză*, *-om* (p. 133—135) ; ELENA CIOBANU, Observații asupra formării numelor de familie feminine de la masculine (p. 137—143) ; HALINA MIRSKA, Unele probleme ale compunerii cuvintelor în limba română (p. 145—189) ; CONSTANT MANECA, Cuvinte compuse în terminologia științifică și tehnică actuală (p. 191—202) ; FINUȚA ASAN, Derivarea cu sufixe și prefixe în Psaltirea Hurmuzaki (p. 203—212) ; GEORGETA MARIN, Compunerea și schimbarea categoriei gramaticale în Psaltirea Hurmuzaki (p. 213—220) ; LAURA VASILIU, Derivarea cu sufixe și prefixe în Cartea cu învățătură a diaconului Coresi din 1581 (p. 221—259) ; BIBLIOGRAFIE (p. 261—269).

II, 1960, 236 p. (Redactori responsabili : acad. AL. GRAUR și prof. JACQUES BYCK) : FINUȚA ASAN, Prefixul *a-* < lat. *ad-* (p. 3—15) ; ANA CANARACHE, Prefixele *ante-* și *anti-* (p. 17—23) ; I. RIZESCU, Prefixul *con-* (*co-*, *com-*) (p. 25—36) ; FLORA ȘUTEU, Prefixul *în-/in-* (p. 37—65) ; GH. BULGĂR, Prefixul *re-*(*ră-*) (p.67—78) ; RODICA OCHEȘEANU, Prefixul *stră-* (p. 79—85) ; VADIM RUDEANU, Prefixul *trans-* în limba română (p. 87—92) ; MARIETA PIETREANU, Sufixul *-an* (p. 93—100) ; VADIM RUDEANU, Sufixele *-anie* și *-enie* în limba română (p. 101—106) ; LUIZA SECHE, Sufixele -(*a/e*)*nt*, -(*a/e*)*nță* (p. 107—116) ; I. DĂNĂILĂ, Sufixul *-ard* (p. 117—123) ; ANA BUZI, Sufixul *-cios* [-(*ă*)*cios*, -(*i*)*cios*, -(*in*)*cios*] (p. 125—128) ; ELENA CIOBANU, Sufixul *-ealӑ* (p. 129—138) ; GH. HANEȘ, Sufixele adverbiale *-ește* și *-icește* (p. 139—147) ; MIOARA AVRAM, Sufixele românești *-ilă* masculin și *-ilă/±ilă* feminin (p. 149—178) ; LAURA VASILIU, Sufixul -(*i*)*on-* (p. 179—184) ; I. DĂNĂILĂ, Sufixul *-mente* în limba română (p. 185—198) ; ELENA CARABULEA, Sufixul *-uș*(*ă*) (p. 199—212) ; MAGDALENA POPESCU, Nume de locuitori derivate de la teme străine (p. 213—224) ; BIBLIOGRAFIE (p. 225—234).

Scanned with OKEN Scanner

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ DIN BUCUREȘTI

STUDII ȘI MATERIALE PRIVITOARE LA

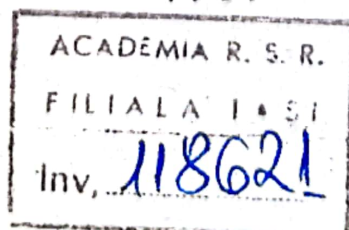
FORMAREA CUVINTELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ

VOL. AL V-LEA

SALĂ DE LECTURĂ

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

1969

Redactori responsabili :

Acad. AL. GRAUR

şi

MIOARA AVRAM

Scanned with OKEN Scanner

Y

FENOMENUL SUPRAPREFIXĂRII ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

FLORICA FICȘINESCU și I. RIZESCU

1. Procedeul derivării cu prefixe de la teme anterior prefixate, procedeu pe care îl vom numi suprapre fixare, este cunoscut în limba latină [1].

Formațiile supraprefixate, numeroase deja în latina din epoca imperială, în proză (Vitruviu, Columella, Pliniu) și mai ales în poezie (Vergiliu, Horațiu, Ovidiu, Tibul), ating maximum de frecvență în perioada tîrzie, în textele cu caracter popular [2].

Sînt derivate de la teme prefixate diferite părți de vorbire:
substantive: *circuminspector*, *incompositio* etc.;
adjective: *incomparatus*, *inexpugnabilis* etc.,
dar mai ales:
verbe: *accognoscere*, *disconducere*, *persubhorrescere*, *recolligere*, *superimpendere*, *subdiffidere* etc.

Mai puține și, în general, de proveniență cultă sînt derivatele cu prefixe de la teme prefixate în prealabil cu două sau cu mai multe prefixe: *corresuscitare*, *inabscondere* etc.; totuși formația *perdiscooperio* este atestată în *Peregrinatio*.

Ca și acumularea de prepoziții (ca, de exemplu, *abante*, *depost* etc.), fenomenul supraprefixării poate fi pus în legătură pe de o parte cu tendința spre claritate a limbii latine populare și tîrzii, iar pe de alta cu preferința latinei populare pentru cuvintele mai lungi [3]. Ipoteza pare convingătoare, întrucît remarcăm că prefixele care apar cel mai des în această situație sînt la origine prepoziții: *ad-*, *circum-*, *ex-*, *per-*, *re-*, *supra-*, *trans-* etc. Acumularea de prefixe apare de asemenea ca „o reacție a sistemului la uzura derivatelor vechi" [4].

---

[1] Cf. Veikko Väänänen, *Introduction au latin vulgaire*, Paris, 1963, p. 99; TILR I, p. 99, 100, 104–105.
[2] TILR I, p. 105.
[3] Cf. TILR I, p. 105.
[4] *Ibid.*

2. Numărul derivatelor latine cu mai multe prefixe păstrate în limbile romanice este restrîns [5].

Pentru limba română, care moştenește, în general, un număr relativ redus de prefixe, exemplele sigure lipsesc: *descoperi* (cf. lat. *discooperio*), care ar putea fi menţionat, este foarte probabil format pe teren românesc.

Incomparabil mai numeroase sînt derivatele latine cu mai multe prefixe pătrunse în limba română ca elemente neologice, preluate fie direct, fie indirect, mai ales prin filieră franceză. Multe dintre ele sînt formaţii neanalizabile, uneori, chiar în latină:

condescinde, fr. *condescendre*, lat. *condescendere* (cf. *scando*);
predecesor, fr. *prédécesseur*, lat. *predecessor* (cf. *cedo*);
reintegra, fr. *réintégrer*, lat. *reintegrare* etc.

În alte cazuri, prefixul primar este simţit analizabil:

fie parţial:

retransmite, fr. *retransmettre*, lat. *retransmittere*,

fie integral:

impermutabil, fr. *impermutable*, lat. *impermutabilis*.

O altă serie de derivate supraprefixate din limba română, analizabile în toate elementele componente, sînt la origine formaţii romanice mai recente, împrumutate ca atare: *dezacupla* <fr. *désaccoupler*; *indisolubil* <fr. *indissoluble*; *ireconciliabil* < fr. *irréconciliable* etc. sau calchiate: *contrapropunere* <fr. *contreproposition*, *descompunere* < fr. *décomposition*, *presupune* <fr. *présupposer*, it. *presupponere* etc.

Adeseori formaţia supraprefixată românească reprezintă un calc după un derivat cu prefix unic:

subîn_chiria_, cf. fr. **sous**-_louer_;
supraîn_călzi_, cf. fr. **sur**_chauffer_;
supraîn_cărca_, cf. fr. **sur**_charger_ etc. La fel, în cazul derivatelor neanalizabile:

întredes_chide_, cf. fr. **entre**-_ouvrir_;
subdez_voltat_, cf. fr. **sous**-_developpé_.

Derivatele de mai jos sînt probabil formate pe teren românesc, fără model străin:

verbe: (înv.) **despe**_trece_
desră_suci_
deza_morţi_
(rar) **deza**_surzi_
dezîn_vinovăţi_

adjective (cele mai multe, provenite de la participiu):
nea_bătut_
neîn_tîrziat_
nestră_bătut_
(înv.) **preane**_vinovat_

---

[5] Cf. G. Rohlfs, *Historische Grammatik der italienischen Sprache und ihrer Mundarten*, vol. III, Berna, 1954, p. 234–249; K. Nyrop, *Grammaire historique de la langue française*, vol. III, Copenhague-Leipzig, 1908, p. 236.

Scanned with OKEN Scanner

substantive : **neîn***grijire*
nepre*schimbare*

Dintre derivatele pe teren românesc, unele sînt formate de la teme vechi cu prefixe moștenite : *dezasurzi, scufunda*, altele de la teme și cu prefixe neologice : *subintitula*. Există de asemenea și derivate formate din teme vechi cu prefixe noi : *retranscrie* sau cu prefixe vechi și teme noi : *nedesfigurat*. Asociația prefix neologic și prefix vechi poate apărea deopotrivă în legătură cu o temă veche (*exînscris*) sau cu o temă nouă (*reîmpachetat*).

3. În legătură cu materialul prezentat — și care, fără a fi exhaustiv, include tipurile caracteristice — se pot observa următoarele aspecte :

a) Cumulul de prefixe se produce mai ales la verbe, situație similară cu cea de la derivarea cu prefix unic. Prefixele cele mai productive în această poziție sînt *des-* (*de-*), care apare atît în formații vechi cît și în formații neologice, și *re-*, care apare mai ales în formații neologice.

De asemenea, între derivatele nominale supraprefixate predomină cele provenite de la teme verbale. Astfel se înscriu în ordinea frecvenței :

— adjectivele, mai ales cele de origine verbală, supraprefixate cu *ne-* ;

— abstractele verbale, supraprefixate mai ales cu *ne-* și *des-*, dar și numeroase formații savante din elemente neologice, supraprefixate cu *re-* : *reconsolidare, reîncarnare, reînregistrare* etc.

O categorie caracteristică de substantive formate prin supraprefixare o constituie derivatele vechi care denumesc trepte de rudenie, de felul lui *prestrănepot, răsstrăbunic* etc. Ele apar atestate frecvent în documente vechi și mai noi, referitoare la vînzări și cumpărări de moșii, danii, întăriri etc.[6] (*Dimitru, feciorul lui Crăstea Buhuș, nepot lui Pătrașco, strănepot a Măricăi și a lui Bran și* **prestrănepot** *al lui Casta* (sic) *Giurge Stravici* (a. 1609), IORGA, S. D. VI 77 ; XVIII 208. *Fiind eu mai sus numitul* **prestrănepot** *al lui Gheorghe* (a. 1801), Bîrlea, *Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, 1909, p. 209).

Le regăsim, de asemenea, în scrieri literare (*Descoperise că se trage . . . din Petru Rareș, care era* **prerestrăbunul restrăbunului** *seu*. I. NEGRUZZI, în CONV. LIT. VII 113) și în limba populară (*răsrăsstrămoș, răsrăsstrămamă, răsrăsstrăbunic*[7], *străstrănepot* etc.).

În latină, ca și în slavă, cuvintele denumind trepte de rudenie se formau prin prefixare. În latină se foloseau prefixele : *al-*, *at-* (*ad-*), *pro-*[8], în slavă пра-[9]. Limba română păstrează acest procedeu, dar folosește alte prefixe, și anume : *stră-*, *răz-*, pentru a marca continuarea în a doua generație a anumitor grade de rudenie atît în ordine ascendentă, cît și descendentă (*strănepot, răzbunic*). Exprimarea gradelor mai îndepărtate de rudenie

[6] Cf. Vasile Scurtu, *Termenii de înrudire în limba română*, Edit. Academiei, București, 1966, p. 5, 101.

[7] Cf. S. Fl. Marian, *Nunta la români*, București, 1890, p. 63.

[8] Françoise Bader, *La formation des composés nominaux du latin*, Paris, 1962, p. 345—347.

[9] Fr. Miklosich, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien, 1866, s.v.

se realizează prin supraprefixare cu *răs-* (*răz-*) (*răsstrăbun*) şi *pre-* (*prestrănepot*, *prestrăbun*). Spre deosebire de *răs-*, care se ataşează deopotrivă la teme simple şi la teme anterior prefixate, *pre-* este folosit numai în legătură cu o temă prefixată; în schimb *stră-* nu apare niciodată în legătură cu o temă prefixată.

În limba vorbită exprimarea unui grad de rudenie mai îndepărtat se face, de obicei, prin repetarea prefixului *răs-* sau *stră-* : *răsrăsstrămamă*, *străstrănepot*. (Pentru formaţiile de acest fel, vezi în continuare punctul *e*.)

b) Prefixele cele mai des folosite în derivarea de la teme în prealabil prefixate sînt *ne-*, *des-* şi, dintre cele neologice, *re-*. În legătură cu aceste prefixe remarcăm :

— sînt foarte productive şi în derivarea de la teme simple ;

— exprimă valori care nu modifică (esenţial) înţelesul temei[10] şi care — în anumite limite — sînt posibile în raport cu oricare noţiune : aspectul negativ (*ne-*), repetarea (*re-*), anularea procesului (*des-*). Aceasta apare şi mai clar dacă ne gîndim la faptul că ideea stabilită de aceste prefixe (atît în legătură cu o temă anterior prefixată, cît şi cu o temă simplă) poate fi exprimată în frază printr-o determinare circumstanţială :

a desconjura „a înconjura în sens invers, îndărăt";
a desrăsuci „ a răsuci îndărăt";
a realipi „a alipi la loc";
a reîncadra „a încadra din nou (sau la loc sau iarăşi)" etc.

Într-o situaţie asemănătoare se găseşte şi *sub-*, care indică, în legătură cu tema, ierarhizarea pe diferite planuri. Frecvenţa mai mică ca element de supraprefixare a opusului său, *supra-*, se explică, probabil, prin concurenţa prefixelor echivalente : *super-*, *extra-*.

Pe de altă parte, faptul că *în-*, foarte productiv în limbă, apare mai rar în legătură cu o temă prefixată se poate datora tocmai sensului său, greu de detaşat din conţinutul global al derivatului.

Spre deosebire de *ne-* şi *re-*, care se pare că apar cu aceeaşi uşurinţă în prezenţa oricărui alt prefix, *des-* este mai frecvent în legătură cu prefixele care i se opun ca înţeles : *a-* (vechi), *cu-/con-* şi *în-/in-* (*amorţi* — *dezamorţi* ; *afuma*—**dezafuma** ; **com***pune*—**descom***pune* ; **con***solida*—**descon***solida* ; **în***crustare*—**dezîn***crustare* ; **in***toxica*—**dezin***toxica*).

Spre deosebire de *ne-* şi *re-*, care apar cu aceeaşi uşurinţă şi în prezenţa temelor prefixate cu *des-*, *des-* nu apare obişnuit înaintea temelor prefixate cu *ne-* şi cu *re-*. Explicaţia credem că este de natură „gramaticală" în cazul temelor prefixate cu *ne-*, în marea lor majoritate nominale, *des-* ataşîndu-se de preferinţă la teme verbale, şi de natură „semantică" în cazul celor în *re-*, anularea procesului de repetare fiind o noţiune greu de conceput.

c) În sfîrşit, nu constatăm niciodată o sudare a două prefixe în sensul de a fi ajuns să fie simţite ca un element unic de prefixare, dezvoltînd un

---

[10] În vechea slavă dubla prefixare este legată mai ales de exprimarea aspectului. În limba rusă formaţiile cu mai multe prefixe sînt simţite azi de vorbitori ca derivate cu un singur prefix. De exemplu *недооценить* „a subaprecia", *обезболить* „a anestezia" (I. M. Šanskij, *Očerki po russkomu slovoobrazovaniju i leksikologhii*, Moscova, 1959, p. 36).

sens unitar. Nu dispunem de exemple în care cumulul de prefixe (*des-* + *în-*, *re-* + *trans-* de pildă) să apară simultan în prezența unei teme de la care nu se cunoaște și derivatul cu prefix unic (*trans-*, respectiv *în-*, în exemplele noastre).

Ipoteza emisă de Ov. Densusianu [11] că *răs-* (*răz-*) din *răzbuna*, *răscumpăra* s-ar fi format din *re-* + *ex-*, precum și punctul de vedere asemănător susținut de A. Philippide [12], după care *răs-* ar proveni din atașarea lui *re-* la derivate formate cu prefixul *s-* (*z-*) (*răscoc*, *răzbat*), nu infirmă observația de mai sus, deoarece originea slavă a prefixului *răs-* este mai mult decît probabilă.

d) Înțelesul formației supraprefixate nu se stabilește în concurența dintre cele două sau mai multe prefixe, ci, ca și în cazul prefixării unice, din raportarea prefixului la sensul global al temei anterior prefixate. Astfel, suprapunerea a două prefixe cu sens negativ nu atrage anularea totală a ideii de negație, conținutul noii formații continuînd să se orienteze după înțelesul global al temei prefixate: *nedezlipit* nu înseamnă „lipit", ci: „care nu s-a dezlipit (complet), care a rămas, care mai este încă lipit; care nu poate fi dezlipit". Lucrurile apar și mai clar în cazul lui *nedesfăcut*, care, ca atribut al lui „socoteală", înseamnă „nerezolvat, nesoluționat" (DDRF), adică exact sensul opus lui *făcut*.

e) În vorbirea familiară, supraprefixarea poate fi folosită cu valoare expresivă. Procedeul cel mai obișnuit în asemenea cazuri este repetarea prefixului primar, care preia accentul formației și este urmat de pauză: *re-recopia*. Prefixele cele mai folosite în acest mod sînt prefixele superlative, vechi: *răs-*, *stră-* (de exemplu: răs-răs*citit*, stră-stră*vechi* etc.) și neologice: *extra-*, *ultra-*, *supra-* etc. (extra-extra*fin*, supra-supra*aglomerat* etc.). Formațiile de acest fel, ocazionale și efemere [13], sînt deosebite de derivatele prin supraprefixare propriu-zise de tipul *prestrănepot*, *străstrănepot* sau *retranspune*, reprezentînd de fapt o simplă modalitate de potențare a valorii prefixului.

Observațiile de mai sus duc la următoarele concluzii:

— Derivarea prin supraprefixarea unei teme anterior prefixate este un fenomen destul de răspîndit în limba română. Formațiile de acest fel sînt de cele mai variate proveniențe: forme moștenite, împrumuturi, calcuri și derivate proprii ale limbii.

— Printre formațiile supraprefixate predomină verbele și adjectivele.

— Prefixele cele mai des folosite pentru prefixarea derivatelor cu prefixe sînt *ne-*, *des-* și, dintre cele neologice, *re-*. Aceste prefixe au ca notă comună faptul de a nu modifica conținutul temei, ci de a-l suplimenta cu o anumită caracteristică. Posibilități de a deveni productive în supraprefixare au și prefixe ca: *sub-*, *supra-*, *hiper-*, *ultra-* etc. și în general toate acele

[11] *Histoire de la langue roumaine*, vol. I, București, 1929, p. 247.

[12] *Istoria limbii române*, vol. I, *Principii de istoria limbii*, Iași, 1894, p. 101.

[13] După K. Nyrop (*lucr. cit.*, p. 225) formații de acest tip aparțin limbii familiare.

prefixe folosite exclusiv pentru intensificarea sau slăbirea conţinutului temei.

— Prefixul se comportă faţă de tema prefixată ca şi faţă de o temă simplă. Sensul formaţiei se axează pe valoarea globală a temei şi nu pe cea a prefixului tematic.

— Nu există cazuri în care cumulul de prefixe să fie detaşat ca element unic de prefixare.

— Derivatele supraprefixate aparţin tuturor stilurilor limbii.

Scanned with OKEN Scanner

PREFIXUL REGIONAL *NĂ-*

DE

FLORICA FICŞINESCU

1. *Nă-* ca silabă iniţială a cuvintelor româneşti este, în general, uşor de explicat:

a) *nă-*<sl. *na-*: *năpădi*<sl. *napadati*; *năpăstui*<sl. *napastovati*; *năpusti* <sl. *napustiti*; *năvăli* <sl. *navaliti* etc.;

b) *nă-*<*ne-* [1] din împrumuturi neanalizabile în limba română, ca: *năjit*<ucr. *nežyt*; *năpîrcă*, cf. alb. *nepër(t)kë*; *năramză*<bg. *neranza*; *năuc*< sl. *neukъ* etc. sau din formaţii româneşti cu prefixul *ne-*, pronunţat regional *nă-*: *năcurat*, *năferecat*, *nătot* etc.;

c) *nă-* rezultat din *în-* (+ *a-*), în formaţii dezvoltate din locuţiuni adverbiale construite cu această prepoziţie: *nămiază*, (în Banat şi Mehedinţi) *năprăor* (cf. *proor*, *improor*) „ajun" DR V 389. Din aceeaşi regiune ca şi *năprăor* şi provenind din construcţia prepoziţională mai puţin obişnuită: *în al josului*, păstrată încă în judeţul Mehedinţi (cf. DA, sub *înaljos*), este şi adverbul *năljosului* (N. REV. R. VIII 87) şi, formate în acelaşi fel: *năldealului* (ib.), *nălsusul* (CUV. D. BĂTR. I 295), *nălvalelui* (N. REV. R. VII 87).

Nă- apare ca element analizabil în cuvintele în care reprezintă prefixul *ne-*, precum şi în unele împrumuturi din slavă, la origine derivate cu prefixul *na-*, a căror formaţie este simţită clară, fie în raport cu alte derivate de la aceeaşi temă, ca de exemplu: *năpădi* şi *prăpădi*, *năvăli* şi *prăvăli*, fie în raport cu cuvîntul de bază, împrumutat şi izolat, ca de exemplu: *năbuşi* şi *buşi* (cf. şi *prăbuşi*), *năluci* şi *luci* (cf. şi *străluci*), *năzări* şi *zări*. În ceea ce priveşte valoarea lui, *nĕ-* provenit din *na-* slav rămîne greu de analizat. Situaţia pare a se prezenta în acelaşi fel chiar şi în limba de origine, valoarea prefixului *na-*, cu excepţia cazurilor în care însemna „pe", ca de exemplu în *napasti* „a cădea pe", fiind apreciată ca „indiscernabilă" [2] încă din vechea slavă. Lucrul acesta poate explica faptul că, deşi prezent

---

[1] Al. Graur, *Etimologii româneşti*, Edit. Academiei, Bucureşti, 1963, p. 27 ş.u.
[2] André Vaillant, *Manuel du vieux slave*, Paris, 1964, p. 338.

într-un număr relativ mare de împrumuturi analizabile ca formație (vezi mai sus), prefixul slav *na-* nu a format derivate pe teren românesc [3].

2. Mai puțin clară este proveniența lui *nă-* într-o serie, relativ numeroasă, de termeni regionali din Banat, Oltenia și regiunile limitrofe, precum și din nordul Moldovei.

a) Sub raportul apartenenței gramaticale și al modalității de formare, acești termeni se repartizează după cum urmează:

— verbe derivate de la verbe:

năboi, *năbui* (LR IX (1960), nr. 5, p. 35, Turnu-Severin) „a se revărsa, a năvăli", cf. *bui*, cu același sens (DA, Ban., Olt.);

năcîrcăli (COMAN, GL.) „a lucra fără tragere de inimă", cf. *cîrcăli*, cu același sens (DA);

năficîi, *năcăfăi* (UDRESCU, GL.) „a merge încet, anevoie, greu", cf. *făcăi* (DA) „a se slei, a se îngroșa prin răcire";

năgrăbi (UDRESCU, GL.) „a se grăbi", cf. *grăbi*;

nămînji (ALR II/I h. 128) „a murdări", cf. *mînji*;

năpiști (PAȘCA, GL.) „a țîșni", cf. *țîști* (LEX. REG. I 33), cu același înțeles;

năsoci (COMAN, GL.) „a merge greu prin noroi", cf. *soci* (LEX. REG. II 30) „a frămînta aluat";

nătînji (com. din Zagra-Năsăud, în DA ms.) „a face mofturi la mîncare", cf. *tînji* și *otînji* (LEX. REG. II 52) „a se usca, a se ofili";

năzbate (ALR II 3645/13) „a se tîrgui", cf. *zbate*, *bate*.

În formația *neagoi* (LUNGIANU, CL. 172) „a liniști, a potoli" intră desigur verbul *ogoi*, cu același sens, iar *nestoia* (PAMFILE, C. 48) „a se potoli" se explică foarte probabil prin *ostoi(a)*, cu același sens;

— adjective derivate de la adjective:

năbleg (COMAN, GL.), cf. *bleg*;

năhui, *năui* (VICIU, GL., L. COSTIN, GR. BĂN.) „tont, nerod", cf. *hui* (PAȘCA, GL.) „nătărău";

năprui (CADE, DM) „nătîng, prost", cf. *prui* (PAȘCA, GL.) „prost";

nâstrașnic (GRIGORIU-RIGO, MED. POP. 31) „grozav, teribil", cf. *strașnic*;

nătînt (com. din Lupșa-Turda, în DA ms.) „nerod", cf. *tînt*;

năzdravăn „voinic, puternic", cf. *zdravăn* (*Crescură mari și se făcură nesce feciori puternici, năzdraveni*. CĂTANĂ, P. B. III 87);

năzdrîmb (UDRESCU, GL.) „grosolan, bădăran", cf. *zdrîmb* (id. *ib.*) „fandosit, sclifosit";

năzgîmb (id., *ib.*) „sașiu", cf. *zgîmb* (id., *ib.*), cu același înțeles;

năzglîmb (L. COSTIN, GR. BĂN.) „urît", cf. *zglîmb* (id., *ib.*) „mînios, scîrbos".

Adjectivele *nătîntav* (MERA, L. B. 117) și *nătîntoc* (DM) au putut apărea fie ca derivate cu sufix de la *nătînt*, fie ca formații parasintetice de la *tînt*;

[3] Max Auerbach, *Verbalpräfixe im Dacorumänischen*, „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar) zu Leipzig", XIX–XX, p. 240.

— substantive de la substantive:

năcoabă (L. COSTIN, GR. BĂN.) „om prost", cf. *coabă* (id., *ib.*) „pacoste";
năglod (ALR I 398/148) „noroi", cf. *glod*;
năhîcă (REV. CRIT. III 162) „femeie leneșă", cf. *hîcă* (DA) „belea";
nămeal (ALR I 398/109) „nămol, glod", cf. *meal* (DLR);
năpîrșă (UDRESCU, GL.) „femeie ușuratică", cf. *pîrșă* (id., *ib.*), cu același sens;
năpîrț (id., *ib.*) „om bătrîn, prăpădit", cf. *pîrș* (id., *ib.*) „om neîngrijit, zdrențăros, murdar";
năplod (LEX. REG. II 36) „gunoi", cf. *plod*;
năvrajbă (L. COSTIN, GR. BĂN.) „silință, zel", cf. *vrajbă*;
năzbîcă (GLOS. REG.) „nărav", cf. *bîcă* (LEX. REG. II 19), cu același sens.

Năgrabă (CIAUȘANU, V. 181) poate fi un derivat de la *grabă*, dar și un postverbal de la *năgrăbi* (pentru care vezi mai sus, p. 10).

Năgîrd „om prost" poate fi derivat și de la *gîrb* (L. COSTIN. GR. BĂN.) „gheb", dar poate fi pus în legătură și cu *ogîrdi* (LEX. REG. II 70) „a fi slăbit și fără putere din cauza vîrstei".

Năfufănă, *nefufănă* (COMAN, GL.) „femeie proastă" pare a fi un derivat parasintetic de la *fufă*. Cf. și *pufă* (LEX. REG. II 53) „fată urîtă și ursuză";

— adverbe de la adverbe:

năbuzna (SADOVEANU, O. V 478), cu același înțeles ca *buzna*.

Năvîrna (PAMFILE, C. 47), *năbîrna* (id., *J.* II 156) „buluc" stă probabil în legătură cu *năvîrni* (LR X (1961), nr. 2, p. 128) „a se strădui, a se trudi".

Se adaugă la acestea o serie de formații semianalizabile, în care prezența lui *nă-* este sensibilă numai în raport cu alte formații, sinonime sau foarte apropiate ca sens:

năturni (T. PAPAHAGI, M. 227) „a se lua după cineva" și *däturni* (LEX. REG. II 13) „a îndepărta pe cineva". Cf. ucr. *naturiti* (DR IV 1079);
năzvăsi (LEX. REG. I 46) „a răsfăța" și *devăsi* (*ib.* II 59) „a se risipi, a se pierde, a se strica";
năzvăța (MAT. DIALECT. I 232) „a se răsfăța", cf. *dezvăța*.

b) După cum reiese din definițiile din glosare, între cuvîntul simplu și formația cu *nă-* din exemplele de mai sus nu există, în cele mai multe cazuri, deosebire de înțeles: *năgrăbi* și *grăbi*, *năzbate* și *zbate*, *neagoi* și *ogoi* și mai ales: *năhui* și *hui*, *năprui* și *prui*, *nătînt* și *tînt*, *năzgîmb* și *zgîmb* sau substantivele: *nămeal* și *meal*, *năglod* și *glod*, *năpîrșă* și *pîrșă* [4]. Chiar atunci cînd formația cu *nă-* s-a specializat ca sens, sensul respectiv reprezintă o evoluție semantică normală față de înțelesul cuvîntului simplu: *năcoabă* față de *coabă* „pacoste", *năhîcă* față de *hîcă* „belea", *năvrajbă* față de *vrajbă*. Pentru evoluția semantică a lui *năplod* față de *plod*, compară *jimigai* (DA), *mișugai* (CV 1951, nr. 11, p. 37) „pește mărunt; gunoi mărunt". Prezența aproape constantă a lui *nă-* în legătură cu cuvinte care exprimă noțiuni dezagreabile sau defavorabile constituie o dovadă că și înțelesul lui *nă-* este,

---

[4] UDRESCU, GL. trimite pentru explicație pe *năzgîmb* și *năpîrșă* la cuvintele simple *zgîmb* și *pîrșă*, iar la *zgîmb* înregistrează pe *năzgîmb* ca variantă (?).

în general, depreciativ, rolul său în interiorul formaţiei fiind cel de indicator. [5].

La exemplele anterioare clare sub acest raport, adăugăm verbele *năcîrcăli*, *năfîcîi*, *nămînji*, *năsoci*.

În rarele ocazii cînd *nă-* este asociat unui cuvînt cu conţinut favorabil, glosările formaţiilor respective indică un sens intensiv : *nicuvioasă* (vezi punctul 2 c), *năzdravăn*. Ambele exemple nu sînt însă destul de clare. *Năzdravăn* s-a putut dezvolta prin derivaţie sinonimică, după *năsilnic*, împrumutat din slavă. *Nicuvioasă* rămîne nesigur, din cauza formei mai puţin obişnuite a prefixului.

c) În sfîrşit, pentru a completa descrierea formaţiilor regionale în discuţie, menţionăm că, alături de forma *nă-*, apar variantele *ne-* : *necheaun* (LR X (1961), nr. 3, p. 237) „haimana'', cf. *cheaun* (MAT. DIALECT. I 60) „zăpăcit'' şi, în nordul Moldovei, *ni-* : *nicuvioasă* „preacuvioasă'', cf. *cuvios* (*Sărbătoarea Cuvioasei Paraschiva prăznuită de biserică în ziua de 14 octombrie ..., prin Bucovina se mai numeşte şi nicuvioasa*. PAMFILE, S.T. 59). Uneori, în interiorul aceleiaşi formaţii, *nă-* poate prezenta variantele : *na-*, *ne-*, *no-* : *năboi*, *naboi*, *neboi* (DLR) ; *nătîntoc*, *natantoc* (PONTBRIANT, D.), *netîntoc* (ALEXI, W.), *notîntoc* (LB).

Forma *năz-* din *năzbîcă*, pe care o regăsim şi în formaţiile semianalizabile *năsvleg* (COMAN, GL.) „năvleg'', *năzvăsi* şi *năzvăţa*, este neclară. În cazul special al lui *năzvăţa* am putea avea de-a face cu o falsă analiză a prefixului *dez-* din *dezvăţa* (vezi punctul 2 a). Este foarte probabil însă că şi aici, ca şi în celelalte exemple, este vorba despre un *s-* (*z-*) expresiv adăugat la temă.

3. Pentru unele dintre cuvintele înregistrate mai sus (vezi punctul 2 a) s-au propus explicaţii care le încadrează în una sau în alta dintre categoriile cunoscute de formaţii cu *nă-* (vezi punctul 1). Aşa, de exemplu, *nămînji* a fost raportat la un etimon slav (cf. V. Frăţilă, *Note lexicale şi etimologice*, AUT I 1967, p. 233). Dicţionarele recurg mai frecvent la explicaţia prin contaminare. DM, de exemplu, consideră pe *năbărî* (vezi punctul 6) rezultat din contaminarea lui *năvăli* cu *tăbărî* şi, în acelaşi fel, pe *năbleg* din *nărod* şi *bleg*, pe *năbuzna* din *năvăli* şi *buzna*, pe *nătîntoc* din *nătîng* şi *sărîntoc*.

După părerea noastră, apariţia lui *nă-* cu caracteristici constante (vezi punctul 2 b şi 2 c) în prezenţa unui număr relativ mare de teme analizabile (vezi punctul 2 a) dovedeşte calitatea sa de prefix.

4. Originea acestui prefix în limba română nu este suficient de clară.

O primă ipoteză ar fi aceea că *nă-* este prefixul slav *na-*, reluat în Banat, Oltenia şi regiunile limitrofe din sîrbo-croată, iar în nordul Moldovei din ucraineană. *Nă-* ar face astfel serie, sub raportul originii şi al ariei de răspîndire, cu prefixele regionale *do-*, *pro-* şi *ză-* [6]. Spre deosebire însă de

[5] Al. Graur, *Prefixe cu rol de indicator*, LL XI (1966), p. 335 ş.u.

[6] Pentru care vezi I. Rizescu, *Prefixele regionale dacoromâneşti* **ză-** *şi* **do-**, SMFC IV, p. 31 ş.u.; *Prefixele* **pro-** *în limba română*, *ib.*, p. 23 ş.u.

acestea, pătrunse în graiurile respective prin formații analizabile, împrumuturile regionale cu *nă-* din sîrbo-croată și ucraineană sînt cuvinte neanalizabile. Așa : *năbia* „a se sătura" < scr. *năbijati* „a umplea" ; *năloagă* (Ban., Olt.) „mulțime", (nordul Mold.) „zăpadă mare"<scr. *naloga*, ucr. *naloga* ; *năpoiniță*„ adălmaș" <scr. *napojnica* ; *nărăgit* „avizat, rînduit" <scr. *narediti* etc. Ele nu pot explica desprinderea ca prefix, cu sens analizabil, a lui *na-* rămas străin limbii române în împrumuturile din vechea slavă, ca și în cele din limbile slave moderne.

Mult mai plauzibilă, dacă avem în vedere valoarea depreciativă a prefixului, este posibilitatea detașării lui *nă-* din formații cu prefixul *ne-*, pronunțat regional *nă-*, din exemple ca : *nărod*, *nătărău*, *nătot* sau, cu circulație în aceeași regiune : *năsîtav* (VICIU, GL.), „monstru", cf. *șităv* (LEX. REG. II 37) „zdravăn, întreg" etc., al căror înțeles global și l-a asociat. Trebuie să observăm însă că, spre deosebire de *ne-*, folosit mai ales ca prefix nominal, *nă-* se atașează cu aceeași ușurință la teme verbale, iar conținutul temelor cu care se asociază *ne-* este deosebit de al celor care primesc prefixarea cu *nă-*. Astfel se ajunge la formații omonime cu înțeles opus, ca de exemplu : *năblejnic* (LEX. REG. II 61), *neblejnic* (MAT. DIALECT. I 82) „bleg prost", cf. *blazna* „om nătîng", prostănac" (VICIU, GL.), formație cu *nă-*, față de *năblejnic* „obraznic, nerușinat" (LEX. REG. II 61), cf. *blaznic* „om bun, sfios, modest" (ȘEZ. II 150), formație cu *ne-*. La fel, *năstemnic* (*nestemnic*), cu sensurile antonimice „foarte dibaci, iscusit" (LEX. REG. I 30) și „nepriceput" (I. CR. VI 251), reprezintă, desigur, formații duble de la aceeași temă.

În sfîrșit, ținînd seama că în aceeași arie dialectală întîlnim pe *nă-* în locul lui *în-* și în situații nu îndeajuns de clare (exemplu *năproor*[7]), ar exista și posibilitatea dezvoltării lui *nă-* dintr-un *în-* inițial. Cele două prefixe : *în-* și *nă-* își fac concurență în prezența aceleiași teme :

năduli (NOVACOVICIU, C. B. I 14) „a fi lacom, a mînca mult", *nădului* (LEX. REG. II 46) „a năvăli, a năzui" și *înduli* (*ib.*, 112). Cf. și *andălui* (*ib.*, 85) ;

năgîlvi și *îngîlvi* (UDRESCU, GL.) „a se îngrămădi, a se înghesui" ;

năveli (ALR I 1282/675) și *înveli* „năvădi",

iar uneori este greu de stabilit dacă avem o formație cu *în-* sau una cu *nă-*. Așa de exemplu : *năiura* (NOVACOVICIU, C.B.I 15) „a aiura" poate fi derivat cu *în-* ca *năcri*, *nălța*, dar și cu *nă-*, ca *nestoia* din *ostoia*. La fel *năfundos* (REV. CRIT. III 162) „fără fund, adînc" poate fi format, deopotrivă, cu *ne-*, cu *nă-*, dar și cu *în-* (cf. *înfunda*, *înfundat*). Pe de altă parte între folosirea cu valoare expresivă a lui *în-* în formații populare ca *înmărita*, *împlimba*, *împudra*, *înnemeri* etc. sau *îndelicat*, *înfeuros* „fioros" (GLOS. REG. 42), *îngăunos* (GLOS. OLT.) etc. și cea a lui *nă-*, în derivate de la teme verbale ca *năgrăbi* (comp. *înfugi* GLOS. OLT.), *năzbate* sau a unor adjective ca *năzdrăvan*, *nicuvios*, există un paralelism perfect.

---

[7] DR V, p. 389, dă următoarea explicație : *năproor* s-a format prin analogie cu *nămiază* sau pe aceeași cale cu acesta.

Scanned with OKEN Scanner

Delimitarea celor două prefixe se face prin sensul depreciativ al lui *nă-* și prin preferința acestuia pentru teme adjectivale. De asemenea între cele două prefixe există o deosebire marcată în privința originii temelor la care se atașează (vezi punctul 5).

Față de această situație, credem că sîntem mai aproape de adevăr considerînd pe *nă-* ca un prefix format pe teren românesc. Apariția sa a fost favorizată de frecvența mai mare în regiunile indicate a lui *nă-* în segmentul inițial al cuvintelor, datorită pe de o parte numărului mare de împrumuturi regionale din sîrbo-croată, respectiv din ucraineană, iar pe de alta, în ceea ce privește Banatul și regiunile limitrofe, pronunțării prefixului *ne-* ca *nă-*. Detașarea prefixului s-a produs ca urmare a interpretării lui *nă-* din segmentul inițial al cuvîntului ca element expresiv căruia i s-a asociat nuanța depreciativă a lui *ne-*.

5. Prefixul *nă-* se atașează de preferință la teme slave. În legătură cu teme de altă origine (cf. *năhui* <magh.) sau moștenite (cf. *năzbate*), pare a fi rar folosit. Constatarea aceasta rămîne însă în mare măsură relativă, originea temei formației fiind în majoritatea cazurilor necunoscută. În *năfîcîi*, *năpiști* tema pare onomatopeică.

6. Productivitatea prefixului *nă-* este greu de apreciat. Faptul că nu-l găsim asociat niciodată la teme neologice de origine romanică poate dovedi fie că prefixul a devenit puțin productiv, fie că este simțit strict regional chiar și de cei care îl folosesc.

Un rol important în scăderea productivității prefixului l-a putut avea și concurența cu *în-*, simțit mai literar și, în legătură cu verbul, chiar mai expresiv. În *îngîlvi*, de exemplu, *în-* a putut apărea în locul lui *nă-*, cu rol de indicator pentru sensul de „a aduna, a strînge, a îngrămădi".

Frecvența prefixului pare a fi însă destul de mare, mai ales dacă ținem seama și de tendința lui *nă-* de a se substitui silabei inițiale a unor cuvinte cu valoare expresivă, ca de exemplu:

năbărî (DM, UDRESCU, GL.) „a intra cu forța, a invada", cf. *tăbărî*;
năbravnic (ALR I 1944/100) și *dumbravnic*, nume de plantă;
nădărău (A II 8, Loman-Sebeș) „burlac", cf. *bădărău* (LEX. REG. II 119) „bărbat necăsătorit";
năduf (DM) și *zăduf*;
nahău (com. din Straja-Rădăuți, în DA ms., BÎRLEA, B. 60) „nătărău", cf. *hahău* (ȘEZ. V 229), *pahău* (PAȘCA, GL.);
nănălău (REV. CRIT. IV 145) „prost" și *tălălău* (CADE);
nandralău și *handralău* (UDRESCU, GL.);
năpuc, *repuc* și *zăpuc* (GLOS. REG.) „purcel de un an";
nărui și *hurui* < scr. *urvati* „a dărîma";
născodi (COMAN, GL.) „născoci" și *iscodi*;
năvod (COMAN, GL.) și *zăvod* „dulău";
năznaie (LEX. REG. II 15) și *trăznaie* etc.

În sfîrşit menţionăm şi existenţa unui număr mare de cuvinte, neclare ca formaţie, dar care prin conţinutul lor se încadrează în sfera semantică a derivatelor cu *nă-*, ca de exemplu:

năprăvală (ŞEZ. III 82) „vreme rea, vijelie", cf. *prăvăli*;

nărăznat (*Velinţe rupte şi... otrepe nărăznate.* SEVASTOS, N. 307), cf. *razna, rîză*;

nărujit (NOVACOVICIU, C. B. I 15) „muşcat de cîini", cf. *rujă* „umflătură roşie şi dureroasă în obraz" (LEX. REG. II 117);

năsfiros (MAT. DIALECT. I 232) „năzuros", cf. *fire*;

nătrăul (CV 1951, nr. 6, p. 30) „dezordonat", cf. *troală* „femeie neglijentă" (LEX. REG. II 17) etc. etc.

Rămîne de asemenea posibil ca existenţa unui prefix *nă-* să aducă un punct de vedere nou chiar şi în cazul unor etimologii date. Astfel, dintre cuvintele din cuprinsul acestui paragraf:

năduf, explicat prin diferite forme slave derivate cu prefixul *na-* şi pe care acad. Al. Graur (*Etimologii româneşti*, p. 27) îl consideră mai probabil o formaţie cu *ne-*, pe teren românesc (*neduh*) şi

nărui, înregistrat cu etimologia necunoscută în DM şi explicat în TDRG ca o formaţie cu prefixul *în-* (*în-* + lat. *ruo, -ere*, la fel ca arom. *nărăescu* < **înrăescu*).

De asemenea:

nălet „prost, spurcat", explicat prin rus. *nelep* (I. Iordan, *Note de lexicologie românească*, SCL XIV (1963), nr. 1, p. 15), ar putea fi un derivat cu *nă-* de la verbul *oletui* (LEX. REG. I 123) „a se vlăgui", ca *năgîrd* de la *ogîrdi* (vezi punctul 2 a);

nătîng, explicat prin slavă (Al. Graur, *lucr. cit.*, p. 28), poate fi pus în legătură cu *tîngui, tîngă*. Pentru evoluţia semantică, compară *văierat* „blestemat; mangosit; ticălos" (ŞEZ. V 170, VICIU, GL.), „termen de ocară" (COMAN, GL.);

năvleag (com. din Loman-Sebeş, în DA ms.) „om bine făcut, dar cam grosolan croit" a putut apărea ca variantă a lui *năvleg* „prost", acesta din urmă explicat ca un derivat cu *ne-* de la *vlagă* (I. Iordan, *loc. cit.*), dar şi ca variantă expresivă a lui *dovleac* „cap de om prost" (DM). Pentru sens, compară *dovlecos* „grosolan, nătîng" (MAT. DIALECT. 227), ca *năvligos* de la *năvleg*.

În ambele cazuri din urmă, formaţia cu *nă-* a putut apărea paralel cu celelalte.

7. Prefixul *nă-* are un marcat caracter regional. Puţinele formaţii cunoscute şi în limba literară (de exemplu *nărui*) sînt neanalizabile şi deci nesigure în privinţa prezenţei prefixului.

UNELE ASPECTE ALE FORMĂRII NUMELOR DE MESERII CU SUFIXE ÎN LIMBA ROMÂNĂ CONTEMPORANĂ

DE

ELENA CIOBANU

Metoda cea mai importantă de formare a numelor de meserii cu mijloace proprii limbii române este derivarea cu sufixe.

O problemă pe care considerăm că este cazul să o stabilim privește însăși noțiunea de nume de meserie. Prin *nume de meserie* înțelegem numele dat celui [1] care are o ocupație [2] efectuată în mod obișnuit, care îndeplinește o acțiune determinată, bazată pe o muncă calificată sau dobîndită în urma unei practici mai îndelungate, efectuată ca mijloc de trai.

Lucrarea de față urmărește situația derivării numelor de meserii cu sufixe, în etapa actuală, din diverse puncte de vedere: temele la care se atașează diversele sufixe, domeniile de activitate în care se folosesc, productivitatea (urmărind, în special, formațiile noi).

Materialul documentar de bază cercetat pentru elaborarea lucrării de față îl formează două nomenclatoare ale profesiunilor — unul din 1933 [3] și altul din 1965[4] —, *Lexiconul tehnic român*[5] și un glosar care cuprinde nume de meserii, de același tip, întocmit pe baza documentelor Arhivelor statului din Iași, pe anii 1914—1934 [6]. Pe lîngă aceste lucrări, fișate exhaustiv, ocazional am folosit și unele publicații recente.

Am folosit aceste lucrări ca bază pentru studiul în discuție, deoarece ele prezintă sistematic și în general unitar cea mai mare parte a numelor de

---

[1] Termenul mai potrivit ar fi *nume de meseriaș*, dar prin tradiție se întrebuințează abstractul și pentru persoane.

[2] Vezi A. Graur, *Nom d'agent et adjectif en roumain*, p. 13.

[3] *Nomenclatorul profesiunilor și al întreprinderilor cuprinzînd și codul profesiunilor*, București, 1933 (abreviat N.P.).

[4] *Nomenclatorul general și clasificarea zecimală a meseriilor, specializărilor și funcțiilor* (Comitetul de stat pentru probleme de muncă și salarii), București, 1965 (abreviat N.G.)

[5] Vol. I—VII, București, Editura tehnică, 1949—1955.

[6] Dan Mănucă, *Note lexicologice*, în LR X (1961), p. 230—236. Pentru a preciza perioada atestării vom indica, după pagina revistei, anul înregistrării termenului.

uw. 118621

Scanned with OKEN Scanner

meserii cunoscute în limba română, pe o perioadă de circa 30—35 de ani (între 1933 şi 1965).

În legătură cu *Nomenclatorul profesiunilor* din 1933, Şt. Paşca afirma într-o recenzie [7] că este o mare contribuţie pentru lexicografia românească, întrucît această lucrare oferă cercetătorului „terminologia completă a îndeletnicirilor cunoscute astăzi în cuprinsul pămîntului românesc".

Într-un articol publicat în 1959, C. Căplescu [8] vorbeşte despre dificultăţile legate de studierea terminologiei profesionale din cauza lipsei unei lucrări de specialitate care să cuprindă întreaga terminologie actuală a profesiunilor. Această lipsă, în parte, credem că a fost înlăturată în 1965 prin publicarea nomenclatorului de către Comitetul de stat pentru muncă şi salarii.

Referitor la înregistrarea numelor de meserii în cele două nomenclatoare, am constatat că în general a fost făcută corect. O dificultate pe care am întîmpinat-o în problema materialului constă în diferenţa dintre cele două nomenclatoare în ce priveşte sfera numelor consemnate : în timp ce N. P. a înregistrat toate numele de meserii, din toate domeniile de activitate, N. G. cuprinde numai termeni din economia naţională. Deoarece studiul este făcut comparativ, a trebuit să renunţăm la domeniile din N. P. care nu figurează în N. G.

Chiar şi între domeniile care figurează în ambele nomenclatoare există deosebiri, în sensul că N. P. înregistrează termeni atît din industrie, cît şi din sectoarele micii producţii particulare, săteşti etc. Deşi situaţia acestora din urmă nu o putem urmări în stadiul actual al limbii, i-am înregistrat deoarece, uneori, servesc la unele observaţii asupra anumitor sufixe (*-ar*, *-aş* etc.).

Numele de meserii se formează cu următoarele sufixe : *-ant*, *-ar* (cu varianta [9] *-er*) [10], *-aş* (cu varianta *-eş*), *-er* (<fr. *eur*), *-giu* (cu variantele *-agiu*, *-angiu*), *-ian*, *-ier*, *-ist* (cu variantele *-agist*, *-onist*), *-or*, *-tor* (cu variantele (*-a*, *-ă*, *-e*, *-i*, *-u*) *-tor*) [11], pe care le-am luat în consideraţie atît în cuvintele create în limba română, cît şi în cele împrumutate, analizabile [12].

Categoriile gramaticale de la care derivă nume de meserii sînt substantive şi verbe. Cu totul izolat apare o formaţie de la un adverb : *contragiu* (< *a ţine contra*), glosat „cazangiu contraţinător" (N. P. 22) ; în N. G. ter-

---

[7] DR IX (1936) p. 335—337.

[8] *Pentru studierea vocabularului meseriilor*, în LR VIII (1959), nr. 1, p. 66.

[9] Menţionăm că pe parcursul lucrării nu vom face deosebire între sufixe şi variantele lor.

[10] Într-un caz este înregistrat în forma dezvoltată *-olar* : *tablolar*.

[11] Alături de acestea, pentru a întregi numărul sufixelor pe care le-am înregistrat în materialele studiate, menţionez următoarele două sufixe, care pentru perioada de care m-am ocupat nu sînt caracteristice la nume de meserii ; este vorba de *-uş* şi *-ean*, care apar în următoarele derivate : *cărăuş* şi *podgorean* (atestate în N. P.) şi *lăcătuş*, folosit şi în terminologia actuală a meseriilor.

[12] Referitor la cuvintele analizabile, facem menţiunea că de multe ori e greu de precizat dacă avem creaţii proprii limbii române sau împrumuturi. Întrucît însă limba română dispune atît de temele respective, cît şi de sufixele cu care ar fi putut fi formate, discutăm împrumuturile analizabile, ca şi formaţiile derivate sigur în interiorul acesteia.

menul nu mai este înregistrat. Nu știm în ce măsură acest derivat a circulat, chiar în perioada în care a fost înregistrat.

Referitor la repartizarea sufixelor pe categorii gramaticale ale temelor, constatăm că acestea sînt :

1. sufixe care formează derivate numai de la substantive : *-ian* ;
2. sufixe care formează derivate numai de la verbe : *-tor* [13] ;
3. sufixe care formează derivate și de la substantive, și de la verbe : *-ant*, *-ar*, *-aș*, *-er*, *-giu*, *-ier*, *-ist*, *-or*. Dintre acestea, unele derivă în mod obișnuit de la substantive, altele de la verbe :

a) predomină temele substantivale, dar sînt înregistrate și următoarele derivate de la verbe :

-ar : *cizelar* (N. P. 25) [14] <*cizela* [15], glosat „tinichigiu cizelar" ;
confecționar (*ib.* 46) < *confecționa* ;
ghioșar (LTR) <*ghioșa* ;
jugănar (popular)) < *jugăni* ;
ospătar<*ospăta* ;
poleier (LR X 235, 1919—1923) < *polei* ;
-giu : *confecționagiu* (LR X 232, 1935—1936) < *confecționa* ;
pavagiu <*pava* ;
-ier [16] : *brodier* < *broda* ; *cardier* < *carda* ;
distilier (*ib.* 233, 1939—1940) < *distila* (în franceză este atestată forma *distillateur*) ;
-ist : *brodist* (*ib.* 231, 1923—1924) < *broda* ;

b) predomină temele verbale, dar sînt înregistrate și următoarele derivate de la substantive :

-er : *miner* < *mină* ;
-or : *electrolizor* (N. G.) <*electroliză* ;
matrițor (N. P. 21) < *matriță* ;
planimetror (N. G.) < *planimetru* ;
recuzitor < *recuzită*.

La sufixele care au ambele posibilități de derivare, există derivate pentru care nu putem preciza care este tema (substantiv sau verb) :

-ant : *manevrant*<*manevra* sau *manevră*
proiectant < *proiecta* sau *proiect* ;
-ar : *asfaltar* (N. P. 39) < *asfalt* sau *asfalta*
bobinar (*ib.* 25) < *bobină* sau *bobina*

---

[13] Referitor la derivatele în *-tor* remarcăm că uneori nu este atestat verbul de la care s-au format. Deoarece majoritatea acestor nume au înregistrate în dicționarele de specialitate cuvinte din aceeași familie, și anume numele acțiunii respective, considerăm că există și verbele care au servit ca temă, fără a fi atestate. Dintre acestea menționăm : *gazator*, *gazare* (LTR) ; *honuitor*, *honuire* (*ib.*) ; *ratinator*, *ratinare* (DER) ; *rezinator*, *rezinare* (*ib.*) ; *securizator*, *securizare* (LTR) etc. (Pentru problema numelor de acțiune cu formă de infinitiv care nu au atestat verbul, vezi Elena Carabulea și Magdalena Popescu-Marin, *Exprimarea numelui de acțiune prin substantive cu formă de infinitiv lung și de supin*, în SMFC IV, p. 286.)

[14] Pe parcursul lucrării vom indica izvorul numai la cuvintele neînregistrate în dicționarele curente (DA, DLR, DLRC, DM, DN).

[15] Pentru etimologii am folosit dicționarele citate în nota 14.

[16] Exemplele înregistrate infirmă părerea că *-ier* formează derivate numai de la substantive și adjective, părere susținută de Zizi Ștefănescu-Goangă în SMFC I, p. 121.

filetar (*ib.* 25) < *filetă* sau *fileta*
modelar (*ib.* 7) < *model* sau *modela*
presar < *presă* (DM) sau *presa*
stivar (N. P. 47) < *stivă* sau *stiva*
şamotar < *şamotă* sau *şamota* (DN);
-aş: *presaş* < *presă* sau *presa*;
-er: *avizer* (N. P. 62) < *aviz* sau *aviza*;
-ist: *asfaltist* (LR X 231, 1916–1917) < *asfalt* sau *asfalta*
emailist (N. P. 90) < *email* sau *emaila*
modelist < *model* sau *modela*;
-or: *cablor* (*ib.* 24) < *cablu* sau *cabla*
calandror (*ib.* 51, N. G.) < *calandru* sau *calandra*
frezor < *freză* sau *freza*
mortezor (N. P. 22) < *morteză* sau *morteza*
retuşor (N. G.) < *retuş* sau *retuşa*
ştanţor (*ib.*) < *ştanţă* sau *ştanţa*.

Deşi în toate aceste cazuri este greu de precizat tema de la care s-a creat derivatul, presupunem că este cea predominantă pentru sufixul respectiv, şi anume: pentru *-ar*, *-aş*, *-giu*, *-ier*, *-ist* substantivală, iar pentru *-ant*, *-er*, *-or* verbală.

Originea temelor	Originea sufixelor									
	franceză						latină		turcă	origine controversată
	-ant[17]	-er	-ian	-ier	-ist	-or	-ar	-tor	-giu	-aş[18]
latină (moştenite)				2	3		70	79	3	9
slavă							71	31	2	6
maghiară							6	4	1	3
turcă				2	1		21	5	35	2
neogreacă							15	7	2	1
franceză	2	10	5	32	60	36	28	104	12	2
italiană					3		3	2	1	1
germană	1			2	2	4	14	16	1	
engleză					2		1			
comune cu albaneza							5	2	1	
etimologia necunoscută							1	9	1	1
Totalul derivatelor	3	10	5	38	71	40	235	259	59	25

[17] Cf. Iorgu Iordan, *Sufixe româneşti de origine recentă (neologisme)*, în BPH, VI, 1939, p. 5, unde se consideră că *-ant* a intrat în limba română prin filieră germană şi italiană.

[18] Pentru discuţia asupra originii, vezi Ecaterina Ionaşcu, *Sufixele* **-ar** *şi* **-aş** *la nume de agent*, în SMFC I, p. 80.

Nume de meserii se formează de la teme de origini diferite, unele vechi în limbă, altele de dată recentă.

Din confruntarea originii sufixelor cu cea a temelor, (vezi tabelul de la p. 20) obținem următoarele rezultate:

a) numărul cel mai mare de sufixe este înregistrat la teme de origine franceză; în acest caz, sufixul care a dat cel mai mare număr de derivate este *-tor*, mai ales în forma *-ator*;

b) dintre toate sufixele, *-ar* a creat derivate de la cele mai variate teme, predominînd derivatele de la teme de origine slavă, urmată de cea latină;

c) o situație interesantă pentru sufixele mai vechi în limbă (*-ar*, *-aș*, *-giu*) o prezintă posibilitatea de a crea derivate de la teme recente. În privința lui *-ar* credem că o contribuție în acest sens a avut-o redarea fr. *-aire* prin *-ar* [19];

d) cazul invers, de atașare a sufixelor mai noi la teme vechi, este mai rar. Menționăm derivarea cu *-ier* și *-ist* de la teme de origine latină (moștenite) și turcă.

În privința lui *-ier*, menționăm faptul că uneori este asimilat la *-er* (<fr. *-eur*) [20], ca de exemplu: *magaziner* < fr. *magasinier*; *marochiner* (N. G.) < fr. *maroquinier* (în DLR este atestată forma cu *-ier*), *perucher* (*ib.*) < fr. *perruquier* (în DM *peruchier*).

Fenomenul de înlocuire între *-ier* și *-er* se produce și invers, și anume, cuvinte din franceză terminate în *-eur* apar în limba română în *-ier* (sau, uneori, în ambele forme). Avem astfel *brodier* (LR X 233, 1924—1925) < fr. *brodeur* (DA ms. *broder*); *cardier* (N. P. 35) < fr. *cardeur*; *modelier* (N. G.) < fr. *modeleur* (DLR *mödelor*); *parfumier* (LR X 235, 1919—1923) < fr. *parfumeur*; *plafonier* < fr. *plafonneur*; *retușier* (N. G.) < fr. *retoucheur* etc. Datorită faptului că uneori, paralel, avem și atestări în *-er* sau *-or* (care sînt reflexele românești directe ale fr. *-eur*), am considerat că derivatele cu *-ier* sînt formate în interiorul limbii române;

e) sufixele de origine franceză *-er*, *-or* (ambele rezultate din fr. *-eur*) [21] și *-ian* sînt legate de teme de aceeași origine. O singură excepție o face *-or*, în *ștanțor* <*ștanță* (<germ.) sau *ștanța*, și, probabil, *matrițor* < *matriță* (<germ.), pentru care nu am găsit corespondent în dicționarele franțuzești. Între aceste trei sufixe există următoarea deosebire: *-er* și *-or* (cu excepția amintită) au totdeauna corespondente în limba franceză, așa că nu putem ști în ce măsură sînt derivate sigure în limba română, pe cînd la *-ian*, din

---

19 Cf. Ecaterina Ionașcu, *op. cit.*, p. 77.

20 Cf. Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 39.

21 În privința adaptării lui *-eur* la limba română, am întîlnit în nomenclatoare cîteva cazuri de păstrare a grafiei limbii franceze. O cauză ar putea fi ezitarea stabilirii la o anumită formă. Astfel sînt: *brodeur* (N.G.), *cupeur* (N.P. 37), *decupeur* (*ib.*), *developeur* (N.G.), *ecariseur* (*ib.*), *etaloneur* (*ib.*), *imprimeur* (*ib.*). Pentru *brodeur* avem în DA ms. atestată forma *broder*.

Scanned with OKEN Scanner

cele cinci derivate, pe care le are în total, patru sînt creații ale limbii române : *cosmetician*, *grafician*, *electrocaustician* și *pirotehnician*.

În ce privește repartizarea sufixelor pe domenii de activitate, semnalăm faptul că unul și același nume poate apărea în diverse domenii, ceea ce, uneori, creează confuzii. Această situație se întîlnește mai ales la derivatele de la teme verbale, al căror sens este determinat de cel al verbului respectiv, și anume : dacă verbul exprimă o acțiune specială (de exemplu *argăsi*), și numele de meserie este clar ; dacă însă verbul exprimă o acțiune generală, cu sferă largă de aplicare (de exemplu *prepara*), este vag și numele de meserie. În cazul în care numele exprimă o acțiune generală, pentru a se preciza sensul, de obicei derivatul este însoțit de o determinare : *aburitor textile* (N. G.), *aburitor plută* (*ib.*) ; *acoperitor metale* (*ib.*), *acoperitor plăci cu seleniu* (*ib.*) ; *arzător email* (*ib.*), *arzător produse ceramică* (*ib.*) ; *prăjitor de tablă* (N. P. 23), *prăjitor de cafea* (*ib.*). Un alt mijloc de precizare a sensului este contextul, ca, de exemplu, în cazul lui *formator* : *întreprinderea... angajează pentru turnătorie* (*cuptor electric*) *maistru*, *oțelari*, *formatori și laboranți*. RL 19 III 1968, 4/1. În situația de a exprima acțiuni în general sînt și derivate de la teme substantivale, ca : *șablonar*, *fochist* etc. Pentru aceasta am păstrat în tabloul statistic de la p. 23 o rubrică din N. G. intitulată „funcții comune", în care sînt înregistrate nume ca : *ambalator*, *tocător* etc. În același timp, nume care, deși exprimă noțiuni generale, denumesc meserii legate de anumite specialități au fost incluse în rubrica domeniului respectiv.

Am păstrat, în general, clasificarea din N. G. în ce privește domeniile de activitate, cu două excepții : a) am adăugat cîteva subdiviziuni ale unor domenii din N. P. care există și în N. G. (de exemplu : industria primitivă a lemnului, comerțul ambulant etc.) cînd acestea caracterizează poziția unor sufixe în limbă (de exemplu *-ar*, *-aș*) ; b) am contopit domeniile de activitate cu profil apropiat cînd am constatat că între ele nu există diferențiere în ce privește denumirea acelorași meserii (de exemplu „extracția și prelucrarea țițeiului").

Pe baza statisticii constatăm că, în ordinea distribuirii pe domenii, sufixul cel mai frecvent la nume de meserii este *-tor*. Este reprezentat aproape în toate domeniile de activitate, numărul derivatelor fiind în unele domenii foarte mare. Astfel, în industria textilă, în metalurgie etc. numărul derivatelor cu *-tor* întrece cu mult pe al celor formate cu alte sufixe. Numărul mare al acestor derivate se datorește faptului că în principiu de la orice verb se poate crea un derivat care indică pe cel care face acțiunea exprimată de verb. Cu foarte mici excepții, numele de meserii în *-tor* înregistrate de N. P. se mențin în izvoarele recente de care am dispus. În plus, numărul derivatelor de la verbe este în continuă creștere.

Al doilea sufix, în ordinea frecvenței, este *-ar*. Fiind un sufix vechi în limbă, *-ar* a format în special nume care fac parte din terminologia profesională sătească și a micii producții meșteșugărești. Se remarcă faptul că cea mai mare parte a derivatelor sînt nume legate de profesii mai vechi sau

Scanned with OKEN Scanner

Domenii de activitate	*-ant*	*-ar*	*-aș*	*-er*	*-giu*	*-ian*	*-ier*	*-ist*	*-or*	*-lor*
industria metalurgică		22	3	1	4		3	11	7	57
ind. construcțiilor de mașini și a prelucrării metalelor		5		1	2		1	3	6	56
ind. sticlei, a porțelanurilor și ceramicii		4		1				1		26
ind. energiei electrice: electrotehnica		1				2	3	1		6
ind. chimiei și a petrolului		2			2	1	2	1	3	23
ind. săpunului și a cosmeticelor		1				1	1	1		4
silvicultura și ind. de exploatare și prelucrare a lemnului		12	2		3		1	8	4	46
ind. primitivă a lemnului		30								1
lucrări geologice, extracția și prelucrarea cărbunelui, țițeiului etc.		6	5	1			2	1	1	13
ind. textilă		13		2	2		3	1	5	81
ind. pielăriei și a blănurilor		17		1			1		4	23
confecții textile; confecții pălării		12		1	6		4	2	4	18
confecții blană (țărănești)		5								
construcții; materiale de construcții		19	1	1	6		4	12	1	21
poligrafie		4	1	1				9	5	15
alimentație		28			20		3	2		14
agricultură		2						1		3
creșterea animalelor		10			1					6
morărit		2								3
transporturi și telecomunicații	2	3		2	2		1	4		12
transporturi cu mijloace rudimentare		4	6		3					
vopsitorie					1			1	1	8
bijuterii; ceasornicărie		3			1		1	1		2
teatru (machiaj)							1	3		
comerț		1	1	1			2			2
comerț ambulant		4		1						
prestații pentru deservirea populației				1	4			4	2	5
funcții comune	1	3	1	1		1	6		1	8

de teme vechi, chiar şi atunci cînd pătrund în diferite ramuri ale industriei, construcţiilor etc. Un domeniu în care *-ar* este bine reprezentat în N. P. este cel al prelucrării primitive a lemnului. În general derivatele din acest domeniu nu mai apar în N. G. şi în LTR, al căror obiectiv îl formează, în special, producţia modernă (excepţie fac *dogar*, *lemnar*, *tîmplar* etc.). Unele dintre derivatele absente în ultimele lucrări citate s-ar putea să fie folosite şi astăzi, limitate la sfera producţiei săteşti; este cazul unor nume ca: *albier*, *ciubărar*, *copăier*, *furcar*, *fusar*, *trocar* etc. În aceeaşi situaţie se găsesc derivatele din domeniul creşterii animalelor: *berbecar*, *cîrlănar*, *oier*, *viţelar* etc., al confecţiilor (de blană) ţărăneşti: *căciular*, *chimirar*, *cojocar*, *zăbunar* etc. şi al cărăuşiei: *cotigar*, *ghiocer* etc. Datorită faptului că unele meserii din domeniul pielăriei aparţin micilor meşteşugari, acesta rămîne reprezentat numai prin doi termeni: *cizmar* şi, cu circulaţie restrînsă, *curelar*.

Referitor la domeniile în care *-ar* s-a păstrat, în general, în nomenclatura actuală, constatăm că acestea sînt: industria, construcţiile şi poligrafia. Dăm cîteva exemple de nume înregistrate de N. G.: (ind. textilă) *bumbăcar*, *frînghier*, *piuar*; (ind. alimentară) *berar*, *brutar*, *măţar*, *mezelar*, *pivnicer*; (ind. metalurgică) *arămar*, *ciocănar*, *cuptorar*, *fierar*, *ţevar*; (ind. sticlei şi a porţelanului) *oglindar*, *sticlar*; (construcţii) *cărămidar*, *ipsozar*, *pietrar*, *podar*, *scărar*; (poligrafie) *ghioşar*, *rotar* etc.

Alături de *-ar* poate fi adus în discuţie *-aş*, care a creat derivate folosite mai ales popular şi regional. Sufixul *-aş* a format puţine nume de meserii în limba română. Acestea fac parte în primul rînd din domeniul transporturilor pe ape cu mijloace rudimentare: *barcaş*, *luntraş*, *plutaş* etc. şi al cărăuşiei: *căpraş* (N. P. 62), *căruţaş*.

În nomenclatura actuală, sufixul *-aş* este foarte slab reprezentat. El s-a păstrat numai în cîteva derivate mai vechi care se folosesc şi astăzi. Pentru ilustrarea acestei afirmaţii voi da toate derivatele înregistrate în N. G. şi în LTR: (prelucrarea lemnului) *caretaş*, *plutaş*; (lucrări geologice) *băieş*, *bărdaş*, *ciocănaş*, *rîznaş*. Singurul derivat în *-aş* foarte frecvent este numele generic *meseriaş* care, uneori, urmat de determinări, poate indica o anumită funcţie: (transporturi) *meseriaş întreţinere cale* (CFR), *meseriaş întreţinere poduri*, ambele înregistrate în N. G.

Un alt sufix mai vechi în limbă este *-giu*. El este legat mai ales de nume din mica producţie particulară, din domeniul alimentaţiei (*bragagiu*, *halvagiu*, *rahagiu*, *telemegiu* etc.) şi de meserii care astăzi nu se mai practică (*calpagiu*, *şalvaragiu* etc.).

Numărul derivatelor în *-giu* care s-au menţinut în nomenclatura actuală este mic faţă de cel din N. P., totuşi, în domeniile în care s-au păstrat, au o poziţie stabilă. Astfel, în N. G. şi în LTR sînt înregistrate: (ind. textilă) *abagiu*; (construcţii) *binagiu*, *geamgiu*, *pavagiu*; (ind. metalurgică) *cazangiu*, *tinichigiu*; (alimentaţie) *cafegiu*, *canagiu*; (creşterea animalelor) *herghelegiu*; (transporturi) *macagiu*; (prelucrarea lemnului) *cherestegiu*; (funcţii comune) *cantaragiu*, *macaragiu*, *pompagiu*, *rampagiu* etc.

În privinţa sufixelor neologice *-ier*, *-ist* şi *-or*, constatăm că sînt folosite în mai multe domenii de activitate, fără a fi caracteristice pentru un anumit

domeniu. De obicei derivatele formate cu aceste sufixe înregistrate în N. P. apar și în N. G.

Sufixul neologic *-er* este foarte slab reprezentat. Dintre numele înregistrate în materialele cercetate, *confecționer* este cel mai frecvent, el apărînd în mai multe domenii de activitate: industria sticlei, industria textilă, industria pielăriei, construcții, confecții.

O parte dintre numele înregistrate în nomenclatorul din 1933 nu apar în noul nomenclator. Dintre acestea, unele s-ar putea să fie încă folosite, dar fac parte din sectoare ale economiei neprevăzute în N. G. (de exemplu sectorul producției sătești și al micii producții în general), iar altele au fost scoase din uz.

O serie de nume de meserii, neînregistrate de nomenclatorul nou, continuă să circule în limbă. Printre acestea sînt: *cravatier(ă)* (N. P. 37, LR X 233, 1916 — 1917), *jaluzier* (N. P. 106) etc.

În cazul unor derivate în *-tor*, numele acțiunii figurînd în dicționarele de specialitate, presupunem că și numele meseriei continuă să fie folosit: *caustificator* (N. P. 40), *caustificare* (LTR); *dresator* (laminaj, N. P. 23), *dresare* (LTR); *șlițuitor* (N. P. 39), *șlițuire* (LTR) etc.

Cauzele pentru care unele nume nu mai apar în izvoarele recente sînt:

1) dispariția meseriilor pe care le denumeau. În această situație sînt nume derivate cu următoarele sufixe: *-ar*: *cotar*, *mantier*, *mălăier*; *-giu*: *bulgaragiu* etc.;

2) înlocuirea cu alți termeni. Schimbarea numelui meseriei, la rîndul ei, este provocată de următoarele cauze:

A) încercarea de modernizare a terminologiei. În acest scop sînt folosite cuvinte independente neologice sau sintagme. Este posibil ca unele dintre aceste nume noi să se impună, pe măsura răspîndirii terminologiei moderne în limbajul popular. Dintre acestea dăm cîteva exemple, opunînd numele din materialele mai vechi, celor din N. G.:

a) înlocuirea cu sintagme: *bombonar/preparator de bomboane*; *brînzar*, *cășar/preparator de brînzeturi*; *năsturar/confecționer nasturi*; *păsărar/crescător păsări*; *rămar/încadrator tablouri*; *halvagiu*, *rahagiu/preparator halva și rahat*; *revolverist/strungar la strung revolver* etc.; b) înlocuirea prin cuvinte simple, neologice: *păsărar/avicultor*; *prisăcar*, *stupar/apicultor* etc.;

B) înlocuirea unor nume învechite sau regionale: *drotar/arcurar*, *băițuitor/vopsitor* etc.;

3) dispariția unor nume derivate de la teme neobișnuite: *contragiu*.

Sufixele de care ne ocupăm, avînd valoare identică, de multe ori intră în concurență la numele aceleiași meserii. Se observă că sînt numeroase cazurile în care, de la aceeași temă, s-au format, cu sufixe diferite, derivate paralele, exprimînd aceeași noțiune. Pentru a putea avea o privire de ansamblu asupra acestei probleme, voi înregistra toate exemplele întîlnite în materialele studiate:

Scanned with OKEN Scanner

Concurență a două sufixe:

-ar/-ist

arămar, *arămist* (LR X 231, 1916—1917)
focar (N. P. 6), *fochist* (*ib.* 61, N. G.)
jogărar (N. P. 31), *jogărist* (*ib.*)
stereotipar (N. G.), *stereotipist* (N. P. 52)
tablotar (N. P. 25, glosat „electrician tablotar"), *tablonist* (*ib.*)

-ar (-er)/ -(a)giu

bocîncar (DA), *bocangiu* (LR X 231, 1919—1923)
camionar (N. P. 62, DM), *camionagiu* (DM)
căzănar (LR X 232, 1919—1923), *cazangiu* (N. G.)
gemar (N. P. 58), *geamgiu* (*ib.*, N. G.)
mangalar (N. P. 33), *mangalagiu* (DLR)
mezelar (N. P. 49, N. G.), *mezelgiu* (N. P. 49)
sifonar (IORDAN, LRA 159, DM), *sifonagiu* (IORDAN, LRA 159)

-ar/-aș

rîznar (LTR), *rîznaș* (N. P. 19, LTR)

-ar/-tor

bobinar (N. P. 25, electricitate), *bobinator* (N. G., LTR, același domeniu)
cizelar (N. P. 25), *cizelator* (N. G.)
poleier (LR X 235, 1919—1923), *poleitor* (N. P. 32, 35, N. G.)

-ar/-or

forjar (DM, DN), *forjor* (N. G.)
ștanțar (*ștănțar*) (LR X 236, 1929—1930, N. P. 46), *ștanțor* (N. G.)

-or/-tor

ambalor (N. P. 7, 10), *ambalator* (*ib.* 33, N. G.)
ambutisor (LTR), *ambutisator* (N. G.)
apretor (*ib.*), *apretator* (LR X 230, 1919—1923)
cablor (N. P. 24), *cablator* (N. G.)
finisor (*ib.*), *finisator* (*ib.*)
montor (N. P. 32, N. G.), *montator* (N. P. 39, N. G.)
rafinor (N. P. 42, N. G.), *rafinator* (N. P. 42, N. G.)

-ier/-tor

cardier (N. P. 35), *cardator* (N. G.)
distilier (LR X 233, 1939—1940), *distilator* (DA ms., DM)

-ier/-giu

bufetier (DM), *bufegiu* (LR X 231, 1934—1935)
tinichier (N. P. 29), *tinichigiu* (*ib.* 6, 26, N. G.)

-ier/-ist

betonier (DM), *betonist* (N. P. 38, DM)

-ist/-agiu

gratarist (LR X 233, 1923—1924), *grataragiu* (*ib.*, N. P. 50)

-(a)giu/-aș

barcagiu (N. P. 64, DM), *barcaș* (N. P. 64)

-giu/-tor

pavagiu (*ib.* 107, DM), *pavator* (N. G., LTR)

Concurență a trei sufixe:

-ar/-aș-/-tor

presar (N. P. 47, 51, LTR), *presaș* (V.Ș. 13 XII 1966, 1/2), *presator* (N. G.)

-ar/-ier-/-or

șamotar (DN), *șamotier* (N. P. 39, DN), *șamotor* (RL, 14 IV 1968, 4/1)

-ar/-er/-giu

confecționar (N. P. 46), *confecționer* (N. G.), *confecționagiu* (LR X 233, 1935—1936)

-ar/ -or/-or + -ist

frezar (N. P. 105), *frezor* (*ib.* 22, N. G.), *frezorist* (N. P. 31)

-ier/-ist/-er

brodier (LR X 231, 1924—1925), *brodist* (*ib.*), *broder* (DA ms., în N. G. scris *brodeur*)

-or/-er/-ier

retușor (N. G.), *retușer* (N. P. 52), *retușier* (N. G.)

-or/-ist/-tor

emailor (DA ms., DM), *emailist* (N. P. 90), *emailator* (N. G.)

Concurență a cinci sufixe:

-ar/-ist/-ier/-or/-tor

modelar (N. P. 7), *modelist* (DM), *modelier* (N. G.), *modelor* (N. P. 40), *modelator* (*ib.* 25, N. G.)

În sfîrșit, deși problema se detașează de cea a concurenței sufixelor, pentru a putea trage unele concluzii cu privire la tendințele de formare a numelor de meserii am înregistrat cîteva derivate sinonime de la teme diferite, din aceeași familie. Este vorba de unele derivate în *-tor*, de la teme verbale, care au corespondente formate de la substantive, cu alte sufixe. În această situație ar putea fi și unele exemple anterioare, la care nu se poate preciza categoria gramaticală a temei. Derivatele aici în discuție sînt următoarele:

dăltuitor (N. G.), *dăltar* (N. P. 23)
tăbăcitor (N. G.), *tăbăcar* (N. P. 45, DM)
vălțuitor (N. P. 21, 22, 23, 47), *vălțar*, *valțar* (N. G.), *valțier* (N. P. 47)
stivuitor (*ib.* 31, N. G.), *stivator* (LTR), *stivar* (N. P.)

Din cele prezentate, se desprind cîteva concluzii:

Sufixul *-ar* intră cel mai des în concurență cu alte sufixe, dar, de cele mai multe ori, este înlocuit. Se remarcă faptul că este înlocuit nu numai de sufixe neologice, ci chiar în cazurile de concurență cu sufixe mai vechi sînt preferate acestea din urmă (*cazangiu*, *mangalagiu*, *tinichigiu* etc.). În privința dubletelor cu sufixe neologice, în unele cazuri circulă paralel, în aceeași perioadă (*jogărar*, *jogărist*; *tablotar*, *tablonist*), dar, de cele mai multe ori, în lucrările recente apar derivatele cu sufixe noi (*cizelar*, *cize-*

lator; *ştănţar*, *ştanţor*; *frezar*, *frezor* etc.). Cazurile de înregistrare a unor nume derivate recent în *-ar*, față de derivatele existente în vechiul nomenclator, sînt rare (*stereotipar* față de *stereotipist*).

Un alt sufix care intră des în concurență este *-tor*. De cele mai multe ori, derivatele în *-tor* sînt formații recente (*cizelator* față de *cizelar*; *ambalator* față de *ambalor*; *cardator* față de *cardier*; *distilator* față de *distilier* etc.). Se remarcă, în limba actuală, tendința de formare a numelor de meserii deverbale în *-tor*, uneori în dauna celor derivate de la substantive cu alte sufixe (*dăltuitor*, *tăbăcitor* etc.). Referitor la tendința de derivare în *-(a)tor*, în dauna celor formate cu alte sufixe, amintim observația făcută de acad. Al. Graur, într-o notă publicată în 1939: „pînă nu de mult se zicea *patinor*; de la o vreme se răspîndește *patinator*" [22].

Sufixul *-giu*, în concurență cu alte sufixe, are o poziție stabilă; rareori se întîmplă să fie înlocuit (*pavagiu*, *barcagiu* etc.).

În privința sufixelor neologice se observă că intră des în concurență, mai ales între ele. Explicația poate fi influența limbii franceze, din care pătrund, pe diverse căi, cuvinte cu sufixele respective (*modelist* < fr. *modéliste*, *modelor* < fr. *modeleur*), ca și posibilitatea de a se forma de la o temă derivate cu mai multe sufixe.

În legătură cu aceasta, facem remarca că derivatele de la teme neologice intră mai des în concurență, uneori cu un număr de patru-cinci sufixe (vezi *modelist*, *emailist*), decît cele de la teme mai vechi.

Dintre sufixele neologice, cel mai des intră în concurență *-or*. În general, derivatele în *-or* sînt recente și apar, în noile materiale înregistrate, în locul altora formate cu sufixe fie vechi, fie noi (*ştanţor* pentru *ştanţar*, *frezor* pentru *frezar*, *retuşor* pentru *retuşer* etc).

Sufixul *-ist* nu intră prea des în concurență cu alte sufixe. Ceea ce este mai interesant pentru *-ist*, sufix productiv în limbă, este faptul că, de cele mai multe ori, cîștigă teren dubletele cu alte sufixe (*frezorist* față de *frezor*, *brodist* față de *broder*, *emailist* față de *emailator*, *emailor* etc.). Chiar atunci cînd a fost folosit în locul unor sufixe mai vechi, înregistrate în jurul anului 1925, nu s-a menținut (*gratarist* pentru *grataragiu*).

De problema concurenței sufixelor se leagă crearea unor nume de la aceeași temă, cu sufixe diferite, pentru desemnarea unor meserii deosebite. Uneori, domeniile de activitate din care fac parte aceste nume nu sînt comune. Am considerat util să izolez această problemă de cea a concurenței propriu-zise dintre derivate sinonime deoarece, în cazul de față, folosirea sufixelor diferite este cerută de evitarea polisemiei. În materialele de care am dispus, am găsit următoarele exemple:

ciocănar „muncitor care lucrează la un ciocan mecanic"
ciocănaş „muncitor care sparge sarea cu ciocanul, în ocne"
căldărar „meșteșugar care face sau repară căldări și alte vase de aramă"

[22] „Tempo", anul II, nr. 1728, 26 februarie 1939.

Scanned with OKEN Scanner

căldăraș „muncitor care curăță de zgură căldarea de turnat oțel" (LTR)
mîglar „persoană care cîntărește (sarea)"
mîglaș „muncitor care taie, transportă și depozitează sarea din mină la suprafață".

Discutînd productivitatea sufixelor, am în vedere în primul rînd numărul de atestări noi, în materialele recente de care m-am ocupat. Este posibil ca unele dintre numele pe care le-am găsit atestate pentru prima dată în aceste materiale să circule de mai multă vreme în nomenclatura de specialitate. Datorită faptului că sînt legate, în general, de neologisme de dată recentă în limbă, este posibil să fie creații noi. Unele concluzii cu privire la productivitatea sufixelor se pot trage și din concurența discutată pînă acum.

Se observă că sufixul cel mai productiv la nume de meserii este *-tor*, mai cu seamă în varianta *-ator*. Numărul formațiilor recente cu acest sufix este foarte mare, circa 100. Productivitatea mare a lui *-tor* a reieșit și din concurența sufixelor, unde s-a arătat că uneori, în limba actuală, se creează derivate care iau locul altora, din aceeași familie de cuvinte, formate cu sufixe diferite sau de la categorii gramaticale diferite (vezi p. 27—28).

Al doilea sufix, în ordinea productivității, după *-tor* este *-ist*. Productivitatea lui *-ist* este demonstrată de faptul că a dat un număr mare de creații recente. De asemenea, constatăm că permanent apar formații noi în *-ist*.

Sufixul *-ar* a fost foarte productiv în limba română, dînd un număr mare de nume de meserii. În limba actuală este mai puțin productiv. În materialele recente am găsit nouă derivate neatestate în izvoarele anterioare. Scăderea productivității lui *-ar* este demonstrată și de faptul că, intrînd în concurență cu alte sufixe, a fost, de cele mai multe ori, înlocuit. Productivitatea scăzută a lui *-ar* este greu de explicat, deoarece s-a văzut că s-a atașat la neologisme, prin urmare are posibilitatea de a se adapta noilor situații ivite în limbă. De asemenea, dat fiind că a fost utilizat în domenii de activitate cu o mare dezvoltare astăzi (ca, de exemplu, industria metalurgică, construcții etc.), nu se poate susține că s-a specializat numai pentru anumite domenii.

Sufixul *-ier* este puțin productiv la nume de meserii [23]. Este adevărat că s-au creat o serie de nume în *-ier*, dar numărul acestora este destul de mic. În plus, se adaugă faptul că în materialele recente este atestat un singur derivat nou, anume *vitrinier* (INF. BUC., 14 II 1968, 3/5). Alături de acesta ar putea fi adus *chesonier*, pe care DM îl derivă din *cheson* + *ar* [24].

Printre sufixele puțin productive, la nume de meserii, se înscrie și *-aș*. Deși cîteva nume în *-aș* au pătruns în nomenclatura actuală a meserii-

[23] Pentru părerea că *-ier* e productiv, vezi Zizi Ștefănescu-Goangă, *op. cit.*, p. 121.
[24] Nu cred că în acest caz este vorba de *-er*, varianta lui *-ar*, ci de sufixul neologic *-ier*.

Scanned with OKEN Scanner

lor, caracteristica lui esențială rămîne limitarea la folosiri populare și regionale. În materialele recente sînt atestate două derivate care, nefiind atestate în izvoarele anterioare, pot fi creații noi, anume *căldăraș* (LTR) și *presaș* „presator" (v. ș. 13 XII 1966, 1/2). De asemenea, formație nouă poate fi *bătăiaș* „persoană care lucrează la combaterea dăunătorilor din agricultură" (LTR), deoarece semantic nu se explică din cuvîntul mai vechi *bătăiaș* „gonaci".

Într-o lucrare publicată în primă ediție în anul 1943, acad. Iorgu Iordan observa că *-giu* este „neobișnuit de viguros" [25]. Se constată însă că, în ultimii ani, a pierdut această calitate la numele de meserii. Un sprijin în susținerea acestei afirmații poate fi faptul că în ultimii 20—25 de ani nu s-a înregistrat nici un derivat nou în *-giu*. Este adevărat însă că, în formațiile existente, *-giu* este frecvent. Cauza scăderii productivității lui *-giu* ar putea fi creșterea valorii peiorative, valoare pregnantă astăzi în limba română.

De asemenea, puțin productive sînt sufixele neologice *-ant* și *-ian*, care, deoarece au creat un număr foarte mic de nume de meserii, nu sînt caracteristice pentru acest domeniu al limbii.

Referitor la sufixele neologice *-er* și *-or*, nu cred că putem vorbi de productivitate, deoarece majoritatea numelor sînt împrumutate din franceză. Chiar atunci cînd nu am găsit corespondente în dicționarele franțuzești, presupun că există și că, probabil, din limbajul profesional francez au pătruns în limba română. Constatăm că, în limba actuală, apar frecvent nume cu aceste sufixe, mai ales cu *-or*.

În concluzie, constatăm următoarele:

1. formarea numelor de meserii cu ajutorul sufixelor este un procedeu viu în limba română actuală;

2. originea sufixelor folosite este diferită, începînd cu sufixe moștenite în limba română și terminînd cu cele neologice; în perioada actuală se remarcă un mare număr de sufixe neologice;

3. categoriile gramaticale de la care se derivă nume de meserii sînt substantivul și verbul;

4. derivatele se formează de la teme de origini diferite, predominînd cele de la teme neologice;

5. nume de meserii cu sufixe se creează în toate domeniile de activitate;

6. cazurile cele mai numeroase și mai variate de concurență între sufixe se înregistrează la derivatele cu teme neologice;

7. sufixele cele mai productive, în limba actuală, sînt *-tor* și *-ist*;

8. în perioada actuală unele sufixe nu mai sînt productive (este cazul lui *-giu*) sau și-au slăbit productivitatea (*-ar* și *-aș*).

---

[25] *Limba română actuală*, ediția a doua, București [1948], p. 158.

Scanned with OKEN Scanner

ANEXĂ

Anexa cuprinde întreg materialul folosit în elaborarea studiului de față.

La cuvintele înregistrate în dicționarele curente ale limbii române (DA, DLR, DM, DN și în LTR) nu se indică atestarea.

-ant
manevrant
manipulant
proiectant
-ar
acar
albier
alvițar
arămar
arcurar (N.G.)
argintar
asfaltar (N.P. 39)
barocar (N.P. 32)
berar
berbecar
birjar
blănar
bobinar (N.P. 25, LR x 231)
bogasier
bombonar
bretelar (LR x 231)
brînzar
brudar
brutar
bucătar
bucelar (N.P. 33)
bumbăcar
calapodar
camionar
caretar (LR x 232)
căbănicer
căciular
călăburar (N.P. 33,107)
căldărar
cărămidar
cărbunar
cășar
căzănar (LR x 232)
ceainar (N.P. 56)
ceaprazar
ceasornicar
chimirar
cilindrar (N.G.)
ciocănar
ciorăpar
ciorbar (N.P. 50)
ciubărar
ciubucar (N.P. 33)
ciurar
cizelar (N.P.25)
cizmar
cîrciumar
cîrlănar
cîrnățar
cobzar (N.P.32)
cocsar (N.G.)
cofelar
cojocar
confecționar (N.P.46)
copăier
copier (N.G.)
corfar
cornar
costorar
coșar$_1$
coșar$_2$ („hornar")
coșercar (N.P.33)
cotar
cotigar
covrigar
cozorocar (N.P.37)
crupar (N.P.111)
cufărar
cuptorar
curelar
cursar
cușmar
cuxar
dantelar
dăltar (N.P.22)
dogar
drănicer
drojdier
drotar
drumar (N.P.14)
dubar (N.P.45)
dubălar
faianțar
fascinar (N.G.)
făurar
fierar
filetar (N.P.24)
fîntînar
focar
forfecar
forjar
frezar (N.P.105)
frînar
frînghier
fructar (N.P.56)
furcar (N.P.34)
fusar
găinar (N.P.60)
găitănar
gărdinar
găzar
gemar (N.P.58)
ghiocer (N.P.62, 118)
ghioșar
ghipsar (N.P.40)
grăjdar
gurar
hăinar
hămurar
hornar
ipsozar
ișlicar
jghebar
jogărar
jugănar
lăptar
lemnar
lighenar (N.P. 104)
luminărar
mangalar
mantier (LR x 234)
matrițer
mălăier
mănușar
măsar
mătricer
măturar
mățar
metrar
mezelar
mîglar
modelar
mozaicar
nădrăgar
năsturar
năvodar
odgonar
oglindar
oier
opincar
ospătar
oțelar
pantalonar
pantofar
papucar
parchetar
pădurar
pălărier
păpurar
păsărar
pecetar (N.P. 53)
periar (N.P. 46)
perier
pielar
pieptănar
pietrar
piuar

Scanned with OKEN Scanner

pivnicer
plăcintar
plăpumar
ploscar
podar
poleier (LR x 235)
portofelar (LR x 235)
postăvar
poșetar (LR x 235)
potcovar
presar
prisăcar
prunar
prundar
pufar
rachier
răchitar (N.P. 33, 106)
rămar
rindelar
rîșnițar
riznar
rogojinar
rotar
saltelar (N.P.36,108)
săpunar
scăfar (N.P. 33,107)
scărar
scăunar
sculer
sforar
sifonar
silozar (N.G.)
sitar
sîrmar
sobar
spirtar
stereotipar (N.G.)
sticlar
stivar (N.P. 47)
străchinar
strungar
stupar
sumănar
șablonar
șamotar
șelar
șepcar
șifar
ștanțar (LR x 236)
ștănțar (N.P. 46)
ștempar
tapetar
tăbăcar
tălpar
tîmplar
tocilar
trăistar
trocar
turtar
țapinar (N.P. 14)
țevar
țiglar
țuicar
uleier
ulucar
umbrelar
untar
vagonetar
vălțar (N.G.)
vărar
velnițar
vestar (N.P.36)
vier
vițelar
zăbunar
-aș
barcaș
băiaș
băieș
bărdaș
bătăiaș
boltaș (N.P. 39, 107)
caretaș
căldăraș
cămăraș (N.P. 19)
căpraș (N.P. 62, LR X 231)
căruțaș
chingaș
ciocănaș
cosaș
cubitaș (N.P. 31)
cutiaș
lotcaș
luntraș
măglaș
meseriaș
plutaș
presaș (V.Ș. 13 XII, 1966, 1/2)
rindeaș (N.P. 22)
riznaș
rotaș
tărbuntaș
-er
avizer (N.P. 62)
broder
condiționer (N.G.)
confecționer (N.G.)
frizer
magaziner
magazioner
miner
retușer (N.P. 52)
tricoter
-giu
abagiu
asfaltagiu (N.P. 39)
badanagiu (N.P. 46)
barcagiu
binagiu
bocangiu (LR x 231)
boiangiu
bragagiu
bufegiu (LR x 231)
bulgaragiu (N.P. 38)
cafegiu
calafagiu (N.P. 28, 33)
calpagiu (N.P. 37)
canagiu
canalagiu
cantaragiu
carmacgiu
catranagiu (N.P. 33, 106)
cazangiu
cherestegiu
cherhanagiu
chirigiu
confecționagiu (LR x 232)
contragiu (N.P. 22)
gardagiu
geamgiu
giuvaergiu
grataragiu
halvagiu
harabagiu
herghelegiu
iaurgiu
lampagiu
laptagiu
limonagiu
lustragiu
macagiu
macaragiu
mangalagiu
mantalagiu (N.P. 37)
mezelgiu
mindirigiu
parlagiu
pastramagiu
pavagiu
perdelegiu
pompagiu
povarnagiu
probagiu (N.P. 42)
rahagiu
rampagiu
salamagiu (N.P. 49)
sifonagiu
șalvaragiu
telemegiu
tinichigiu
toptangiu
untdelemngiu
zarzavagiu
-ian
electrician
cosmetician
electrocaustician (N.G.)

grafician
pirotehnician
-ier
arămier (N.P. 24)
armurier
artificier
betonier
bijutier
brichetier
brodier (LR X 231)
bufetier
cantonier
cardier (N.P. 35)
carîmbier
cauciuchier (SMFC I 120)
carosier
chesonier
ciocolatier
ciorăpier (N.P. 37)
corsetier (SMFC I 119)
costumier
cravatier (ă) (SMFC I 119, LR X 233)
distilier (LR X 233)
echipier (N.P. 29)
fructier (N.P. 49)
garderobier
glucozier
gradier (N.P. 42)
grădier
jaluzier (N.P. 106)
marochinier
modelier
parfumier (LR X 235)
peruchier
plafonier
potcapier
retușier (N.G.)
șamotier
tinichier (N.P. 29)
valțier (N.P. 47)
vitrinier
-ist
aglomeratorist (N.G.)
aramist (LR X 231)
asfaltist (LR X 231)
baragist (N.P. 30)
betonist
bombonist (LR X 231)
brodist (LR X 231)
buldozerist (RL, 19 III 1968, 4/1)
caloriferist
capitonagist (LR X 231)
cartonagist
cinematografist
circularist
colorist
compresorist (N.G.)
concasorist (N.G.)
copist
decantorist (RL, 19 III 1968, 4/2)
dozatorist (RL, 19 III 1968, 4/2)
electrocarist (RL, 19 III 1968, 4/2)
electronist
emailist (N.P. 90)
extractorist (N. G.)
fochist
frezorist (N.P. 31)
frigoriferist (N.G.)
frigorist (N.G.)
funicularist (N.G.)
furnalist
galanterist (N.P. 25)
galerist
gazogenist (N.G.)
grătarist (LR X 233)
heliografist (N.P. 7, N.G.)
jogărist (N.P. 31)
laminorist
lampist
linolist (V.Ș. 9 V 1967, 4/4)
linotipist
macaragist (de fereastră) (V.Ș. 25 IX 1967, 3/1)
machetist (N.G.)
malaxorist (RL, 19 III 1968, 4/2)
manichiurist
melanjorist (N.G.)
modelist
modist
monotipist
motorist
ortopedist
pedichiurist
petrolist
proiecționist (N.G., INF. BUC. 14 II 1968, 3/5)
radiofonist
radiotelegrafist
recepționist
revolverist
sanitarist (RL, 19 III 1968, 4/1)
screperist (RL, 19 III 1968, 4/1)
semnalist (N.G.)
sensitometrist (N.G.)
stereotipist (N.P. 52)
tablotist (N.P. 25)
tasterist
telefonist
telegrafist
teracotist
tocătorist
tractorist
tratamentist
turbinist (RL, 19 III 1968, 4/1)
ventilatorist (V.Ș. 23 VIII 1967, 4/5)
-or
acordor
ajustor
ambalor (N.P. 7, 10)
ambutisor
apretor
asfaltor
cablor (N.P. 24)
calandror (N.P. 51, N.G.)
coafor
corector
corodor (N.G.)
croșetor (N.G.)
drenor (N.G.)
electrolizor
emailor
finisor
forjor (N. G.)
frezor
gravor
machior
masor
matisor
matrițor (N.P. 21)
modelor
montor
mortezor
pirogravor
planimetror (N.G.)
plior (N.G.)
plisor (N.G.)
polizor (N.P. 22)
presor
rabotor
rafinor
recuzitor
reglor (N.P. 29, N.G.)
retușor (N.G.)
sudor
șamotor (RL, 14 IV 1968, 4/1)
ștanțor (N.G.)
-tor
aburitor (N.G.)
acoperitor
afumător
albitor
alegător (N.P. 51)
alimentator
altoitor
ambalator
ambutisator (N.G.)
apretator (LR X 230)
aranjator
argăsitor
argintator (N.G.)
armator (de izolatori) (N.G.)
aruncător (N.P. 21)
arzător
ascuțitor

asafaltator (N.G.)
asortator (N.P. 23)
auritor
băițuitor (N.P. 32)
bătător
blocator (N.G.)
bobinator
brichetator (N.G.)
broșator (N.G.)
cablator (N.G.)
calcinator
canelator (N.G.)
capsulator (N.P. 36)
carbonizator
cardator
cartator (N.P. 36, N.G.)
cașerator (N.G.)
caustificator (N.P. 40)
călcător
călfățuitor
călitor
centrator (N.G.)
cenușeritor (N.G.)
ceruitor
chituitor (N.P. 33)
ciocănitor (N.P. 29)
ciontolitor (N.G.)
cioplitor
cititor
cizelator (N.G.)
cîntăritor (N.P. 4, 47)
cleitor (N.P. 32, 35)
cloșator (N.G.)
cocător
compactor
concentrator (N.G.)
condensator (N.G.)
corhănitor (N.G.)
creponator (N.G.)
crescător
croitor
croșetor (N.G.)
culegător
curățitor
cusător
dălțuitor
dărăcitor
debavurator (N.G.)
debitator (N.G.)
decantator (N.G.)
decapsulator (N.P.)
decatranizator (N.G.)
decorticator (N.G.)
decupator (N.G.)
decuscutor (N.G.)
degomator (N.G.)
degresator (degresător) (N. G.)
depanator
depănător
depărător (N.P. 45)
descăițător (N. G.)
descărcător
descleietor (N. G.)
destrămător (N. G.)
devulcanizator (N. G.)
dezbătător (lingouri) (N. G.)
discuitor (N. G.)
distilator
dizolvator (N. P. 40)
dozator (N. G.)
dresator (N. P. 23)
dublator (dublător) (N. P. 23, N. G.)
dusisator (N. G.)
eboșator (N. G.)
echilibrator (N. G.)
emailator
evaporizator (N. P. 40)
fasonator
fățuitor
fermentator
fierbător
fierestruitor (N. P. 90)
finisator (N. G.)
fixator
formator
frămîntător (N. P. 47)
furniruitor
galvanizator (N. P. 26, N. G.)
gardinitor (N. G.)
gazator (N. G.)
găuritor
ghemuitor (N. P. 35, N. G.)
glazurator (N. G.)
gradator (N. G.)
granulator (N. G.)
grăduitor (N. P. 42)
grunduitor (N. P. 33)
gudronator (N. G.)
honuitor (N. G.)
impregnator (N. G.)
imprimător (N. P. 34)
instalator
împachetator (N. P. 10, 66, N. G.)
împăietor (N. P. 46, 109)
împîslitor (N. G.)
împletitor
încadrator
înălbitor (N. P. 52)
încălzitor (N. P. 22, 26, 62)
încărcător
încheietor
încleietor (N. G.)
îndoitor (N. P. 32, 105)
îngreunător
îngrășător (N. P. 15)
îngrijitor
înnobilator (N. G)
înnodător (N. P. 34, N. G.)
însoțitor
întinzător (N. G.)
laminator
lăcuitor
legător
lepuitor (N. G.)
lipitor
lustruitor
mangalizator (N. G.)
măcinător (N. G.)
măsurător
melițător
mercerizator (N. G.)
mestecător (N. P. 21, 40)
metalizator (N. G.)
miezuitor (N. G.)
mînător
mînuitor
modelator
montator
mulgător
multiplicator (N. G.)
năvăditor
netezitor
nichelator
nituitor
paginator
pardositor
pasteurizator (N. G.)
pavator
păzitor
perietor
pieptănător
pilitor
pîslitor (N. G.)
platator (N. G.)
plumbuitor
poleitor (N. P. 32, 35, N. G.)
polizator (LR X 235)
prăjitor
pregătitor
prelucrător
preparator
presator (presător)
presărător (N. P. 45)
producător
puitor
punctator (N. P. 22)
rafinator (rafinător)
ratinator (N. G.)
răsucitor
răzuitor (N. G.)
recoltator (N. G.)
rectificator (RL, 3 II 1968, 2/7)
recuperator (N. G.)
refulator (N. G.)
reparator
retezător (N. P. 31)

Scanned with OKEN Scanner

rezinator (N. G.)
rihtuitor
rîşnitor (N. P. 112)
rostogolitor
rupător
sablator (N. G.)
săpător
sărător
scămoşetor (N. G.)
scărmănător
scindator (N. G.)
sculuitor (N. G.)
scurgător (N. P. 18, 42)
scuturător (N. G.)
securizator (N. G.)
sinterizator (N. G.)
smălţuitor
smîntînator (N. G.)
sortator
spălător
spoitor
sterilizator
stivator
stivuitor
storcător
strîngător
sucitor (N. P. 108)
suflător
şănuitor (N. P. 46)
şlefuitor
şnuruitor (N. G.)
şliţuitor (N. P. 39)
tăbăcitor
tăietor
tălpuitor
tencuitor
tipăritor (N. P. 20, 40, 43, N. G.)
titrator (N. P. 40)
tocător
topitor
torcător
traforator
transportor
trasator
trăgător
trefilator
tubulator (N. G.)
tunzător (N. P. 35, N. G.)
turnător
ţesător
ţintuitor
uleietor (*zdrobitor*) (N. G.)
umezitor
umplutor (*sifoane*) (N. G.)
ungător
urzitor
uscător
valorificator (N. G.)
vaporizator
vălţuitor
vinificator
vînzător
vopsitor
vulcanizator
zdrobitor
zincuitor

SUFIXE SUBSTANTIVALE CU *-R-* EXPRESIV

DE

LAURA VASILIU

1. Acad. Al. Graur [1] a demonstrat ideea că în limba română există „procedee regulate, morfologice, pentru a degaja valoarea simbolică a grupurilor de sunete" prin studiul unui mare număr de cuvinte care conțin grupurile consonantice *rl* și *rț*. D-sa atrage atenția asupra faptului că apariția acestor grupuri poate fi a) întîmplătoare sau b) provocată. În primul caz, grupurile *rl*, *rț* pot fi cu sau fără valoare expresivă. În cel de-al doilea, ele au t o t d e a u n a valoare expresivă, rațiunea apariției lor fiind tocmai intenția de obținere a expresivității.

2. În cele ce urmează vom încerca să lărgim discuția prin atragerea unui număr mai mare de grupuri consonantice cu primul element *r* care apar în cuvinte cu valoare expresivă. Am izolat în felul acesta grupurile:

-rc- : *băbîrcă* — epitet depreciativ aplicat femeilor trecute [2], *poșircă* „băutură alcoolică de calitate inferioară";

-rd- : *ciomîrdă* „femeie murdară, destrăbălată", *țopîrdău* „cel care țopăie cînd merge" (LEX. REG. I);

-rg- : *lefîrgău* „clevetici, intrigant";

-rl- : *ciomîrlă* „mocirlă", *țopîrlă*;

-rn- : *fofîrnă* — epitet depreciativ dat unei femei (cîrne?) care vorbește pe nas;

-rș- : *iepîrșă* — epitet injurios dat unei femei destrăbălate (UDRESCU, GL. 125);

-rț- : *mîrțînă* — epitet depreciativ dat unei femei lungi și uscate (UDRESCU, GL. 169), *mocîrțan*.

3. După modul cum poate (sau nu poate) fi explicată prezența grupurilor consonantice în discuție, cuvintele de tipul celor de mai sus se împart în mai multe categorii:

---

[1] *Grupuri simbolice în fonetismul românesc*, în SCL X (1959), p. 205—210, publicat și în *Recueil d'études romanes*, București, 1959, p. 73—78. Vezi în acest loc și o bogată bibliografie generală pentru „simbolismul fonetic".

[2] În tot cursul lucrării, am glosat numai cuvintele necunoscute în limba standard și am dat trimiteri numai în cazul cuvintelor sau sensurilor extrase din alte izvoare decît DA (tipărit sau manuscris), DLR sau DM.

Scanned with OKEN Scanner

a) cuvinte care au structura și etimologia neclare: *ciomîrdă, mîrțînă* (cf. totuși Мрътвьць „mort" la Al. Graur, *Note etimologice*: **mortăciune**, în SCL VII (1956), 3-4, p. 273), etc.;

b) cuvinte neanalizabile, la care apariția grupului se explică etimologic: *cobîrlău* „vagabond" < magh. *koborló, bahadîrcă* < ucr. *багатирька* sau pol. *bohaterka, lefîrdău* < magh. *lehordó*; *zămurcă* < *zamă* + *-ur(i)* + *-că*;

c) cuvinte la care apariția grupului se datorește introducerii unei consoane alături de cealaltă deja existentă: *împerlițat* < *împelițat, chiorțăi* < *chiorăi* [3];

d) cuvinte la care apariția grupului se datorește atașării, la o temă analizabilă, a unui segment fonetic mai lung (conținînd grupul respectiv): *băbîrcă* < *babă, țopîrlan* < *țoapă* [4] sau *țop* — poreclă dată moțului.

4. Din punctul de vedere al derivării interesează numai derivatele din categoria *d*. De aceea în cele ce urmează ne vom ocupa numai de ele. Întrucît însă, în principiu, și printre cuvintele despre a căror etimologie nu știm nimic pot (a) să fie unele care, de fapt, se încadrează în categoria discutată de noi, le înregistrăm, separat, și pe acestea, pentru a servi, eventual, ca punct de plecare pentru cercetări ulterioare.

Inventarul care va sta la baza cercetării va cuprinde deci formații expresive analizabile într-o bază care apare sau nu apare și independent și un segment care cuprinde unul dintre grupurile consonantice enumerate sub § 2.

Excludem grupul *-rg-* din discuție, întrucît unicul exemplu pe care îl avem, *lefîrgău*, este variantă a lui *lefîrdău*, în care grupul consonantic se explică etimologic (cf. § 3, *b*).

-rc-:

-îrcă, -arcă, -ircă: *băbîrcă* — *babă, bulearcă* — termen depreciativ dat unui om moale, prăpădit... (UDRESCU, GL. 24) — *buleașcă, ciotîrcă* „pom foarte cioturos și urît" și *Ciotîrcă* (DO) — *ciot, codîrcă* (depreciativ) „coadă" (LEX. REG. II 58) — *coadă, hohîrcă* — epitet depreciativ dat unei femei care vorbește pe nas — *hohăni* [5] „a necheza", *mijoarcă* „mijă" — *mijă, mocîrcă* „femeie butucănoasă, fată neîndemînatică" — *moc, moacă* — epitet depreciativ pentru o persoană bleagă, *poghircă, bobircă* „fire de cînepă răsărite tîrziu și rămase nedezvoltate" și epitet dat unui om mic de statură, pipernicit — *boghi* — pl. palatalizat al lui *bob* (etimologie propusă cu rezerve de Al. Graur (ET. 63); pentru forma *poghircă*, care trebuie să fie secundară, formulăm și noi o rezervă cu privire la trecerea *b* > *p*, neobișnuită în limba română), *pohîrcă* „povidlă" — *pohîrlă, șchiopîrcă* — *șchiop, tăbîrcă* „sac mic de pînză" — *tăbîltoc, țopîrcă* — *țop, țoapă, zămîrcă* „zeamă lungă", epitet dat unui om bleg și leneș — *zamă* (sau modificarea lui *zămurcă*);

-îrcea: *Topîrcea* (DO) — *topor, Toporcea, zămîrcea* — epitet (UDRESCU, GL. 294) — *zămîrcă*;

---

[3] Cf. Al. Graur, *lucr. cit.*, p. 208, 210.

[4] Cf. id. *ib.*, p. 209.

[5] DA îl consideră „formație spontană" din *hohăni* și *hîrcă*.

— f o r m a ț i i n e c l a r e : *cîrcheă* „secătură" (LEX. REG. II 58), *copîrcie* „(femeie) înaltă și subțire", *cotîrcă* „om cocîrlat" (UDRESCU, GL. 60) — cf. totuși *cotîrcă* „coșar pentru păstrat porumbul, coș de nuiele" < scr. *kotarka*, *momarcă*, *momîrcă* „femeie greoaie, urîtă și proastă" — cf. *mămîrcă* — numele nevestei lui Scaraoțchi și *mămăhoarcă* „babă meșteră" (explicat prin contaminare — de fapt compunere — din *mamă* și *hoarcă* de DRL, s.v.), *pațîrcă* „persoană lipsită de seriozitate", *poșîrcă*, *poștîrcă*, *Potîrcă*, *Potărcă*, *Potărcan* (DO), *solodîrcă* „femeie depravată", *tăgîrcie* „unealtă de lemn în formă de T cu care se toarce..." (LEX. REG. II 113), *zgăbîrcea* — epitet depreciativ dat unui om prăpădit, zbîrcit, cu ochii zgîiți ... (UDRESCU, GL. 299, cu indicația greșită : articulat) ;

-rd-

-îrdău : *țopîrdău* — *țop* (interj.), *țopăi* ;

— f o r m a ț i i n e c l a r e : *Ciocîrdel*, *Ciocîrdești*, *Ciocîrdia* (DO), *ciomîrdă*, *popîrdă* — nume de cîine, epitet dat unui om leneș, „fată dezmierdată, obraznică și gureșă", *Șovîrdea* — poate „suedez" — cf. *Șovedria* — numele Suediei în epica populară (DO), *țăpîrdea* — epitet dat unui om iute, țăndăros (UDRESCU, GL. 277, cu indicația greșită : articulat) — cp. cu *țopîrdău*, *găbîrdă* (*zgăvîrdă*) „urdoare", *zgăbîrdea* — epitet depreciativ dat unui om care are ochii „zgăbîrdați" = urduroși — cf. *zgăbîrdă* (UDRESCU, GL. 299) ;

-rl-

-îrlă, -arlă, -ărlă, -irlă : *botîrlă* — epitet dat unui om cicălitor — *botă* „bîtă", *cocearlă* „javră" — *cuciu*, *cochirlă* „sanie mică..." — *cucă*, *cocîrlă* — „parte a unui obiect adusă în formă de cîrlig ; sanie mică" ; fig. „ vacă slabă" (UDRESCU, GL. 53, LEX. REG. II 23), *Cocîrlă* — *cucă*, *codirlă*, *codîrlă* „partea de dinapoi a unui car..." ; fig. „codaș" — *coadă*, *cotarlă*, *cotîrlă* — epitet batjocoritor dat cîinelui, *Cotărlă*, *Cotîrla* (DO) — *cotei*, *mățîrlă* „ament de alun" — *mîț* (cf. L. Seche, *Note etimologice*, LR XII (1963), nr. 3, 262—263), *modîrlă* „bădăran" — *modîrlan*, *Șchiopîrlă* (citat de M. Avram, SMFC II 160) — *șchiop*, *șopîrlă* — *șopă* (ȘĂINEANU, D., s.v.), alb. *shapë* (cf. Al. Graur, SCL X 209), *țopîrlă* — *țop*, *țoapă* ;

-îrlac : *ciopîrlac* „trunchi" — *ciopată* „bucată de carne"[6] ;

-îrlan, -ărlan : *ciobîrlan* — *cioban*, *codîrlan* „cățel de cîteva luni" — *coadă*, *codîrlă*, *Cotărlan* (DO) — *cotarlă*, *dodîrlan* „prost" — *dod* „idem" ; *godîrlan* „porc mistreț tînăr" — *godac*, *godană* „purcea tînără", *modîrlan* — *modoran*, *motîrlan* „motan voinic și gras ; bădăran" ; numele diavolului — *motan*, *șchiopîrlan* — *șchiop*, *șchiopîrlă*, *țopîrlan* — *țop*, *țoapă*, *țopîrlă* ;

-îrlănoi : *ciobîrlănoi* — *ciobănoi* ;

-îrlaș : *codîrlaș* „codaș" — *coadă*, *codaș*, *codîrlă* ;

-îrlăie : *coșîrlăie* „horn" — *coș* ;

-îrlău : *ciobîrlău* — *ciobîrlan*, *ciocîrlău* „deal" — *cioacă* „colină", *codîrlău* — epitet dat unui om care se ia întotdeauna după cineva — *coadă*, *codîrlă*, *cordîrlău* „încordătoare" — *cordar* „răsucitoare", *modîrlău* — *modîrlan*, *scobîrlău* „gaură în fîn" — *scobi*, *țopîrlău* — *țopîrlan* ;

-îrlea, -irlea : *Cocîrlea* (DO) — *cocîrlă*, *Stoichirlea* (DO) — *Stoica*, *șchiopîrlea* (UDRESCU, GL. 254) — *șchiop*, *șchiopîrlă*, *șchiopea* ;

---

[6] Deoarece cuvîntul e atestat numai într-o ghicitoare (ȘEZ. VII 124), DA formulează ipoteza că ar putea fi și „o greșeală de tipar pentru *cioprîlac*", mai bine atestat.

-îrleață: *cocîrleață* — poreclă dată unui om cocîrlat (UDRESCU, GL. 53) — *cocîrlă*;

-ărleci: *cotărleci* (DO) — *cotarlă*;

-îrleț: *cotîrleț* „coșar", *Cotîrlețu* — *coteț*, *cotarlă*;

-îrlic: *poșîrlic* „mulțime de copii; copil mic" — *poșidic* sau, mai probabil (cf. N. Drăganu, *Etimologii*, DR III (1923), 716), cu înlocuirea magh. *-adék* (din *posadék*) cu magh. *-alék* și intercalarea lui *r*;

-îrlie: *ciocîrlie* „nuia cu funie la un capăt" — *cioacă* „cîrlig...", *scăfîrlie* — *scafă* sau *scăfălie* (puțin obișnuit, ALR I, h. 7/79—cf. S. Pușcariu, *Limba romînă* II, 1959, p. 224);

-îrloi: *ciobîrloi* — *ciobîrlan*;

— formații neclare: *cioctrlan* (cf. totuși *cioc* „moț" — SCRIBAN, D. s.v., *Ciocîrlă* (DO), *ciocîrleț* „scorțar" (ornit.), *ciocîrlie* „pasăre ..." (cf. *ciocîrlan*) și n. pr. (DO 239), *ciomîrlă*, *Ciovîrlă* (DO), *cociorlie* „coteț pentru găini", *cotîrlău* „adăpost unde se bagă găinile sub vatră; fig. băiețandru fără mustață" — cf. *coteț*, *cotlon*, *cotîngan* „feciorandru", *fofîrlica*, *godîrlău* „fundătură, ungher", *hohîrlă* „muche pe acoperișul caselor...", *jopîrlan* „iepure mare", *momîrlan* s.m. „bădăran" (Scriban susține că ar proveni dintr-o rădăcină *mom-*, fără să arate însă din ce se poate izola această rădăcină) și s.n. „movilită...; mănunchi de zdrențe folosit ca semn de hotar sau ca sperietoare" — cf. *momîie*, *motîrlău* „numele diavolului" — cf. *motîrlan*, *năgîrlău* „nătîng" — cf. *năgîrd*, *năturlie* „drac rău", *năvîrlie* (mai ales la pl.) „năbădăi toane" (UDRESCU, GL. 181), *n(i)ofîrlan* „șoarece, șobolan", *pocîrlă* „rachiu de proastă calitate", *popîrlan* „joc țărănesc (de flăcăi)", *totîrlă* „rotiță care schimbă ițele la războiul de țesut", *zăgîrlă* „săculeț ..." — *zăgîrnă* „id." (întrucît etimologia lui *zăgîrnă* nu e clarificată [7], putem presupune în aceeași măsură că prima formă a fost derivată din cealaltă sau invers);

-rn-

-îrnă: *fofîrnă* — *fonf* (DA, s.v. îl explică prin contaminare între *fonf* și *cîrn*), *jăcîrnă* „traistă mai mare și plină de lucruri" — *jacă* „sac scurt";

— formații neclare: *bobîrnă* — epitet depreciativ dat unei femei care vorbește pe nas — cf. *bobîrnac*, *cobîrnă* „colibă mică și sărăcăcioasă", *dăsgîrnă* „răscruce", *sumîrnă* „coastă rea", *zăgîrnă*;

-rș-

-îrșă: *iepîrșă* — *iapă*;

— formații neclare: *(nă)pîrșă* (UDRESCU, GL. 206) „pațachină";

-rț-

-îrță: *băbîrță* „femeie rea" — *babă*, *mocîrță* „bădăran" și epitet (glumeț) dat unei fetițe neglijente — *moacă*, *mocîrțan*;

-îrțac: *popîrțac* s.m. — *popă*, *popîrțac* s.n. „prăjină în formă de crăcană ..., parte a căruței.."; fig. „om mic de stat" — *pop*;

-îrțache: *popîrțache* (la Al. Graur, SCL X 210) — *popîrțac*;

-îrțan: *mocîrțan* „mocan, bădăran" — *moacă*, *mocan*, *mocîrță*;

---

[7] C. Diculescu, *Elemente vechi grecești în limba romînă*, în DR IV (1924—1926), p. 453, trimite la gr. σαγίς, -ίδος „id.", recunoscînd el însuși că finala *-îrnă* rămîne nerezolvată. Observăm însă că nici măcar explicația pentru eventualul radical nu e satisfăcătoare, întrucît *s-* nu putea deveni *z-*.

—. f o r m a ţ i i n e c l a r e : *coctrță* „mîncare făcută din urdă dulce şi zer acru"; epitet dat unui om uscat, cocîrlat (UDRESCU, GL. 53), *Coctrță* (DO), *coctrțău* „dumicaţi de pîine sau mămăligă" — cf. *coctrță*, *mîrțnă*, *năptrț*, *-ă* „(om) mare şi prost, nătărău".

5. Analiza structurii cuvintelor inventariate sub § 4 arată că: grupurile consonantice cu valoare expresivă *-rc-*, *-rd-*, *-rl-*, *-rn-*, *-rş-*, *-rț-* apar precedate de *-î-* (cele mai multe exemple), *-a-*, *-ă-* şi *-i-* şi urmate de *-ă* (care poate fi desinenţă sau sufix) sau de sufixele (simple sau compuse) *-ac*, *-ache*, *-an*, *-aş*, *-ăie*, *-ănoi*, *-ău*, *-ea*, *-eaţă*, *-eci*, *-eţ*, *-ic*, *-ie*, *-oi*.

Raportarea cuvintelor în *-îrcă*, *-îrcea* etc. la cuvintele cu care au fost puse în legătură de noi permite formularea cîtorva căi p o s i b i l e de formare a primelor din ultimele:

a) ataşarea segmentului care conţine unul din grupurile *-rc-* etc. la o temă consonantică: *băb-îrţă*, *ciot-îrcă*, *dod-îrlan* [8];

b) înlocuirea unui sufix sau a unui segment final considerat în mod greşit sufix: *bule-arcă* : *bule-aşcă*, *tăb-îrcă* : *tăb-îltoc*;

c) intercalarea grupului consonantic precedat de vocală (sau, eventual, şi urmat de vocala *ă*, care dispare la joncţiunea elementelor) în interiorul unui cuvînt: derivat (între temă şi sufix: *moc-îrţ(ă)-an*, *cod-îrl(ă)-aş*) sau nederivat (*ciob-îrl(ă)-an*, *cot-îrl(ă)-eţ*); înlocuirea unui segment din interiorul unui cuvînt cu unul din grupurile consonantice precedat de vocală (şi urmat sau nu de *ă*) *mod-or-an* : *mod-îrl(ă)-an*.

d) înlocuirea vocalelor *-o-* sau *-u-*, care precedă grupul *-rc-* în tema unui cuvînt, prin *-î-*, realizîndu-se, în felul acesta, segmentul *-îrc-* : *Top-***î***-r-cea* : *Top-***o***-rcea*, *zăm-***î***-rcă* : *zăm-***u***-rcă*;

e) derivarea (progresivă sau regresivă) a unui cuvînt conţinînd unul din grupurile consonantice *-rc-* etc. precedat de vocală, de la alt cuvînt care conţine acelaşi grup: *zămîr***cea** < *zămîrcă*, *ciobîrl***ănoi**, *ciobîrl***ău**, *ciobîrl***oi** < *ciobîrl***an**, *popîrţ***ache** < *popîrţ***ac**; *modîrlă* < *modîrl***an**, *modîrl***ău**[9] etc.

6. Cazurile care se încadrează în situaţiile de sub *a* şi *b* justifică izolarea unor sufixe de tipul *-îrcă*, *-îrlan* etc.

Cazurile de sub *c* permit izolarea unor elemente de tipul *-îrl-* sau *-îrlă-* cu funcţie de interfix sau/şi infix [10]: interfix, în cazurile în care elementul e intercalat în interiorul unor cuvinte analizabile într-o temă şi un sufix (*cod-îrl-aş*) şi, eventual, infix, în cazurile în care elementul e intercalat în interiorul unor cuvinte a căror structură, neclară, este considerată indivizibilă (*ciob-îrl-an*).

---

[8] Am încadrat aici şi o formaţie raportabilă la tema unui verb derivat cu sufix lexical (*ţoptrdău*: *ţop-ăi*), deoarece poate fi raportată şi la interjecţia *ţop* (care este şi baza verbului). Am procedat în acelaşi fel cu *hohîrcă* (: *hoh-ăni*) pentru că, deşi neatestată, interjecţia *hoh* e presupusă de verbele *hohăni* şi *hohoti*.

[9] În unele cazuri putem presupune mai multe posibilităţi de derivare. De ex.: *moctrță* poate fi derivat progresiv cu *-trță* de la *mo(a)c(ă)* sau regresiv de la *mocîrțan*.

[10] Pentru distincţia dintre interfix şi infix, v. Yakov Malkiel, *Los interfijos hispanicos*, in *Miscelánea homenaje a André Martinet „estructuralismo e historia"*, t. II, Laguna-Canarias, 1957, p. 3, 10, pass.

Cazurile de sub *d* sînt, cel mult, o dovadă că segmentul, *-îrc-*, urmat de una sau mai multe vocale (*îrcă, îrcea*), este interpretat de vorbitorii limbii române ca element de derivare.

Cazurile de sub *e* nu dovedesc nimic cu privire la statutul segmentelor *-îrcă* etc. în sistemul derivativ al limbii române.

7. Sub *a* şi *b*, deci interpretabile ca sufixe, se încadrează următoarele segmente:

-îrcă: *băbîrcă, hohîrcă* etc.;
-arcă: *bulearcă*;
-ircă: *poghircă*;
-îrlă: *botîrlă* etc.;
-arlă: *cocearlă, cotarlă*;
-îrnă: *fofîrnă, jăcîrnă*;
-îrşă: *iepîrşă*;
-îrţă: *băbîrţă*;
-îrlac — discutabil: unicul exemplu, *ciopîrlac*, e nesigur (v. § 4, p. 39);
-îrţac: *popîrţac*;
-îrlan: *dodîrlan*; *codîrlan, şchiopîrlan* şi *ţopîrlan* pot fi formate cu *-îrlan* de la baze nesufixate (*coadă, şchiop, ţo(a)p(ă)*) sau, mai probabil, cu *-an* de la formaţiile în *-îrlă* (*codîrlă, şchiopîrlă, ţopîrlă*); *godîrlan* poate fi format cu *-îrlan*, de la *godac*, sau cu *-îrl-* de la *godană*;
-îrţan — discutabil: singurul exemplu, *mocîrţan*, poate fi format de la *moacă*, dar şi de la *mocan* prin intercalarea lui *-îrţ(ă)-* sau de la *mocîrţă* cu *-an*;
-îrdău: *ţopîrdău*;
-îrlău: *ciocîrlău, scobîrlău*; *codîrlău* poate fi format cu *-îrlău* de la baza nesufixată *coadă* sau cu *-an* de la formaţia în *-îrlă, codîrlă*;
-îrcea — discutabil: *Topîrcea* poate fi format de la *topor* prin înlocuirea finalei, dar şi de la *Toporcea* prin înlocuirea celui de-al doilea *o* (cf. § 5, *d*), iar *zămîrcea*, mai mult ca sigur, este derivat de la *zămîrcă*;
-îrlea — discutabil: *şchiopîrlea* poate fi format cu *-îrlea* de la *şchiop*, cu *-ea* de la *şchiopîrlă* sau cu *-îrl(ă)-* de la *şchiopea*;
-irlea: *Stoichirlea*;
-îrlie: *ciocîrlie, scăfîrlie*[11].

Sub *c*, deci interpretabile ca interfixe sau/şi infixe, se încadrează segmentele *-îrl(ă)-* şi *-îrţ(ă)-*: *cod-îrl-aş, moc-îrţ-an*; *ciob-îrl-an, mot-îrl-an*.

Restul segmentelor izolate sub § 4 apar exclusiv în formaţii derivate de la baze care conţin şi ele grupul consonantic respectiv (cf. § 5, *e*).

8. Aşadar inventarul elementelor derivative care formează cuvinte expresive este următorul:

[11] N-am înregistrat segmentele detaşabile exclusiv din formaţii neclare.

		-îrl(ă)-			-îrţ(ă)-
-îrcă	—	-îrlă	-îrnă	-îrşă	-îrţă
-arcă	—	-arlă	—	—	—
—	—	-ărlă	—	—	—
-ircă	—	-irlă	—	—	—
—	—	*-îrlac [12]	—	—	*-îrţac
—	—	-îrlan	—	—	-îrţan
—	—	-îrlăie	—	—	—
—	-îrdău	-îrlău	—	—	—
*-îrcea	—	*-îrlea	—	—	—
—	—	-irlea	—	—	—
—	—	-îrlie	—	—	—

Între acestea, unele (cele dintre liniile demarcative) sînt sufixe simple, altele (cele de dedesubtul liniei), sufixe compuse din sufixe din prima categorie şi sufixe oarecare: *-ac*, *-an*, *-ăie*, *-ău*, *-ea*, *-ie* (remarcăm că toate aceste sufixe au printre întrebuinţările lor formarea de epitete sau de nume de obiecte).

Unul singur, *-îrdău*, pare a fi compus dintr-o bază, **-îrdă*, care nu apare printre sufixele simple. E posibil: a) să fi existat cuvinte în *-îrdă* care să justifice detaşarea sufixului şi să fi dispărut; b) să existe (asemenea cuvinte) şi să nu le cunoaştem noi; c) să fie analizabilă într-o temă şi sufixul *-îrdă* vreuna din formaţiile neclare înregistrate (v. § 4, p. 39). Valabilitatea oricăreia din aceste ipoteze ar demonstra existenţa unui sufix *-îrdă*. Este posibil însă şi ca explicaţia dată de noi pentru *ţopîrdău* să nu fie corectă, să se demonstreze că este provenit dintr-o formaţie în *-dău*, de ex., în care s-a introdus *-r-* pentru expresivitate. În cazul acesta, cuvîntul s-ar încadra printre formaţiile menţionate la § 2, *c*, deci n-ar fi constituit cu un sufix.

Aproximativ aceeaşi situaţie nesigură o are şi sufixul *-îrşă*, care apare într-o singură formaţie şi nu are nici un compus.

De aceea, înregistrăm sufixele *-îrşă* şi *-îrdău* cu toată rezerva.

Pe *-îrnă*, deşi reprezentat prin numai două formaţii apreciate de noi ca fiind clare, îl considerăm mai sigur pentru că una din ele (*jăcîrnă*) este nume de obiect (v. mai jos care este rolul formaţiilor nume de obiecte în constituirea funcţiei de sufix a segmentelor *-îrcă* etc.).

9. Din punct de vedere semantic, derivatele sufixelor *-îrcă* etc. formează două categorii mari: e p i t e t e (*băbîrcă*, *botîrlă*, *iepîrşă* etc.) şi n u m e d e o b i e c t e (*codirlă*, *cocîrlă* etc.). Aceste categorii însă nu sînt absolute. Astfel, unele dintre numele de obiecte sînt folosite, figurat, ca epitete (*codirlă* „codaş", *cocîrlă* „vacă slabă"). Unele din formaţiile cu valoare de epitete sînt exclusiv nume proprii sau măcar folosite ca atare. De la *cocîrlă* se formează numele proprii *Cocîrlea* şi *Cocîr-*

[12] Elementele notate cu * sînt cele discutabile (cf. § 7).

Scanned with OKEN Scanner

leață [13]; acest fapt este semnificativ și prin aceea că atestă conținutul expresiv al bazei lor [14].

Epitetele au toate conținut expresiv prin excelență. Și printre numele de obiecte sînt însă unele al căror conținut, raportat la sensul bazelor lor, prezintă un plus expresiv: *scăfîrlie* „creștetul capului; cap"/*scafă* „strachină de lemn" și cele două formații cu sens augmentativ — *jăcîrnă/jacă*, *mățîrlă/mîț* [15] (v. și, mai sus, numele de obiecte întrebuințate ca epitete). Iar la celelalte (nume de obiecte), care nu au conținut expresiv identificabil în definițiile sensurilor lor, este sensibilă, deși greu sau, poate, imposibil de precizat, o notă expresivă [16]. Aceasta se deduce din compararea acestor formații cu formații oarecare sinonime cu ele: *cotîrleț/coșar*, *ciocîrlău/deal*, *scobîrlău/gaură* etc. De aceea se poate spune că trăsătura semantică caracteristică sufixelor în discuție este e x p r e s i v i t a t e a.

Formațiile nume de obiecte consolidează, în principiu, statutul de sufix ale elementelor segmentate din formațiile epitete. Ele dovedesc că apariția segmentelor care conțin grupurile consonantice *-rc-* etc. nu este legată exclusiv de expresivitate. Deci că segmentele respective sînt mijloace de derivare (sufixe) în sine [17].

10. Pentru e t i m o l o g i a lui *-îrlă* și *-irlă* feminin, G. Pascu trimite la *-ilă* fără să facă nici o observație cu privire la apariția lui *r*.

S. Pușcariu (*loc. cit.*) dă ca posibilă proveniența lui *-îrlă* din *-ilă*, cu *l* „despicat" în *rl*.

Referindu-se la „*-îrlă* masculin dintr-un derivat ca *Șchiopîrlă*", M. Avram [18] îl consideră „un sufix asemănător cu *-ilă* și poate dezvoltat din el". De data aceasta se întreprinde și explicarea lui *r*, în vederea căreia se recurge la teoria acad. Al. Graur[19] asupra valorii expresive a grupurilor de tipul lui *-rl-*. Acad. Graur însuși, discutînd diversele etimologii care s-au propus pentru s.f. *mocirlă* (ET. 116—117), ajunge la concluzia că formația conține sufixul *-ilo* (în forma slavă de sud) cu *r* de origine expresivă[20].

[13] De remarcat că și printre formațiile neclare sînt unele folosite și ca nume proprii.

[14] Apelativele care stau la baza numelor proprii au adesea conținut expresiv; v., de ex., Al. Graur, *Nume de persoane*, București, 1965, p. 70—72.

[15] Cf. L. Seche, *lucr. cit.*; v. și PRODAN-BUIA, F. 104, 116: amentul de alun (*mățîrla*) este lung, spre deosebire de amentul de salcie, de ex., care este scurt.

[16] Printre formațiile neclare sînt nume de păsări care, eventual, au conținut onomatopeic.

[17] Sufixele *-îrlă* și *-irlă* exclusiv feminine (deci nu și în nume proprii) sînt semnalate de G. Pascu (s. 267) și admise ca atare de Al. Graur (*lucr. cit.*), iar *-irlă* apare și la S. Pușcariu *loc. cit.* Ele mai apar în prezentarea unor etimologii izolate: *mocîrlă* (G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română*, 1960, p. 100), *mățîrlă* (L. Seche, *lucr. cit.*) sau în diverse dicționare ca SCRIBAN, D., TDRG, DA, DLR etc.; *-îrlă* masculin este semnalat de M. Avram (SMFC II, p. 160, în numele propriu *Șchiopîrlă*). *-îrlan* este semnalat de Alexandru Philippide (*Istoria limbii române*, vol. I, *Principii de istoria limbii*, 1894, p. 150) și apoi de G. Pascu (*lucr. cit.*), care îl explică ca sufix compus din *-îrlă* și *-an*. Atît el, cît și *-îrlie* apar în diverse etimologii susținute de dicționare ca cele menționate mai sus. Iorgu Iordan (*Les dénominations du „crâne" d'après l'ALR*, în BL VIII (1940), p. 132—33) obiectează etimologiei *scafă* + *îrlie* dată de Tiktin pentru *scăfîrlie* faptul că în română nu există sufixul *-îrlie*. În același loc însă, acceptă etimologia *cioc* + *îrlie* pentru *ciocîrlie*, deoarece „nu există alta mai bună".

[18] *Lucr. cit.*, p. 160.

[19] *Lucr. cit.* din SCL, p. 209.

[20] I. Iordan, în recenzia la GRAUR, ET, (LR XII (1963), 6, p. 661 susține că *r* din *mocîrlă* e extins din sinonimele *moceră*, *mocerița* prin contaminare.

Așadar sufixul *-îrlă* este format pe teren românesc din *-ilă* prin introducerea lui *r* pentru crearea grupului expresiv *-rl-*.

Această etimologie se bazează pe împrumuturi, neanalizabile cel puțin în faza contemporană a românei, ca:

— *cobîrlă*: bg. *кобила*, ucr. *кобила* [21],

— *mocirlă*: pol. *moczydło*, ceh. *močidlo*, ucr. *мочило* (cf. Al. Graur, ET., loc. cit.), scr. *močilo*, rus. *мочило* (cf. M. Avram, *lucr. cit.*, p. 162; pentru apariția lui *-r-* aici se face referirea, totuși, și la bg. *мочур*, *мочурлак*, propuse, în același timp, și de G. Mihăilă, în *lucr. cit.*, p. 100; cf. și *moceră*, *mocerîță*, la acad. I. Iordan, *loc. cit.*),

— *povirlă*: ucr. *повидло*, pol. *powidło* [22]

și este susținută prin p a r a l e l i s m u l s e m a n t i c dintre *-îrlă* și:

-ilă masculin: compară valoarea de epitet (mai ales depreciativ), care apare la *-îrlă* în apelative feminine și în numele propriu masculin *Șchiopîrlă*, cu valoarea de „epitete acordate unor persoane" din care s-au putut dezvolta „porecle devenite nume proprii de familie", care apare în *Cocoșilă* etc. (cf. M. Avram, *lucr. cit.*, p. 150, 152);

-ilă feminin: compară numele de obiecte în *-îrlă*, avînd în vedere nota expresivă pe care o conțin ele în general, cu numele de obiecte expresive de tipul *iepilă* (cf. M. Avram, *lucr. cit.*, p. 162).

11. Forma așteptată din *-ilă* este *-irlă*, care apare în *cobirlă*, *povirlă* și *mocirlă*. Forma *-îrlă*, care îl dublează întotdeauna pe *-irlă* (*cobîrlă*, *pohîrlă* [23]; cp. și cu derivatele românești *cochirlă/cocîrlă*, *codirlă/codîrlă*, *zăghirlă/zăgîrlă*), ar fi deci secundară, provenită din transformarea lui *i* în *î*.

Transformarea lui *i* în *î* se poate explica, eventual, prin influența vecinătății consoanei *r* [24], prin analogie cu situațiile în care *r* + consoană e precedat de *î* (în aceste cazuri *î* se dezvoltă, de obicei, dintr-un *r* din slava comună: *mîrșav* < vsl. мршакъ, *dîrz* < vsl. дрьзъ [25] sau / și prin valoarea expresivă pe care o are *î* (v., de ex., sufixul onomatopeic *-îi*, care are și varianta, mult mai slabă, *-ii*; trebuie avut în vedere, de asemenea, faptul că toate sufixele expresive care formează obiectul cercetării de față au o formă (uneori aceasta este singura) cu vocala *-î-*).

Forma *-arlă* (*cotarlă*, *cocearlă*) se poate explica, în același fel cu *-irlă*, din *-ală*. Acesta are aceeași valoare ca *-ilă* masculin și amîndouă provin din sl. *-lo*, care avea două variante diferite după vocala tematică, *-alo* și *ilo* (cf. M. Avram, *loc. cit.*, p. 175).

---

[21] DA s.v. îl consideră rezultatul unei contaminări între *cobilă* și *codirlă*; Al. Graur, *lucr. cit.* din SCL, p. 208, îl identifică cu *cobilă*, avînd forma „schimbată intenționat ca să permită formarea unui grup expresiv *rl*".

[22] Aceste etimologii sînt sprijinite prin exemple de cuvinte expresive care nu conțin nu sufix, rezultate din introducerea unui *r* în cuvinte care nu-l au decît pe *l*; v. Al. Graur, *lucr. cit.* din SCL și § 3 din lucrarea de față.

[23] Eventual și *mohîrlă*, la care însă nu putem explica transformarea lui *č* în *h*.

[24] Sugestie dată oral de acad. Al. Graur.

[25] V. Emanuel Vasiliu, *Fonologia istorică a dialectelor dacoromâne*, București, 1968, p. 64; pentru tratamentul lichidelor silabice din slavă, v. Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, II, *Limbile slave meridionale*, București, 1964, p. 104—105.

Scanned with OKEN Scanner

12. Pentru explicarea sufixelor *-îrcă*, *-îrnă* şi *-îrţă* s-ar putea recurge, în mod similar cu procedeul aplicat pentru *-îrlă*, la sufixele tot de origine slavă *-că* [26], *-ină* [27] şi *-iţă*. Această asociere s-ar baza pe unele asemănări de sens care se pot stabili între cele trei sufixe menţionate şi seria sufixelor *-îrcă* etc. Astfel *-că* şi *-iţă* derivă diminutive, *-ină* augmentative şi toate trei nume de persoane (avînd prin aceasta caracter expresiv); *-ină* şi *-iţă* derivă nume de instrumente (deci nume de obiecte) [28]. Nu am găsit însă nici un exemplu de cuvînt în *-îrcă*, *-îrnă* sau *-îrţă* care să poată fi explicat prin etimon slav în *-ka*, *-ina* sau *-iţa* (ca *mocirlă* etc.) sau, eventual, de dublet românesc în *-că*/*-îrcă* etc., care să ateste legătura presupusă între cele două serii de sufixe. De aceea asociaţia sugerată mai sus rămîne, chiar în ceea ce ne priveşte, în stadiul de ipoteză, foarte hazardată.

---

[26] Aici trebuie explicată şi vocala.
[27] M. Avram, *lucr. cit.*, p. 164, a relevat paralelismul existent între sufixele *-ină* şi *-iţă*.
[28] Cf. Pascu, s. 227–230, 212–213, 254–260.

SUFIXELE *-MÎNT* ȘI *-MENT*

DE

ELENA CARABULEA

1. Sufixul latinesc *-mentum* are, în limba română, două reflexe: unul moștenit, *-mînt*, celălalt împrumutat, *-ment*. Tratarea împreună a celor două sufixe menționate se justifică prin aceea că în istoria lor au avut loc unele interferențe din care au rezultat fie unele adaptări ale sufixului *-ment* la *-mînt*, fie forme duble (în *-mînt* și *-ment*; vezi mai departe).

2. Sufixul *-mînt* este moștenit în cuvinte neanalizabile, ca *mormînt* < *monumentum*, *pămînt* < *pauimentum*, sau analizabile: (*a*)*coperămînt* < *cooperimentum*, *jurămînt* < *iuramentum* [1] etc.

Spre deosebire de *-mînt*, *-ment* este un sufix neologic, cu origine multiplă. El a pătruns în limba română prin împrumuturi latino-romanice, sub forma sa originară (fr. *-ment*, lat. *-mentum*, ital.*-mento*).

Sufixul se întîlnește în formații neanalizabile în română, ca *aliment*, *apartament*, *supliment*, sau analizabile: *clasament*, *deghizament*, *pansament*, *rafinament* etc. Toate formațiile analizabile au corespondente în limbile franceză, italiană sau latină, contribuția cea mai mare fiind, fără îndoială, cea a limbii franceze. O parte dintre cuvintele în *-ment*, ca *postament*, *sortiment*, există și în limba germană și ele au putut pătrunde prin această filieră [2].

Primele atestări sporadice de care dispunem pentru neologismele în *-ment*, de origine latină, sînt din a doua jumătate a secolului al XVII-lea la DOSOFTEI: *testament* (M. 151; la același autor apare însă forma românizată *testamînt* PAR. III/8), *firmament* (V.S. III/127, glosă marginală)[3], la MIRON COSTIN: *testament* (II 42)[4], și din secolul al XVIII-lea, la CANTEMIR: *fundament* (HR. 6), la NECULCE: *testament* (L. 355) și în URICARIUL: *regulament* (XVI 180/21, a. 1788). Ele apar în număr mai mare în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în secolul al XX-lea. Prin urmare, limba română a împrumutat sufixul, pe care îl avea deja sub altă formă, o dată cu împrumuturile latino-romanice. Dar nu

---

[1] Cf. PASCU, s. 47–50.

[2] Cf. Iorgu Iordan, *Sufixe românești de origine recentă*, în BPh VI (1939), p. 23–25.

[3] Citate după acad. Al. Rosetti, B. Cazacu, *Istoria limbii române literare vol. I*. Editura științifică, București, 1961, p. 127, 310.

[4] La B. Cazacu, *Influența latină asupra limbii și stilului lui Miron Costin*, în „Cercetări literare" București, 1943, p. 62.

Scanned with OKEN Scanner

totdeauna neologismele în *-ment* au intrat cu forma originară, unele dintre ele fiind modelate după forma moștenită a sufixului (la fel cu *-ți(un)e* devenit *-ciune*). Astfel, începînd cu secolul al XIX-lea, grupa derivatelor în *-mînt*, moștenite sau formate pe teren românesc, se întărește prin „românizarea" unor neologisme latino-romanice în *-ment*. Faptul că s-a aplicat unor neologisme același tratament fonetic pe care l-au suferit cuvintele moștenite în epoca de formare a limbii române își găsește explicația în principiile puriste ale unor reprezentanți ai curentului latinist [5]. Așa, de exemplu, apar adaptări de tipul *împortemînt* cf. fr. *emportement*, *movemînt* cf. fr. *mouvement*, ital. *movimento*, *stabilemînt* cf. ital. *stabilimento* [6] etc.

Din amestecul lui *-ment* neologic cu *-mînt* moștenit au rezultat și forme duble care au circulat în limbă, unele mai mult, altele mai puțin: *nutrimînt/nutriment*, *simțămînt* (și *presimțămînt*)/*sentiment*, *despărțămînt/departament*, *legămînt/ligament*, *cauționămînt/cauționament*, *obligămînt/obligament*, *șezămînt/sediment*, *(s)tîmpărămînt/temperament*. Uneori ambele substantive sînt ieșite din uz: *cauționament/cauționămînt*, *obligament/obligămînt*, alteori se folosește numai substantivul în *-ment*: *departament*, *ligament*, *sediment*, *temperament*. Singurele formații paralele folosite în limba contemporană cu aceeași valoare sînt *simțămînt* (calc) și *sentiment* (împrumut).

Se pare că, în perioada menționată, „românizarea" neologismelor latino-romanice a căpătat o mare extindere. Așa se explică de ce N. Bălășescu, vorbind, în gramatica sa, despre pluralul substantivelor în *-mînt*, recomandă încadrarea în această grupă și a formațiilor în *-ment*, analizabile sau neanalizabile, intrate recent în limbă: „După această analogie [a derivatelor în *-mînt*, de tipul *îmbrăcămînt*, *scăpămînt* n.n.] se pot face toate cele acestor asemenea, dar mai de curînd întrate în limbă, pre care voiesc unii a le pronunția după cum sîntŭ scrise cu litere, adecă în *mentŭ*, precum:

Este mai bine așa:	Dar unii voiesc a zice așa:
argumîntŭ	argumentŭ
documîntŭ	documentŭ
firmamîntŭ	firmamentŭ
fragmîntŭ	fragmentŭ
lacsamîntŭ	lacsamentŭ
monumîntŭ	monumentŭ
ornamîntŭ	ornamentŭ
pavimîntŭ	pavimentŭ
rudimîntŭ	rudimentŭ
sacramîntŭ	sacramentŭ
testamîntŭ	testamentŭ
tormîntŭ	tormentŭ
elemîntŭ	elementŭ
instrumîntŭ	instrumentŭ

[5] Vezi și Iorgu Iordan, *lucr. cit.*, p. 21; N.A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962, p. 120 și urm.

[6] Paul Iorgovici, la N.A. Ursu, *Un calendar istoric literar publicat de ...*, LR XII (1963), nr. 3, p. 288.

fundamîntŭ	fundamentŭ
departămîntŭ	departamentŭ
appartamîntŭ	appartamentŭ
regimîntŭ	regimentŭ
tractamîntŭ	tractamentŭ
regulămîntŭ	regulamentŭ
guvernămîntŭ	guvernamentŭ” [7].

Adaptări ca cele menţionate nu au rămas în limbă, cu excepţia lui *guvernămînt*, dar procedeul de modelare a cuvintelor franceze, mai rar italiene sau latine, este viu; el este mai frecvent la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi a continuat şi în secolul al XX-lea. Aceste formaţii au pătruns în limbă şi au circulaţie largă; ele sînt fie simple „românizări” ale cuvintelor străine corespunzătoare, analizabile în limba română: *discernămînt*, cf. fr. *discernement*, ital. *discernimento*, *guvernămînt* cf. fr. *gouvernement* *îngrăşămînt* cf. ital. *ingrassamento* [8], *oseminte* (folosit numai la plural) cf. fr. *ossements*, lat. *ossamenta*, *recensămînt* cf. fr. *recensement*,*simţămînt* cf. fr. *sentiment*, ital. *sentimento*, *vărsămînt* cf. fr. *versement*, ital. *versamento*, fie calcuri totale, cum e *deznodămînt*, care redă cu elemente româneşti pe *dénouement*, *dezbrăcămînt* pe *déshabillement*, *învăţămînt* pe *enseignement* şi *zăcămînt* pe *gisement*, fie calcuri parţiale, cum sînt *consimţămînt* cf. fr. *consentement*, *resimţămînt* cf. fr. *ressentiment*, *presimţămînt* cf. fr. *pressentiment* (la toate fiind vorba de o modelare a cuvintelor, cu păstrarea intactă a prefixelor respective) [9].

3. DI înregistrează 45 de derivate analizabile formate cu sufixul *-mînt* (sînt incluse aici atît cuvintele moştenite sau formate pe teren românesc, cît şi adaptările sau calcurile discutate mai sus, la care adăugăm următoarele formaţii întîlnite în alte izvoare (de asemenea formaţii româneşti sau adaptări): *însurămînt* GR. BĂN. 192, *cuntirimînt* „mustrare” PH XVII 16, la DENSUSIANU, HLR II 330[10], *giudecămînt* DOSOFTEI, M. 112, *mijlocimînt* id. *ib.* 33[11], *rezemînt* HELIADE, O. I 220, *stîmpărămînt* „temperament” RIP I 192, la URSU, T. 288, *ascunzămînt*, *crescămînt*, *frecămînt*, *pogorămînt*, *scăpămînt* Bălăşescu, *loc. cit.*, *compunămînt*, *zicămînt* „verb” şi *azicămînt* „adverb” [12].

---

[7] *Gramatică română pentru seminarii şi clase mai înalte* lucrată de Nicolau Bălăşescu, Bucureşti, ed. I, 1848, ed. a II-a 1850; citat după ed. a II-a, p. 37.

[8] G. Pascu (*lucr. cit.*, p. 49) afirmă că *îngrăşămînt* e făcut după fr. *engraissement*, ital. *ingrassamento*, la fel cu *simţămînt* (fr. *sentiment*, ital. *sentimento*). Acad. Iorgu Iordan, *lucr. cit.*, p. 25, arată însă, pe bună dreptate, că *îngrăşămînt* nu poate proveni din fr. *engraissement*, care nu înseamnă „îngrăşămînt”, pentru această noţiune întrebuinţîndu-se numai *engrais*; de aceea îl derivă de la *îngrăşa*, care, la rîndul lui, a căpătat sensul „a face gras pămîntul” de la fr. *engraisser*. El poate fi însă apropiat de ital. *ingrassamento*, care are şi sensul aici în discuţie.

[9] Vezi şi Th. Hristea, *Tipuri de calc lingvistic*, în SCL XVIII (1967), nr. 5, p. 519–526.

[10] Cu o deviere a sensului propriu al verbului din care derivă (*conteni* „a interzice”).

[11] Ambele la Al. Rosetti, B. Cazacu, *op. cit.*, p. 130.

[12] Vasiliŭ Janoviciŭ, *Gramáteca limbeĭ romanesci*, Viena, 1851, p. 119, respectiv, 13, 56.

Într-o oarecare măsură este analizabil și *acrescămînt*, calc după fr. *accroissement* „drept prin efectul căruia partea unui moștenitor sau legatar crește de pe urma faptului că unul sau mai mulți dintre comoștenitori nu vin la succesiune sau renunță la ea și la legat" (DER, s.v.), care poate fi raportat la *cresc-*; *rezemînt* e format prin haplologie de la *rezema*.

Derivatele în *-mînt* sînt substantive neutre și pot fi analizate în raport cu următoarele teme:

A. Verbe, cu preponderență de conjugarea I (*apărămînt*, *așezămînt*, *învățămînt*, *vindecămînt* etc.), urmate, la distanță mare, de cele de conjugarea a IV-a (*acoperimînt*, *simțămînt* etc.), a III-a ((*în*)*crezămînt*, *discernămînt* etc.) și a II-a (*căzămînt*, *scăzămînt* etc.).

B. Adjective: *greumînt* (*greomînt*), *lărgămînt*. Ultimul poate fi raportat și la verbul *lărgi* (ipoteză mai puțin probabilă).

C. Substantiv: *oseminte* [13].

Din cele expuse rezultă că substantivele în *-mînt* sînt, de obicei, deverbale, ele apărînd în legătură cu teme nominale cu totul incidental [14].

4. Sufixul *-mînt* se prezintă și sub formele *-ămînt*, *-emînt*, *-imînt*, *-minte*, *-ment*.

Cu excepția lui *greumînt* și *veș*(*t*)*mînt*, formate cu *-mînt*, la celelalte substantive se detașează variantele *-ămînt*, *-emînt*, *-imînt*.

În cazul formațiilor raportabile la teme verbale de conjugarea I și al cîtorva de conjugarea a IV-a, formele sufixului sînt motivate fonetic, vocala de legătură fiind vocala conjugării: *ă*, la cele de conjugarea I, *i*, la cele de conjugarea a IV-a, de unde derivatele în *-ămînt*, *-imînt* (*așezămînt*, *mijlocimînt* etc.). De la substantivele legate de verbe de conjugarea I, care sînt și cele mai numeroase, s-a desprins varianta *-ămînt* cu care s-au format toate substantivele raportabile la verbe de conjugarea a II-a și a III-a, unele din cele legate de verbe de conjugarea a IV-a (*simțămînt* — cu familia *consimțămînt*, *presimțămînt*, *resimțămînt* — și *despărțămînt*) și *lărgămînt*, care e legat probabil de o temă nominală [15].

Varianta *-emînt* apare, sporadic, la cîteva substantive a căror temă este legată de un verb de conjugarea a IV-a, totdeauna corespunzîndu-i și forme în *-imînt* sau în *-imînt* și *-ămînt*: *nutremînt*/*nutrimînt*; (*a*)*coperemînt*/(*a*)*coperimînt*/(*a*)*coperămînt*, *descoperemînt*/*descoperimînt*/*descoperămînt*. Ultimele două formații în *-emînt* sînt vechi: (*a*)*coperemînt* e atestat la CORESI, EV. 38/39, DOSOFTEI, V.S. 159 etc., *descoperemînt* în BIBLIA (1688), la TDRG, iar *nutremînt* e neologic (HPP 5, FDB 25 etc., la URSU, T., s.v.).

---

[13] O formație neclară, care ar putea fi pusă în legătură cu substantivele în *-mînt*, este *căsămînturi*, atestat numai la plural, cu variantele *casamenturi* și *căzămant*, consemnate în CHEST. II 53/328, 259, 265 a, ca răspuns la întrebarea „cum i se zice unei case mari?".

[14] Și în latină *-mentum* este legat rar de teme nominale: *capillamentum*, *ferramentum*, *paludamentum* (cf. *Istoria limbii române*, I. *Limba latină*. București, 1965, p. 75).

[15] Pentru explicarea formelor cu *ă* la alte conjugări decît conjugarea I cf. A. Graur, *Sur les changements de conjugaison en roumain*, în BL IV (1936), p. 189—193; id., *Notes d'étymologie roumaine*, în BL V (1937), p. 75—76; id., *Notes de morphologie et de syntaxe roumaines. Incorporation des dérivés dans le système verbal*, în BL VIII (1940), p. 205.

Scanned with OKEN Scanner

Varianta cu *e* este nemotivată fonetic; probabil că avem a face cu forme dialectale (pronunțarea cu *e* pentru *ă* după consoana *r*).

Cu *-minte* (*-ăminte*, *-îminte*) DI înregistrează șapte substantive feminine analizabile. Dintre acestea, șase sînt raportabile la un verb de conjugarea I (toate avînd și forme paralele în *-mînt*): *îmbrăcăminte*, *încălțăminte*, *îndurăminte*, *îngropăminte*, *rugăminte*, *scăpărăminte*. DI inserează și substantivul *arzăminte* (cu varianta *arzîminte*), care poate fi pus în legătură cu tema *arz-*, formă iotacizată a indicativului prezent al verbului *a arde*. *Arzăminte* e singurul derivat care nu are atestată forma în *-mînt*, fiind făcut, probabil, după modelul altor derivate în *-minte*.

Forma *-minte* se explică prin pluralul lui *-mînt* (*-minte*), după care s-a refăcut un singular în *-minte* [16].

Formele cu *-ment* în loc de *-mînt* (*lărgămentŭ* PS. XXX 9, *veșmentŭ* TB 460) sînt explicate de O. Densusianu ca „fonetisme anormale refăcute după plural (*lărgămente*, *veșmente*)” [17].

5. Derivatele în *-mînt* exprimă:

a) Acțiunea: *ascultămînt*, *guvernămînt*, *însurămînt*, *vindecămînt*.

b) Acțiunea și rezultatul ei, uneori concretizat: *învățămînt* „acțiunea de a învăța, de a instrui; învățătură, normă după care te poți conduce”, *jurămînt* „afirmare solemnă mai ales în fața unei instanțe judecătorești; afurisenie, blestem”, *scăzămînt* „scădere; partea care se reduce, se pierde” etc.

c) Rezultatul acțiunii verbului, uneori concretizat: *deznodămînt* „modul în care se termină, se încheie o întîmplare, o acțiune, o afacere, o piesă de teatru, un roman etc.”, *zăcămînt* „acumulare naturală de minerale” etc. Apropiat de derivatele cu această valoare este *greumînt*, abstract al calității („chin, muncă, greutate, necaz”).

d) Instrumentul, obiectul prin intermediul căruia se realizează acțiunea verbului de bază: (*a*)*coperămînt* „ceea ce acoperă sau cu care se acoperă ceva; înveliș”, *îmbrăcăminte*, *încălțăminte*, *îngrășămînt*, *rezemînt* „spătar, spetează” etc.

e) Valoare colectivă: *îmbrăcăminte*, *încălțăminte*, *oseminte*; la ultimul, folosit numai la plural, nu se poate preciza dacă valoarea colectivă este exprimată prin plural sau și prin sufix.

f) Locul rezultat din..., legat de realizarea acțiunii sau de însușirea indicată de adjectivul de bază: *așezămînt* „loc de așezare, poziție”, (*a*)*coperemînt* „loc de adăpost, azil, protecție, ocrotire”, *despărțămînt* „despărțitură administrativă”; *lărgămînt* „loc larg, întins” (CORESI, PS. 336).

Majoritatea substantivelor în *-mînt* au mai multe valori: acțiunea și rezultatul ei; acțiunea, rezultatul, obiectul (și locul) etc.

6. DI înregistrează 69 de formații analizabile în *-ment*, la care adăugăm pe *avortament* (IVA 7, la URSU, T., s.v.), *degajament* (DN; sub forma

[16] Cf J. Byck et A. Graur, *De l'influence du pluriel sur le singulier des noms en roumain*, în BL I (1933) p. 33–34.

[17] HLR II, p. 57.

degagement: PFHM I 3, 19, la URSU, T., s.v.) şi *atîrnament*, formaţie glumeaţă, familiară, folosită pe de o parte cu sensul de „mică podoabă care a t î r n ă pe o bluză, pe reverul unui taior etc." şi pe de alta în expresiile *a avea atîrnament (la tramvai)*, *a merge cu atîrnament* „a călători fără bilet, agăţat de un vehicol" (în expresiile citate formaţia se explică prin analogie cu *abonament*).

Analizabile, într-o oarecare măsură, sînt şi *instrument*, care poate fi raportat la verbul *instrui* (de care e diferenţiat semantic), şi *regiment*, cu tema *reg-* comună cu alte cuvinte, ca *regiza*, *regie*.

Formaţiile în *-ment* sînt substantive neutre (cu o excepţie, *rulment*, s.m.) care pot fi puse în legătură cu:

A. V e r b

a) de conjugarea I (majoritatea): *abonament*, *amenajament*, *cantonament*, *virament* etc.; se includ, în această grupă, *cazarmament* şi *eşapament*, cu tema verbală neatestată, care pot fi raportate la infinitivele *cazarmare* şi *eşapare*; la rîndul lor, aceste infinitive presupun existenţa verbului respectiv;

b) de conjugarea a IV-a (rar): *nutriment*, *simţiment* (*simţăment*), *stabiliment*.

B. S u b s t a n t i v: *asolament* (cf. *sol*), *baracament*, *coronament* [18].

În cîteva cazuri tema poate fi legată fie de verb, fie de substantiv (ultima alternativă este mai puţin probabilă, majoritatea formaţiilor în *-ment* fiind raportabile la un verb): *armament* cf. *arma*, *armă*, *mobilament* cf. *mobila*, *mobilă*, *regulament* cf. *regula*, *regulă*, *semnalment* (şi *signalment*) cf. *semnala*, *semnal*, *terasament* cf. *terasa*, *terasă*.

C. A d j e c t i v sau v e r b: *sacrament*.

Singura formaţie românească este *atîrnament*.

Toate celelalte formaţii în *-ment*, deşi pot fi raportate la o temă românească, au corespondente în limbi străine, mai ales în franceză. Din punct de vedere fonetic au servit ca model mai ales formaţiile latineşti, italieneşti şi uneori cele nemţeşti ale acestui sufix [19]. Cele mai multe au fost luate însă direct din franceză, dar sub forma în care apar scrise în această limbă, nu pe cale orală.

Singurul cuvînt în *-ment* asupra căruia există discuţii dacă e românesc sau împrumutat este *cazarmament*; DM îl derivă de la *cazarmă*, dar DA, pe bună dreptate, îl pune în legătură cu fr. *casernement*.

Cîteva substantive au intrat în limba română cu forma din franceză: *amortisment*, *avertisment*, *ramolisment*.

7. Sufixul se prezintă sub formele *-ment*, *-ament*, *-iment*, *-ement*. Formaţii în *-ment* sînt puţine: *agrement*, *nivelment*, *semnalment* [20] (*signalment*), *instrument*, *regiment*, *rulment*. Cele mai multe sînt formate cu *-ament* adaptat după limba franceză: formaţiile franţuzeşti în *-ement*, cele mai multe

---

[18] Aici s-ar încadra şi *casament* (folosit numai la plural), pentru care vezi nota 13.
[19] Cf. Iorgu Iordan, *lucr. cit.*, p. 24.
[20] Apare şi varianta *semnalament* (BL VIII, p. 205).

provenind de la verbe de conjugarea I în -*er*, au corespondente în română în -*ament*, legate de asemenea de verbele de conjugarea I [21].

Prin analogie cu cuvinte ca *apartament*, *ataşament*, *regulament* apar cu -*ament* şi alte formaţii, neliterare, la care -*a* nu se justifică, cuvintele corespunzătoare din franceză sau italiană fiind cu *e* accentuat sau cu *i*: *dezagrament*, pentru *dezagrement* (cf. fr. *désagrément*), *compartament*, *stabilament*, în loc de *compartiment*, *stabiliment* (cf. fr. *compartiment*, ital. *compartimento*, *stabilimento*) [22].

Cu -*iment* apar puţine substantive, unele raportabile la verbe de conjugarea a IV-a: *nutriment*, *simţiment*, *stabiliment*, altele la cele de conjugarea I: (*a*)*sortiment*, *paviment*, *procediment*; ultimele se explică prin aceea că formele străine, legate de verbe de alte conjugări decît conjugarea I, nu au fost românizate.

O variantă neromânizată a lui -*ment*, care reflectă ezitările în redarea formelor franţuzeşti, este -*ement* din substantive ca *amendement* (BRA 27), *degagement* (PFIIM I 3, 19, PFM 85), *raţionement* (PGL 61, BLA 163), toate la URSU, T., s.v., *nivelement* (P. ANTONESCU, A. 263 în DA ms.). În limba contemporană aceste substantive s-au încadrat în seria largă a substantivelor în -*ament*. *Reglement*, variantă învechită a lui *regulament* (cf. însă verbul *a reglementa* folosit şi astăzi), este dat de unele dicţionare ca provenind din fr. *réglement* (ŞĂINEANU, D., CADE), de altele din rus. *регламент* (SCRIBAN, D., DM). Pare mai plauzibilă prima soluţie, forma cu *a*, care ar justifica filiera rusă, nefiind atestată în română [23].

8. Substantivele în -*ment* au mai multe valori, ca şi cele în -*mînt*. Adesea aceeaşi formaţie exprimă acţiunea şi rezultatul ei, acţiunea, rezultatul şi locul, acţiunea şi obiectul etc.

a) Acţiunea este văzută mai ales în aspectul ei punctual, terminativ [24], de unde se detaşează rezultatul acţiunii, adesea concretizat; circa jumătate din formaţiile în -*ment* exprimă ambele valori: *acompaniament*, *amendament*, *amortisment*, *antrenament*, *bombardament*, *clasament*, *deranjament*, *terasament* etc.

b) Unele exprimă numai rezultatul acţiunii: *abonament*, *avertisment*, *ataşament*, *asolament*, *rafinament*, *raţionament*, *temperament* etc.

c) Cîteva substantive exprimă, pe lîngă alte valori, locul unde se petrece acţiunea: *amplasament*, *cantonament*, *comandament*, *degajament* etc.; altele exprimă numai locul: *acostament*, *stabiliment*.

d) Obiectul (instrumentul): *coronament* „ornament", *lineament* „linie prin care se conturează ceva", *ornament* „lucru care ornează", *fundament*

---

[21] Vezi şi A. Graur, în BL V, p. 76.

[22] Vezi Gh. Reviga, *Puţină gramatică*, în „Tempo", nr. 1713 (1939), p. 1.

[23] De altfel, în *Regulamentul organic*, publicat pentru prima oară în 1832, nu se întîlneşte varianta *reglement*. Chiar Scriban, care indică filiera rusă, datează pe *reglement* „cam pe la 1848", cu aproape 20 de ani mai tîrziu decît *regulament* (în realitate *regulament* este atestat la sfîrşitul secolului al XVIII-lea; vezi şi p. 47).

[24] Aspectul punctual sau terminativ al unei acţiuni este exprimat şi de substantivele în -*ment* din franceză (cf. Ch. Bally, *Linguistique générale et linguistique française*, Paris, 1932, p. 152).

„fundaţie", *postament* „placă care serveşte ca bază de susţinere, piedestal" etc. ; altele exprimă acţiunea, rezultatul şi instrumentul cu ajutorul căruia se realizează acţiunea : *nutriment* „alimentaţie" şi „hrană", *pansament* „acţiunea de a pansa, rezultatul acţiunii, materialul întrebuinţat în acest scop".

e) Valoare colectivă : *asortiment*, *baracament*, *cazarmament*, *deghizament*, *echipament*, *mobilament*, *nivel(a)ment*, *regulament* ; cîteva exprimă acţiunea şi colectivitatea de obiecte : *eşapament* „eşapare" şi „ansamblul organelor de evacuare a gazelor arse într-un motor cu ardere internă", *populament* „acţiunea de a popula un teren cu arbori" şi „mulţime de arbori de aceeaşi vîrstă, arboret".

În ce priveşte valorile, se constată că cele două sufixe au aceleaşi valori, diferenţiindu-se uneori doar prin distribuţia acestora : ambele exprimă acţiunea, dar mai ales rezultatul ei, adesea concretizat [25], sau cumulează două sau mai multe valori. În materialul cercetat nu apare nici un substantiv în *-ment* numai cu valoare abstractă, dar asemenea exemple se pot întîlni printre derivatele în *-mînt*, chiar dacă acestea sînt învechite pentru limba contemporană sau regionale (*ascultămînt*, *însurămînt*, *vindecămînt*). De asemenea, ambele sufixe au valoare colectivă, dar prin *-mînt* se exprimă rar această valoare, în timp ce cu *-ment* apar mai multe formaţii de acest fel. Aceeaşi remarcă se poate face şi în legătură cu valoarea locală.

În latină *-mentum* a fost unul dintre sufixele frecvent folosite pentru formarea numelor abstracte de la teme verbale, valoare care s-a transmis tuturor limbilor romanice [26]. Acelaşi sufix latin apare şi cu valoare colectivă, pe care limbile romanice au dezvoltat-o pornind de la forma de plural a sufixului [27].

În limba română se întîlnesc derivate colective formate atît cu sufixul moştenit, cît şi cu cel neologic [28]. E de remarcat, în ce priveşte derivatele colective formate cu sufixul moştenit, existenţa formelor duble în *-mînt* şi *-minte*, ultima fiind legată probabil de ideea de plural. În limba contemporană se folosesc numai cele în *-minte* (*îmbrăcăminte*, *încălţăminte*).

Valorile de obiect şi loc nu sînt menţionate în lucrările privitoare la limba latină pe care le-am avut la îndemînă ; este posibil ca ele să se fi

---

[25] Tot cu această valoare este folosit mai mult şi în franceză (cf. Jean Dubois, *Étude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain* I, Paris, 1962, p. 31). În limba italiană însă *-mento* e dat, alături de *-anza*, *-enza* şi *-zione*, ca sufix caracteristic pentru exprimarea acţiunii (cf. S. Battaglia, V. Pernicone, *La Grammatica italiana*, seconda edizione migliorata, Torino, 1960, p. 143).

[26] Cf. W. Meyer-Lübke, *Grammaire des langues romanes* II. *Morphologie*, 1895, p. 535–537 ; Stolz-Schmalz, *Lateinische Grammatik*, neubearbeitet von Manu Leumann und J. B. Hofmann, München, 1928, p. 242 ; *Istoria limbii române* I. *Limba latină*, Bucureşti, 1965, p. 75.

[27] Aşa cum s-a văzut, limba română nu face excepţie, în această privinţă, cum credea W. Meyer-Lübke (*lucr. cit.*, p. 536).

[28] De aceea este curios faptul că atît *-mînt*, cît şi *-ment* lipsesc din studiul Florenţei Sădeanu, *Sufixele colective din limba română cu specială privire asupra repartiţiei lor*, în SMFC III, p. 41–87, deşi autoarea are o concepţie foarte largă asupra noţiunii de colectiv, incluzînd printre colective derivate deverbale ca *cicăleală*, *flecăreală*, *alesătură*, *cositură*.

dezvoltat pe terenul limbii române din valoarea de acţiune şi, mai ales, din cea de rezultat al acţiunii.

9. Derivatele vechi în -*mînt*, -*minte* au ca temă cuvinte vechi, majoritatea moştenite (*asculta*, *cădea*, *larg*, *ruga* etc.). *Îngropa* provine de la o temă, probabil, autohtonă (*groapă*, cf. alb. *gropë*); *rezema* are origine obscură.

Derivatele în -*mînt* adaptate sau calchiate după formaţii romanice pot fi raportate la teme care, la rîndul lor, sînt cuvinte neologice (*discerne*, *guverna*, *nutri* etc.) sau verbe vechi, de obicei moştenite (*deznoda*, *îngrăşa*, *învăţa*, *simţi*, *şedea*, *zăcea* etc.).

Temele care se desprind din cuvintele în -*ment* sînt în marea lor majoritate neologice. Pot fi interpretate ca formate cu elemente vechi (dar tot latineşti) *armament* (cf. *armă*, *arma*, dar şi fr. *armement*, lat. *armamentum*), *simţiment* (cf. *simţi*), românizare a fr. *sentiment* şi *casament* (cf. *casă*?); *atîrnament* este singurul exemplu sigur de formaţie românească în -*ment* (de la *atîrna*, cu tema de origine slavă).

10. Multe dintre derivatele în -*mînt* sînt învechite (*apărămînt*, *ascultămînt*, *căzămînt*) sau regionale (*greumînt*, *însurămînt*, *păsămînt*); în limba contemporană sufixul se întîlneşte mai ales cu substantive care exprimă rezultatul acţiunii (*aşezămînt*, *crezămînt*, *jurămînt*, *legămînt*, *rugăminte* etc.) sau obiectul (uneori şi cu valoare colectivă: *îmbrăcăminte*, *încălţăminte* etc.). Cu unele excepţii, formaţiile cu corespondente neologice au circulaţie largă şi în limba de astăzi, mai ales în limba literară (*deznodămînt*, *discernămînt*, *guvernămînt*, *îngrăşămînt*, *recensămînt*, *învăţămînt*, *zăcămînt*, (*con-*, *pre-*) *simţămînt*.

Fără să formeze derivate prea multe, sufixul -*mînt* a fost productiv în limba veche şi, prin faptul că cu ajutorul lui s-au calchiat sau s-ar putea calchia unele formaţii străine, este, într-o oarecare măsură, productiv şi în limba contemporană.

Formaţiile în -*ment* se întîlnesc atît în stilul ştiinţific, cît şi în vorbirea uzuală, în aceasta din urmă mai ales cu valoare de rezultat al acţiunii.

Existenţa unei serii relativ numeroase de neologisme analizabile, ca şi existenţa formaţiei româneşti *atîrnament* (poate şi *casament*) şi a semicalcului *simţiment* îndreptăţesc afirmaţia că -*ment* este simţit ca sufix de vorbitorii limbii române. El nu a fost însă şi nu este productiv în limba română [29].

---

[29] Nici în alte limbi romanice -*mentum* nu a fost prea productiv (cf. Meyer-Lübke, *lucr. cit.*, p. 614, *Grammaire Larousse du français contemporain*, Paris, 1964, p. 53, Jean Dubois, *lucr. cit.*, p. 31).

SUFIXUL -*OL*

DE

FULVIA CIOBANU

1. În denumirile de circulaţie internaţională din domeniul chimiei organice, ca de exemplu: *benzol*, *etanol*, *eucaliptol*, *fenol*, *furfurol*, *indol*, apare terminaţia *-ol*. Ea se întîlneşte destul de des şi în unele nume de medicamente (actuale sau ieşite din uz): *asclerol*, *gomenol*, *pluriglandol* etc., ca şi în unele nume de produse chimice industriale de larg consum: *albol*, *apretol*, *azurol*, *deruginol* etc.

Asupra denumirilor de acest fel atrage atenţia pentru prima dată în literatura noastră de specialitate Vasile Bogrea, care, într-o notă privitoare la originea expresiei *a da rasol*, consideră că *rasol* „numele unui preparat chimic destinat rasului" este format de la *ras* (*a rade*) + *-ol* „prin asemănare cu alte numiri de preparate uzuale în *-ol*: *odol*, *lysol*, *menthol*" [1].

Mai recent, Th. Hristea [2], discutînd etimologia termenului *albol*, semnalează şi el, cu această ocazie, existenţa „unui nou sufix (**-ol** [3]), care tinde să devină foarte productiv în limba română actuală". Cît priveşte provenienţa sufixului, el menţionează că *-ol* este de origine franceză şi germană şi a fost detaşat din neologisme ca: *benzol*, *mentol*, *terpinol*, *vitriol*.

Datele oferite de Hristea conţin şi cîteva inexactităţi. Una dintre ele, şi anume cea referitoare la vechimea sufixului *-ol*, a mai fost semnalată [4]. O altă inexactitate constă în faptul că alături de derivate ca: *albol*, *durol*, *azurol* au fost incluse formaţii care nu aparţin acestei serii. *Dermacol* „clei de piele" şi *osacol* „clei de oase măcinate" sînt compuse cu tema *col-* (din gr. *κόλλα* „clei") [5]. Cît despre *vitriol* (< fr. *vitriol*),

---

[1] Vasile Bogrea, *Articole mărunte. A o da rasol*, în DR IV, partea a 2-a (1924—1926), p. 902—903.

[2] *Note etimologice şi lexicale*, în LR XIV (1965), nr. 6, p. 657; cf. şi *Probleme de etimologie*, Bucureşti, 1968, p. 36—37, 237, lucrare apărută după trimiterea la tipar a volumului de faţă şi pe care, din această cauză, nu am putut-o avea în vedere.

[3] Aldin în text.

[4] Cf. Stelian Dumistrăcel, *Observaţii pe marginea unor contribuţii lexicologice*, în LR XV (1966), nr. 6, p. 590.

[5] O altă denumire mai veche (astăzi dispărută) de acelaşi fel este: *pantocol* „numele unei paste de lipit".

Scanned with OKEN Scanner

la origine lat. medieval *vitriolum*, el trebuie exclus din seria derivatelor în *-ol*, de tipul *albol*, deoarece este derivat de la lat. *vitrum* cu sufixul adjectival diminutival *-eolus*, *-iolus* [6].

2. Jean Dubois, în *Étude sur la dérivation suffixale en français moderne et contemporain* (Paris, 1962, p. 20), notează printre sufixele aparţinînd domeniului chimiei organice şi pe *-ol* din derivate ca : *éthanol*, *phénol* etc. În ce priveşte originea acestui sufix, constatăm cu surprindere că, fără nici o explicaţie din partea autorului, se dau de fapt două etimologii diferite. Într-un capitol al lucrării (p. 58), *-ol* este amintit printre sufixele savante greceşti şi latineşti, iar într-altul (p. 88) se afirmă că el reprezintă o trunchiere a finalei substantivului *alcool*, care, după cum se ştie, provine din arabul *al-koḥ'l*.

Mai multe date privitoare la originea lui *-ol* ne oferă *The Oxford English Dictionary* (vol. III, 1961, s.v. *-ol*). Aici se menţionează sub 1 că *-ol* folosit la formarea numelor de alcooli sau de compuşi analogi alcoolului (*carbinol*, *glycol*, *naphthol*, *phenol* etc.) a fost izolat din finala termenului *alcohol*. Sub 2 se arată că, de la denumirea *phenol*, *-ol* a fost transferat numelor de corpuri aparţinînd grupului fenolilor (de exemplu : *arthrol*, *cresol*, *eugenol*, *guaiacol*, *thymol*). În sfîrşit, sub 3 se notează că în cîţiva termeni (ca : *furfurol*, *indol*, *pyrrol*, *terpinol*), *-ol*, pentru care de această dată se recomandă forma *-ole* [7], este derivat din lat. *oleum* „ulei”.

Făcînd abstracţie de *-ol* din denumirile fenolilor, întrucît este acelaşi cu cel din denumirile alcoolilor, rezultă din datele expuse mai sus că *-ol* care apare în terminologia chimică internaţională provine, pe de o parte, din *alcool*, iar pe de alta, din lat. *oleum*. În lumina acestor precizări s-ar putea explica şi dubla etimologie dată de Dubois sufixului *-ol*.

3. Examinînd mai îndeaproape materialul oferit de *The Oxford English Dictionary* (vol. I—XII, 1961), Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* (vol. I—VI, 1953—1964), *Grand Larousse encyclopédique en dix volumes* (Paris, 1960—1964), *Lexikon A—Z in einem Band* (Leipzig, 1953), *Meyers Neues Lexikon in acht Bänden* (Leipzig, 1961—1964), în legătură cu modul de formare a termenilor menţionaţi la punctul precedent (şi a altora de acelaşi fel), constatăm că, după originea finalei, ei pot fi grupaţi în două categorii :

a) Există unele denumiri de substanţe din domeniul chimiei organice în care *-ol* reprezintă la origine finala lui *alcool*. Printre cele mai vechi formaţii de acest fel se numără *fenol* [8], numele unei substanţe înrudite cu

---

[6] *Vitriol* face parte dintre derivatele cu sufixul neologic diminutival de origine latină *-(e/i)ol*, *-(e/i)olă*, ca şi : *aculeol*, *alveolă*, *absidiolă*, *arteriolă*, *gloriolă*, *gladiolă*, care nu formează obiectul lucrării de faţă. Acest sufix se deosebeşte de *-ol* din derivatele de tipul *albol* nu numai ca origine, ci şi ca forme şi valori.

[7] Pe care însuşi *The Oxford English Dictionary* ezită în a o adopta, cuvîntul -titlu fiind fără *-e* (vezi şi discuţia de mai jos, p. 60).

[8] Am folosit în această parte a lucrării forma românească a termenilor internaţionali discutaţi, care diferă foarte puţin (aproape numai sub aspect ortografic) de cea din alte limbi, menţionînd însă, ori de cîte ori a fost necesar, formele străine ale anumitor cuvinte.

Scanned with OKEN Scanner

alcoolul, descoperită în 1843, în care prima parte vine din gr. φαίνειν „a străluci”. O formaţie asemănătoare este *glicol*, nume rezultat din alăturarea fragmentului iniţial *glic-* din *glicerină* (poate şi sub influenţa elementului de compunere *glic(o)-*, din gr. γλυκύς „dulce”) şi a finalei *-ol* din *alcool*. Substanţa, descoperită în 1855 de Wurtz, a fost numită astfel datorită proprietăţilor ei intermediare între glicerină şi alcool. Cu acelaşi *-ol* se consideră că avem de-a face şi în denumirile unor alcooli sau fenoli, ca : *butanol*, de la *butan*, *ciclohexanol*, de la *ciclohexan*, *etanol*, de la *etan*, *eucaliptol*, de la *eucalipt*, *santalol*, de la *santal*.

b) Într-altă serie de denumiri ale unor substanţe din chimia organică, dicţionarele menţionează că *-ol* (în franceză şi engleză şi în forma ortografică *-ole*) provine din lat. *oleum*, folosit ca element de compunere. Cea mai veche denumire în care apare *-ol* (în forma *-ole*) este fr. *pétrole*, provenit din lat. medieval *petroleum* (< *petra* „piatră” + *oleum* „ulei”, adică „ulei de piatră”). Ea a servit drept model altor formaţii, ca de exemplu : *furfurol* „substanţă lichidă fabricată din deşeuri agricole bogate în pentozani”, în care prima parte este lat. *furfur* „tărîţe” ; *ihtiol*[9] „substanţă uleioasă extrasă din şisturi sau roci care conţin fosile de peşti”, din gr. ἰχθύς „peşte”, *pirol* „compus organic (sub formă de lichid incolor) produs prin distilarea uleiului de oase”, din gr. πυρρός „roşu”. Din această categorie mai fac parte şi denumiri ca : *indol*, de la *indigo*, *terpinol* sau *terpineol*, de la *terpin* etc. În denumiri de acest fel, *-ol* nu mai indică neapărat o substanţă uleioasă, ci orice fel de substanţă (lichid neuleios, cristale etc.) extrasă din ceva.

După cum se poate observa din compararea celor două serii de formaţii prezentate mai înainte, între ele există mari asemănări nu numai de natură semantică (şi unele şi celelalte sînt nume din domenii foarte apropiate ale chimiei organice), ci şi de structură. Atît numele terminate în *-ol* < *(alco)ol*, cît şi cele în *-ol* < *oleum* sînt formate de la radicale sau cuvinte greceşti ori latineşti (compară *fenol* şi chiar *glicol*, în care *-ol* < *(alco)ol*, cu *ihtiol*, *pirol* sau *furfurol*, în care *-ol* < *oleum*), de la nume de substanţe chimice (compară *etanol*, de la *etan*, cu *terpinol*, de la *terpin*).

Datorită acestor asemănări, între termenii aparţinînd celor două serii s-au putut produce confuzii în ce priveşte finala *-ol*. De exemplu un nume ca *terpinol*, format cu *-ol* < *oleum*, a putut fi confundat cu numele unor alcooli, pentru că *terpinolul* este extras din *terpin*, ca şi *etanolul* din *etan* sau *butanolul* din *butan*. La rîndul lor, termeni ca *eucaliptol* sau *mentol*, în care *-ol* < *(alco)ol*, nume de substanţe de tipul fenolilor aromatici, extrase din eucalipt sau mentă şi avînd uneori aspect uleios[10], au putut fi interpretaţi ca denumiri ale unor uleiuri extrase din eucalipt sau mentă, avînd finala *-ol* < *oleum*, ca şi *petrol* sau *furfurol*.

Confuzia aceasta se oglindeşte uneori şi în dicţionarele cercetate, care dau etimologii diferite pentru finala *-ol* a aceleiaşi denumiri.

---

[9] Cf. şi germ. *Karwendol* „substanţă de tipul ihtiolului, extrasă din roca de Karwendel, munţi în Alpii Calcaroşi”.

[10] Unele se numesc chiar uleiuri eterice.

Scanned with OKEN Scanner

Benzol „hidrocarbură lichidă obţinută, printre altele, din răşina numită *benzoe*, secretată de unii copaci orientali" (termen creat în 1833 de Mitscherlich) este interpretat de *Meyers Neues Lexikon* drept un cuvînt în care *-ol* este de origine latină, în timp ce *Oxford English Dictionary* menţionează că *-ol* provine din *alcool*, fiind uneori confundat cu cel din *oleum*, fapt care a determinat şi scrierea englezească greşită *benzole*, în loc de *benzol*. Aceeaşi neconcordanţă între cele două dicţionare amintite apare şi în cazul termenului *thymol*.

Este edificatoare din acest punct de vedere şi situaţia din franceză. În această limbă, după cum am mai arătat, lat. *-oleum* (*petroleum*) a devenit mai întîi *-ole* (*pétrole*), iniţial deosebindu-se astfel grafic de *-ol* din *alcool*. Confuzia dintre cei doi *-ol* nu a fost însă împiedicată de această diferenţă de scriere. Ea a avut drept urmare impunerea formei *-ol* alături de *-ole*. Întîlnim astfel grafii duble ca : *furfurol* şi *furfurole*, *indol* şi *indole*, *terpinol* şi *terpinole*, existînd tendinţa de generalizare a formei fără *-e*. Engleza prezintă şi ea, la denumiri ca cele de mai sus, probabil sub influenţa francezei, alături de formele în *-ol*, pe cele în *-ole*, considerate drept corecte şi recomandate ca atare [11].

Faptele acestea demonstrează că din contopirea celor doi *-ol* de origini diferite (terminaţia *-ol* din *alcool* şi elementul de compunere *-ol* provenit din lat. *oleum*), dar folosiţi la formarea unor denumiri asemănătoare ca structură şi aparţinînd aceluiaşi domeniu semantic, a rezultat un singur sufix *-ol*, specific chimiei organice. Procesul nu s-a petrecut în limitele unei anumite limbi, în sensul că, fiind vorba de termeni de circulaţie internaţională, au participat la el mai multe limbi : latina şi araba, care au oferit materialul din care s-a format sufixul, franceza, germana, engleza etc., în care a avut loc concomitent contopirea celor două elemente într-unul singur. Din acest punct de vedere se poate considera că sufixul *-ol* are etimologie multiplă [12].

De la nume din domeniul chimiei organice, *-ol* a început să fie folosit la denumiri de produse farmaceutice, uleioase sau nu, fabricate adeseori din substanţe cu nume terminate în *-ol*, şi apoi la denumiri de produse industriale de larg consum. Fr. *goménol*, numele unui preparat farmaceutic sub formă de lichid uleios, folosit în special împotriva guturaiului, a fost creat la sfîrşitul secolului trecut de la *Gomen*, localitate din Noua Caledonie. *Dontalol* este numele unui produs german de dinaintea celui de-al doilea război mondial, dezinfectant al cavităţii bucale şi faringiene. De aceeaşi origine sînt şi *Rivanol* şi *Flavitrol*, două nume ale aceluiaşi medicament (primul mai vechi, celălalt mai nou), despre care nu am putut afla cum sînt formate. *Albertol*, denumire comercială a unei răşini fenolice modificate, reprezintă o creaţie de la numele celui care a fabricat produsul. (Dintre aceste denumiri, *gomenol*, *rivanol* şi *albertol* au pătruns şi în terminologia românească de specialitate.)

---

[11] Vezi nota 7 şi discuţia de mai sus în legătură cu *benzol* şi *thymol*.

[12] Pentru această noţiune vezi acad. Al. Graur, *Studii de lingvistică generală*, Bucureşti, 1960, p. 67—68, 75.

De obicei denumirile de medicamente şi de produse industriale, lipsite de stabilitate din diferite motive (cum ar fi : permanentele descoperiri tehnico-ştiinţifice care duc la apariţia unor produse noi, superioare ; schimbarea, din motive comerciale, a unor nume vechi cu altele noi, deşi produsul rămîne acelaşi), nici nu sînt înregistrate în dicţionare.

În ciuda lipsei de durabilitate a formaţiilor de acest fel, sufixul devine astăzi din ce în ce mai productiv. Afirmaţia are în vedere în special limba română, întrucît pentru denumirile străine de acelaşi fel posibilităţile de informare au fost mai reduse.

4. În cele ce urmează mă voi opri la situaţia acestui sufix în limba română [13].

Dintre termenii româneşti în *-ol*, cei mai vechi sînt *petrol* şi *alcool*. Acesta din urmă apare mai întîi în forma *alcohol* (în AR 1832, 268, la N. A. Ursu, *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*, Bucureşti, 1962, p. 144, care pentru originea acestei forme citează germ. *Alkohol*). *Petrol* are atestări ceva mai vechi (sfîrşitul secolului al XVIII-lea sau începutul celui următor). Primele forme în care îl întîlnim ne arată însă că era simţit şi analizat în această perioadă drept compus : *petroleu* (cf. lat. *petroleum*, germ. *Petroleum*) şi *petrolei* (ambele la Şincai, *Istoria naturei sau a firei*, p. 37, care şi glosează termenul : „petroleiul sau oleiul de piatră" [14]). La începutul secolului nostru, se mai foloseşte încă forma *petroleu*, alături de care apare acum şi *petrol*, care ulterior reuşeşte să se impună. Ezitări în acest sens întîlnim, de exemplu, în *Curs metodic de chimie şi mineralogie pentru licee şi cursuri speciale*, de dr. C. I. Istrati şi G. C. Longinescu (ed. a IV-a, Bucureşti, 1908, p. 265–268). Atît *alcool*, cît şi *petrol* reprezintă însă două formaţii neanalizabile. Alături de ele apar şi formaţii analizabile ca : *etanol*, *metanol*, *propanol*. Despre acestea din urmă se arată chiar în tratatul amintit (p. 275) că sînt nume ale hidraţilor, formate de la denumirea hidrocarburii respective cu sufixul *-ol*.

Deci la începutul secolului nostru denumiri de substanţe chimice în *-ol* sînt atestate în lucrările de specialitate, unele dintre ele fiind probabil cunoscute încă de la sfîrşitul secolului trecut. De atunci încoace ele s-au înmulţit considerabil, ca urmare a descoperirii şi sintetizării pe cale chimică de noi şi noi substanţe.

În ce priveşte originea termenilor în *-ol* întîlniţi în limba română, un loc important îl ocupă împrumuturile. Deşi dicţionarele consideră de cele mai multe ori că nume ca *benzol*, *fenol*, *formol*, *mentol* provin din franceză [15], este probabil ca unele dintre formaţiile de acest fel, de circulaţie

[13] De această dată materialul a fost extras mai ales din *Lexiconul tehnic român*, vol. I–XVIII, ed. a II-a, Bucureşti, 1957–1966, şi din *Manualul inginerului chimist. Tabele fizico-chimice şi tehnice* [de] prof. dr. ing. Costin D. Neniţescu, ing. Viorica Ioan, vol. I [Bucureşti], 1951.

[14] Cf. Gheorghe Şincai, *Opere*, I. *Hronica românilor*. Tom. I. Ediţie îngrijită şi Studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefaţă şi note de Manole Neagoe [Bucureşti], 1967, p. CLXXI şi CLXXXIV.

[15] Vezi, de exemplu, CADE, DA, DM, s.v.

Scanned with OKEN Scanner

internațională, să ne fi venit și din alte limbi, în primul rînd din germană. Astfel *etanol* a putut veni nu numai din fr. *éthanol*, ci și din germ. *Äthanol* (cf. și engl. *ethanol*, rus. *этанол*), *fenol*, din fr. *phénol* sau germ. *Phenol* (cf. și engl. *phenol*, rus. *фенол*), *mentol*, din fr. *menthol* sau germ. *Menthol* (cf. și engl. *menthol*, rus. *ментол*, magh. *mentol*). Situațiile în care putem considera drept sigură o anumită etimologie sînt rare și se bazează fie pe un indiciu formal, fie pe un fapt extralingvistic (este vorba de un produs comercial pe care nu l-am putut importa decît dintr-o anumită țară). De exemplu termenul *gaiacol* vine din franceză, în care întîlnim forma identică, *gaïacol*. Varianta *guaiacol* vine probabil din germ. *Guajakol*, deși se întîlnește și în alte limbi (cf. engl. *guaiacol*, magh. *guajakol*). Un nume ca *gomenol* nu poate veni decît din franceză, în timp ce *sulfatiazol*, numele unui cunoscut medicament de fabricație germană, și *zephirol* [16], denumirea comercială a unei substanțe detergente de aceeași origine, sînt, ambele, împrumuturi din germ. *Sulfathiazol* și *Zephirol*.

Multe dintre împrumuturi pot fi analizate în românește de orice vorbitor, deoarece există și baza de la care au fost formate sau un derivat din aceeași familie: *benzol* (cf. *benzoe*, *benzen*, *benzină* etc.), *cedrol* (cf. *cedru*), *etanol* (cf. *etan*), *eucaliptol* (cf. *eucalipt*), *fenol* (cf. *fenic*), *formol* (cf. *formic*, *formiat*), *gaiacol* și *guaiacol* (cf. *gaiac*, *guaiac*), *mentol* (cf. *mentă*), *naftol* (cf. *naft*), *pentanol* (cf. *pentan*) etc.

Unele dintre împrumuturi, mai ales cele formate de la nume savante de plante, sînt analizabile pentru specialiști: *carveol* (cf. *Carum Carvi*), *citronelol* (cf. *Citronella de Jawa*), *eugenol* (cf. *Eugenia Caryophyllata*), *timol* (cf. *Thymus Vulgaris*).

În sfîrșit unele împrumuturi formate de la cuvinte străine care nu fac parte din terminologia de specialitate sînt neanalizabile chiar și pentru specialiști, de exemplu: *furfurol*, *ihtiol*, *pirol*, *rivanol*. Neanalizabil poate fi considerat și *gomenol*, împrumutat din franceză, deoarece numele propriu *Gomen* nu este cunoscut vorbitorilor români și nici nu este înregistrat în dicționarele noastre enciclopedice.

Cele mai multe împrumuturi în *-ol* sînt nume de substanțe din chimia organică, numele de preparate famaceutice și de produse industriale de larg consum fiind mai puține.

Derivatele în *-ol* create în limba noastră după model străin sînt în special nume de medicamente și de produse chimice de larg consum. De aceea o denumire ca *ocimenol* „alcool extras din substanța numită *ocimen*", deși nu apare în dicționarele de tip enciclopedic consultate, este mai curînd un împrumut decît o formație românească. Dintre creațiile românești în *-ol*, amintesc următoarele: (dintre cele două războaie mondiale) *capol* „medicament sub formă de pilule împotriva durerilor de cap", folosit astăzi numai glumeț cu sensul de „orice fel de medicament în pilule pentru combatarea durerilor de cap", *rasol* [17]; (de după 1950, unele deri-

---

[16] Cf. *Manualul inginerului chimist*, tabelul alfabetic de la p. 766 și urm.

[17] Citez acest derivat după Bogrea (vezi discuția de la începutul acestei lucrări). Celelalte derivate mai puțin recente (astăzi ieșite din uz) au fost găsite în agende medicale și în nomenclatoare ceva mai vechi.

vate fiind deja ieşite din uz în momentul de faţă) : *asclerol* „medicament folosit în tratamentul sclerozei", *bronzol* „produs care ajută la bronzarea pielii", *dermatol* „produs pentru vopsitul şi întreţinerea obiectelor de piele", *durol* „produs pentru vopsit anumite suprafeţe", *emulsol* „vopsea pe bază de ulei emulsionat", *impregnol* „produs destinat impregnării impermeabilelor", *luxol* „produs pentru lustruit mobile", ca şi *albol*, *apretol*, *azurol*, *deruginol*, amintite la începutul acestei lucrări.

În ultimul timp au apărut unele formaţii ca : *mentola* „numele unei băuturi răcoritoare cu gust de mentă", *fructola* „numele unui fel de bomboane", în care este posibil să avem de-a face cu o variantă *-ola*, probabil recentă, a sufixului *-ol*. Apariţia ei s-ar putea explica fie prin influenţa variantei *-ole* pe care o prezintă sufixul *-ol* în alte limbi (franceză, engleză), fie prin analogie cu forma feminină -(*e*/*i*)*olă* (-(*e*/*i*)*ola*, în alte limbi romanice, de exemplu în italiană, ca şi în substantivele româneşti articulate) a sufixului diminutival neologic -(*e*/*i*)*ol* [18].

După cum se poate constata din toate creaţiile româneşti amintite, derivatul a fost format fie de la un cuvînt românesc (*capol*, de la *cap*, *impregnol*, de la *impregna* etc.), fie de la un cuvînt străin, folosit în terminologia comercială (*dermatol*, din tema grecească *dermat-* a gr. δέρμα „piele", *luxol*, de la lat. *lux* „lumină, strălucire").

În cazul unora dintre formaţii, *-ol* a fost adăugat unor fragmente de cuvinte sau unor teme compuse : *anghirol* „medicament fabricat din anghinare" este alcătuit din părţi ale cuvîntului *anghinare* + *-ol* (după modelul lui *cinarol*), *somnurol* „calmant pe bază de bromisovalerianil-uree", din *somn* + *ur*[ee] + *-ol* ; *vitadol* „soluţie uleioasă conţinînd vitaminele A şi D_2", din *vit*[aminele] *A*, *D* + *-ol*. Denumirea *astmosedol* „medicament folosit împotriva astmei" constă din cuvîntul *astm*(*ă*) + vocala de legătură *-o-* + *sed*[ativ] + *-ol* ; în *fitosedol* „sedativ pe bază vegetală" şi *gastrosedol* „sedativ gastric", *fito-* şi *gastro-* sînt elemente de compunere de origine greacă. *Pluriglandol* „medicament preparat din extractul mai multor glande" este format din *pluri-* + *gland*[ă] + *-ol* sau poate de la adjectivul *pluriglandular*, cu înlăturarea finalei. *Sirocol* „sirop de tuse conţinînd gaiacol" este o contaminare între *sirop* şi *gaiacol*.

Dacă avem în vedere formaţiile analizabile, împrumutate sau create în româneşte, constatăm că sufixul *-ol* apare ataşat la :

1) Teme simple :

a) substantivale (nume de substanţe chimice, de plante, dar şi nume aparţinînd altor categorii semantice) : *acidol*, *butanol*, *cedrol*, *coriandrol*, *decanol*, *eucaliptol*, *propanol*, *santalol* ; *ascaridol*, *azurol*, *zephirol* etc.

Într-un compus ca *borneol*, sufixul apare ataşat la un nume propriu geografic (*Borneo* ; cf. şi *Gomenol*) ;

b) adjectivale : *durol* ;

c) verbale : *impregnol* ;

d) substantivale sau verbale : *apretol*, *bronzol*, *lustrol* ;

e) adjectivale sau verbale : *albol*.

---

[18] Vezi nota 6.

Cele mai numeroase, după cum reiese și din materialul prezentat, sînt derivatele de la teme substantivale.

2) Teme prefixate sau compuse: *asclerol*, *axeroftol* (unul dintre numele date vitaminei A, a cărei carență provoacă xeroftalmia), *deruginol*; *gastrosedol*, *somnurol*, *vitadol* (vezi alte formații de acest fel la p. 63).

Trebuie remarcat faptul că formațiile prefixate menționate aici conțin prefixe negative.

Sufixul *-ol* exprimă următoarele valori:

1. proveniența, originea: *butanol*, *etanol*, *eucaliptol*, *metanol*, *pluriglandol*, *santalol*;
2. agentul: *albol*, *apretol*, *impregnol*, *lustrol*;
3. destinația, scopul: *retinol*, *somnurol*;
4. opoziția activă (remediu contra unei boli, a unui fenomen distructiv): *ascaridol*, *asclerol*, *axeroftol*, *capol*, *deruginol*.

Dintre aceste valori, prima se întîlnește mai ales la formații împrumutate, pe cînd celelalte trei apar mai ales la creații românești.

5. Din faptele prezentate în lucrarea de față se desprind următoarele concluzii cu privire la sufixul *-ol*:

a) Este un sufix specific terminologiei chimice internaționale, folosit cu precădere pentru a forma denumiri din domeniul chimiei organice.

b) Provine din suprapunerea a două elemente, dintre care nici unul nu este la origine sufix: finala *-ol* a cuvîntului *alcool* și *-ol* din lat. *oleum*, folosit ca element de compunere. Suprapunerea aceasta a fost facilitată de faptul că amîndouă elementele s-au folosit inițial în legătură cu termeni din domenii apropiate ale chimiei organice.

c) Ca sufix, *-ol* este o creație relativ recentă (a apărut pe la mijlocul secolului trecut), fără să se poată spune cu precizie cărei limbi i se datorește apariția lui.

d) În limba română, despre existența sufixului *-ol* se poate vorbi aproximativ de la începutul acestui secol, deși unii termeni în *-ol* (*alcool*, *petrol*) circulau încă mai de mult. Acest sufix a pătruns o dată cu denumirile internaționale din domeniul chimiei organice și cu numele unor preparate străine chimico-farmaceutice, importate în țara noastră. El a devenit productiv pe teren românesc în denumiri de produse farmaceutice și chimice de larg consum (ca: *albol*, *apretol*, *lustrol*, *pluriglandol*), caracterizate printr-un vădit aspect „fabricat", „artificial" și lipsite de stabilitate.

CINE - ELEMENT DE COMPUNERE ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DE

LUCREŢIA MAREŞ

Apariţia cinematografului mai întîi în Franţa (1895) şi apoi, la scurt interval, şi în alte ţări a dus la formarea unei bogate terminologii de specialitate.

Pentru limba franceză, termenii referitori la cinematograf şi la cinematografie au fost studiaţi de Jean Giraud într-o amplă lucrare [1], în care numai pînă la 1930 sînt înregistrate circa 800 de cuvinte, dintre care 194 compuse cu *cine/ma/to-*. Pentru a da imaginea ritmului în care s-a îmbogăţit vocabularul cinematografic, autorul consemnează riguros şi data apariţiei fiecărui termen. *Cinématographe*, format din gr. κίνημα, gen. κινήματος şi -γραφος (<γραφεῖν), apare în 1895. Sînt semnalate apoi derivatele: *cinématographique* şi *cinématographiste* în 1896, *cinématographie* şi *cinématographier* în 1897. De la *cinématographe*, prin abreviere (procedeu frecvent în limba franceză), se formează *cinéma* (1900), iar acesta, abreviat la rîndul lui, a dat *ciné* (1905) [2]. Se formează apoi succesiv: 1912 *cinéphile*, 1917 *cinégraphie*, *cinégraphier*, *cinégraphiste*, 1920 *ciné-club*, 1921 *cinéman*, 1922 *cinéaste* ş.a.

Paul Robert în *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, 1967, înregistrează separat de substantivul *ciné* şi elementul de compunere *ciné-* din cuvinte ca: *cinéaste*, *ciné-club*, *cinéphile*, *ciné-roman*.

Vocabularul cinematografic format în franceză a fost împrumutat de diverse limbi. Dicţionarele înregistrează atît elementul de compunere, cît şi numeroase formaţii cu *cine-*. În *Dizionario enciclopedico Sansoni*, Firenze, 1954, sînt înregistrate: *cinedilettante*, *cinedrama*, *cineromanza* [3] etc.; în *Grande enciclopédia portuguesa e brasileira*, Lisboa, Rio de Janeiro

[1] *Le lexique français du cinéma des origines à 1930*, [Paris] 1958; vezi şi recenzia acestei lucrări semnată de B. Quemada, în ,,Le français moderne'', 1960, nr. 1, 71–73.

[2] În *Nouveau dictionnaire étymologique et historique*, par Albert Dauzat, Jean Dubois, Henri Mitterand, Paris, 1964, se indică pentru *ciné* 1917.

[3] În lucrarea lui Alberto Menarini, *Il cinema nella lingua, la lingua nel cinema*, Roma, 1955, sînt amintite şi periodicele: *Cine-Magazzino* (p. 177) şi *Cine Illustrato* (p. 194).

Scanned with OKEN Scanner

ș.a. : *cinejornal*, *cinefilia* (< *cine*, abreviere de la *cinema*, și gr. φίλος) ș.a. Pentru limba germană am consultat *Meyers Neues Lexikon*, Leipzig, 1962, care înregistrează substantivul *Kino* „cinematograf"și următoarele compuse: *Kinomaschine*, *Kinoorgel*, *Kinopanorama*, *Kinoscheinwerfer*, *Kinotechnik*. *Словарь современного русского литературного языка*, Москва—Ленинград, 1956, menționează elementul de compunere *кино-*, precum și 44 de compuse, printre care: *киноактёр*, *кинокадр*, *киносеанс*, *киносценарий*, *кинотеатр*, *кинофильм*. Se poate afirma că în limba rusă *кино-* este productiv chiar și numai pe baza numărului mare de compuse înregistrate în dicționarul amintit. Limba engleză și-a format o terminologie cinematografică proprie (derivate de la cuvinte cu sensul de „mișcare"). Dicționarele pe care le-am consultat (Dr. Ernest Kein, *A comprehensive Etymological Dictionary of the English Language*, Amsterdam—London—New York, 1966 și W. Little, H. W. Fowler, J. Coulson, *The Shorter Oxford English Dictionary*, Third edition) înregistrează pe *cinema* și *cinematograph* împrumutate direct din franceză, cu derivatele: *cinematographic*, *cinematographical*, *cinematographically*, *cinematography*, *cinematographer*, iar H. W. Fowler, în *A Dictionary of Modern English Usage*, Oxford, 1966, menționează și abrevierea *cine-* de la *cinema*, folosită în compuse ca *cine-consumator*, *cine-projector* etc.

E probabil ca în toate aceste limbi formațiile cu *cine-* să fie mult mai numeroase, dar dicționarele le înregistrează numai pe cele mai frecvente.

În România, după cercetările de pînă acum, primele știri despre apariția cinematografului și despre proiecțiile cinematografice au fost difuzate începînd din 1896, în ziarul de limbă franceză „L'indépendance roumaine"[4]. Publicații românești consacrate în întregime cinematografului au apărut numai după 1910. Parcurgînd cîteva reviste de acest fel, apărute în perioada 1916—1930, anume „Cinema". Revistă umoristică. Rîmnicu-Vîlcea, 1916, „Cinematografia". Revistă ilustrată. București, 1922, „Cinema". Revistă cinematografică bilunară. București, 1924, „Cine-film". București, 1927—1929, am înregistrat următorii termeni, împrumutați din franceză: *cineast* („Cine-film", septembrie 1927, 25/1); *cinefil* („Cinema", 1925, nr. 5, 263); *cinegrafic* (*ib.*, 1925, nr. 6, 283/1); *cinegrafie* (*ib.*, 1925, nr. 12, 887/1); *cinegrafist* (*ib.*, 1925, nr. 12, 885/1); *cinema*, *cineman*, *cinemană* („Cine-film", septembrie 1925, 7/1); *cinematist* („Cinema", 1916, 8/1); *cinematograf*; *cinematografia* (cu derivatele *cinematografiere* și *cinematografiat*); *cinematografic*; *cinematografie*; *cinematografist* („Cinematografia", 1922, nr. 1, 41/2). Dintre aceștia limba română contemporană a reținut pe *cineast*, *cinefil*, *cinematografic*, *cinematografie*. Verbul *a cinematografia* este înlocuit, probabil tot sub influența limbii franceze, de *a filma*. În ultima vreme se încearcă introducerea adjectivului *filmic*[5] pentru *cinematografic*.

---

[4] Pentru istoricul cinematografiei în țara noastră vezi Ion Cantacuzino, *Momente din trecutul filmului românesc*, București, 1965.

[5] Cf. Iorgu Iordan, *Unele aspecte ale formării cuvintelor în limba română actuală*, în SCL XV (1964), nr. 4, p. 418.

Scanned with OKEN Scanner

Dicționarele românești apărute pînă acum nu menționează elementul *cine-* printre elementele de compunere. *Dicționarul universal* al lui L. Șăineanu înregistrează în ediția a opta (1930) numai cuvîntul *cinematograf*; CADE adaugă și cuvintele *cinematografia* și *cinematografie*, iar DA îmbogățește numărul formațiilor, înregistrînd și cuvintele *cinema*, *cinematografist*, precum și derivatele verbului *cinematografia* (*cinematografiare* s.f., *cinematografiat* s.n., *cinematografiat*, *-ă* adj.). În DM, pe lîngă cuvintele menționate pînă acum, apare *cineast* [6] și *cinefil*, la care se adaugă în DN *cineclub* (cu derivatul *cineclubist*), *cinemascop*, *cinepanoramic*, *cinerama* [7].

Această scurtă privire istorică ne relevă un ritm lent în dezvoltarea vocabularului cinematografic românesc. Putem spune totuși că limba română a împrumutat din franceză, eventual și din italiană, un număr destul de mare de cuvinte formate cu *cine/ma-* [8] neanalizabile sau semianalizabile.

Este evident că limba română a putut împrumuta sau calchia formații de felul acesta și din alte limbi. Influența unor limbi ca rusa și germana, de exemplu, a putut contribui la formarea sau la întărirea acestui tip de compunere în limba noastră, cu toate că în aceste limbi elementul de compunere este *кино-*, respectiv *Kino-*.

În ultimii ani, în articolele de critică cinematografică, datorită, fără îndoială, dezvoltării intense a cinematografiei în țara noastră, a apărut un număr relativ mare de cuvinte compuse cu *cine-*. Unele dintre ele sînt și în alte limbi:

cinefob (fr. *cinéphobe*) — este semnatarul unei epigrame din INF. BUC., 1968, nr. 4505, 2/3.

cinemiracol [9]: *Mai mare decît cinerama, sistemul cinemiracol (cinémiracle) va fi inaugurat la Paris în Sala Empire.* CONTEMPORANUL, 1962, nr. 5 (799), 5/7.

Altele, fără a fi atestate în dicționarele altei limbi, pot fi deopotrivă atît formații străine, împrumutate sau calchiate, cît și formații pe teren românesc. Pot fi împrumuturi mai ales cuvintele în care *cine-* a fost alăturat unui neologism. În atestările de mai jos *cine-* a format compuse cu împrumuturi din franceză. Cele mai multe par a avea un caracter ocazional.

cineamator: (subst.) *Există numeroși cineamatori pasionați.* SCÎNTEIA, 1966, nr. 6980. (adj.) *Participarea mișcării noastre cineamatoare. ib.*

cineamatorism: *Cineamatorismul e un fenomen mereu viu și actual.* LUCEAFĂRUL, 1966, nr. 21 (212), 8/3. *Au loc... festivaluri naționale de cineamatorism.* CONTEMPORANUL, 1967, nr. 47 (1102), 5/1.

cine-animator: *Eroii plăsmuiți de clasicii noștri continuă să fie ocoliți, ignorați de cine-animatorii români.* SCÎNTEIA, 1967, nr. 7361, 4/6.

---

[6] Pentru etimologia acestui cuvînt vezi și Flora Șuteu, *Un contrast cu* -ist *și* -ast, în „Presa noastră", 1967, nr. 5 (133), p. 26–27.

[7] Pentru felul în care s-a format cuvîntul *cinerama*, vezi Al. Graur, *Cuvinte rău formate*, în LR VII (1958), nr. 2, p. 2.

[8] Compusele cu *cine/ma-* au fost semnalate de Iorgu Iordan în *Limba română actuală*, ediția a II-a, București [1948], p. 218.

[9] Termen citat de Fl. Dimitrescu, *Tendințe ale formării cuvintelor în limba română actuală*, în LL X (1965), p. 233.

Scanned with OKEN Scanner

cine-animație — titlul unui articol din CINEMA, 1967, nr. 9 (57), VIII/5 supl.

cine-aperitive — titlul unui articol din CINEMA, 1968, nr. 6 (66), 15.

cine-atmosferă : *Anumite apariții drăgălașe înviorează, ce e drept, cine-atmosfera epocii, dar strălucirea lor apare dimineața și pălește la asfințit.* CINEMA, 1967, nr. 2 (50), 6.

cine-consumator : *O publicitate care contează pe infantilismul cine-consumatorului.* CINEMA, 1967, nr. 2 (50), 5.

cinedestin : *Se consideră răspunzători de cinedestinul omenirii.* CONTEMPORANUL, 1967, nr. 18 (1073), 5/2.

cine-documente „documente referitoare la trecutul cinematografiei (în țara noastră)". Este titlul unei rubrici din CINEMA, 1967, nr. 11 (59), 2.

cine-crezii — titlul unui articol din CINEMA, 1967, nr. 6 (54), XV supl.

cine-final, subtitlul articolului „București—Los Angeles și retur" de Gh. Vitanidis din CINEMA, 1968, nr. 1 (61), 23/3.

cine-foto-club : *În cadrul noului club... a fost organizată o secție de cine-foto-club care a fost înzestrată cu filme.* SCÎNTEIA, 1960, nr. 4786, 1/4.

cine-frescă : *Mărturisește capacitatea de a cuprinde într-un fel de cine-frescă o bogată diversitate de tipuri și de situații.* LUCEAFĂRUL, 1967, nr. 51 (295), 8/1.

cineidee — în revista CINEMA există o rubrică intitulată *Cronica cineideilor.*

cineinformații — titlul unei rubrici în care se dau informații referitoare la cinematografie. CINEMA, 1968, nr. 2 (62), VIII supl.

cinemeridiane — titlul unei rubrici de noutăți cinematografice. DRUMUL SOCIALISMULUI, Deva, 1967, nr. 3799, 2.

cine-panoramă : *Liz Taylor a fost cea mai picantă cine-panoramă a ultimilor ani.* CONTEMPORANUL, 1967, nr. 19 (1074), 5/4.

cineparabolă : *Această originală cineparabolă Godard o intitulează...* CINEMA, 1967, nr. 11 (59), 22/1.

cinepictură : *Regal de cinepictură*, titlul unui articol din CINEMA, 1968, nr. 1 (61), XI/1 supl.

cinepoezie [10] : *Calcul și cinepoezie*, titlul unui articol din CONTEMPORANUL, 1962, nr. 3 (797), 5/1—3.

cineprotecție : *Mai există și alte forme de cineprotecție.* CONTEMPORANUL, 1967, nr. 18 (1073), 5/4.

cineprotecționist : *Micul ecran a creat... stare de alarmă și a determinat o serie de măsuri cineprotecționiste.* CONTEMPORANUL, 1967, nr. 18 (1073), 5/4.

cine-relief : *Noul ecran „cine-relief"... și-a făcut de curînd apariția.* CINEMA, 1948, nr. 1, 4/1.

cinerestaurant [11] : *Un cinerestaurant în care, fără a se întrerupe dejunul sau cina, poți vedea ultimele filme.* CONTEMPORANUL, 1960, nr. 49 (738), 5/7.

---

[10] Termen citat de Fl. Dimitrescu în *art. cit.*, p. 242.

[11] Termen citat de Fl. Dimitrescu în *Cuvinte și sensuri noi în presa actuală*, LR XI (1962), nr. 2, 134.

cine-şomaj — titlul unei informaţii din CINEMA, 1967, nr. 8(56), IX/3 supl.

cine-telegrame — titlul unei rubrici cu scurte informaţii cinematografice. FLACĂRA, 1967, nr. 17, 20/1 şi *ib.*, 1968, nr. 14, 12/2.

Dar *cine-* a format compuse şi cu unele cuvinte vechi ale limbii române. Aceasta poate fi o dovadă a formării lor pe teren românesc. Nu este însă exclusă posibilitatea calchierii unor formaţii străine.

cineînvăţămînt — titlul unui articol din LUCEAFĂRUL, 1966, nr. 21 (212), 8, în care sensul cuvîntului reiese din următorul context: *ni se înfăţişează cu toată vigoarea problema învăţămîntului cinematografic. ib.*, 8/4.

cinelimbă „limbaj cinematografic": *fie că au tratat, fie că n-au tratat direct probleme de cinelimbă, rapoartele... vor trebui... consultate.* LUCEAFĂRUL, 1967, nr. 35 (279), 8/6. *Studenţii... au dovedit... că ştiu să facă uz de cinelimbă, ib.*, 1967, nr. 48 (292), 8/1. *Saltul de calitate al cinelimbii practicate în raport cu generaţiile anterioare e real şi eficace. ib.*

Grupez separat cîteva compuse cu *cine-* pe care le-am întîlnit în traduceri din limba rusă. Cele mai multe provin dintr-un articol publicat în revista „Secolul 20", 1967, nr. 10. Consider important faptul că a fost posibilă traducerea compusului şi nu o traducere prin perifrază.

cine-adevăr (format, probabil, după fr. *ciné-vérité*): *Despre „cine-adevăr"*. SECOLUL 20, 1967, nr. 10, p. 85.

cine-foto: *Scotea pe atunci revista „Cine-foto"*. *ib.*, p. 86.

cine-front — titlul unei reviste. *ib.*, p. 92.

cine-gamă: *Pentru a putea înfăţişa pe o foaie de hîrtie un studiu dinamic trebuie să avem semnele grafice ale mişcării. Noi sîntem în căutarea „cine-gamei"*. *ib.*, p. 85.

cineinginer: *Cineinginerii noştri au inventat aşa-numitul efect al prezenţei spectatorului pe ecran.* VEAC NOU, 1968, nr. 14 (1203), 5/4.

cine-material: *Pentru a realiza o operă cinematografică e nevoie de un „cine-material" de bună calitate.* SECOLUL 20, 1967, nr. 10, p. 88.

cine-ochi (luat, probabil, din fr. *ciné-œil*): *Cine-ochi este arta de a organiza mişcările necesare ale obiectelor în spaţiu. ib.*, p. 84. *Din punctul de vedere al ochiului înarmat cu aparat cinematografic („cine-ochi"). ib.*, p. 93. Şi derivatul **cine-ochist**: *„Cine-ochistul"... trebuie să... noteze exact. ib.*, p. 84.

cine-poem *ib.*, p. 84.

cinesurogat: *Susţin prepararea unor asemenea cinesurogate la noi. ib.*, p. 86.

Din prezentarea făcută mai sus se observă că: a) toate compuse sînt substantive (uneori folosite adjectival); b) atestările sînt foarte noi; c) majoritatea cuvintelor sînt formaţii ocazionale, efemere.

Inconsecvenţa cu care sînt ortografiate în presă compusele discutate mai sus (în prezentarea de faţă am păstrat ortografia textelor) ne-a determinat să spunem cîteva cuvinte în legătură cu ortografierea în limba română a compuselor în structura cărora apare elementul *cine-*. Potrivit normelor ortografice în vigoare, cuvintele compuse cu un element de com-

punere nu se separă cu cratimă [12]. Scrierea într-un singur cuvînt a compuselor discutate aici este susținută și de faptul că, indiferent de natura sunetului inițial al cuvintelor cu care formează compuse, *cine-* rămîne neschimbat. Scrierea lor cu cratimă se poate explica, de cele mai multe ori, prin apariția lor recentă în limbă. De obicei se scriu cu cratimă cuvintele noi, mai puțin sudate, cuvintele analizabile și neintegrate în limbă [13]. În cazul cuvintelor împrumutate, scrierea cu cratimă poate reprezenta și o influență a ortografiei din limba de origine.

În concluzie putem spune că în limba română a apărut recent un nou element de compunere *cine-*, împrumutat din fr. *ciné-*, al cărui sens „de cinematograf, cinematografic" l-a preluat în întregime. În perioada actuală apar relativ multe compuse cu *cine-* [14]. Dar el nu are (și nu poate avea) productivitatea pe care o au alte elemente de compunere, ca *micro-* sau, mai recent, *mini-* [15], de exemplu, care pot forma mai multe părți de vorbire și, mai ales, pot forma cuvinte aparținînd unor sfere semantice foarte variate[16]. Dacă *auto-*, *micro-* etc. au pătruns în limba vorbită, *cine-*, specializat pentru un singur domeniu, a format numai cîteva compuse cu o circulație ceva mai largă. Mă refer la *cineclub*, *cineamator*, *cineamatorism*. Majoritatea formațiilor cu *cine-* se mențin însă la nivelul limbii literare scrise.

---

[12] Cf. *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație*, Editura Academiei, București, 1965, p. 25; Fulvia Ciobanu, *Scrierea cuvintelor compuse*, Editura Academiei, București, 1958, p. 34, 40.

[13] Acest fenomen a fost semnalat recent și în cazul compuselor cu *tele-* de I. Iordan în *Roum.* **tele-**, „Revue de linguistique romane", Tome XXXI (1967), p. 250.

[14] *Cine-* are în limbajul cinematografiei același rol cu *tele-* în limbajul televiziunii. Pentru *tele-* vezi Luiza Seche, *Tele-*, în LR XIV (1965), nr. 3, și I. Iordan, *art. cit.*

[15] Vezi Luiza Seche, *Elementul de compunere* **mini-**, în volumul de față, p. 71 ș.u.

[16] În sprijinul afirmației că *cine-* are în limbă o situație mai slabă decît alte elemente de compunere vorbește și faptul că nu apare folosit singur, ca substantiv, așa cum pot fi folosite *auto*, *micro*, *tele* și altele.

Scanned with OKEN Scanner

ELEMENTUL DE COMPUNERE *MINI-*

DE

LUIZA SECHE

Elementul de compunere *mini-* [1] ne-a venit prin filieră franceză o dată cu moda: *mini-jupe*. Se ştie că moda contribuie într-o măsură considerabilă la vehicularea unor termeni noi. În limba franceză, se consideră că *mini-* îşi are originea în lat. *minus* „moins" [2], credem însă că trebuie pus în legătură şi cu alte cuvinte, apropiate ca formă şi ca sens de el, şi anume cu *minim* [3], *minuscul*, *miniatură* [4], care, desigur, au avut o oarecare influenţă asupra lui *mini-*, cu atît mai mult cu cît mai ales sensul, „în miniatură, foarte mic, de proporţii reduse", pledează pentru această apropiere; acceptarea unei etimologii multiple ar corespunde mai degrabă realităţii. Nu sîntem chiar atît de siguri că Mircea Gheorghiu are dreptate atunci cînd afirmă [5] că *mini-* are ca punct de plecare limba engleză, numai pentru simplul fapt că dicţionarele engleze (şi, în general, limba engleză) înregistrează cuvinte formate cu acest element de compunere (*minibus*, *minicar*, *miniskirt* etc.). Cuvintele atestate în limba engleză, ca şi exemple similare apărute în presa franceză, italiană, spaniolă şi germană (poate şi în alte limbi) demonstrează caracterul internaţional al acestui element de compunere.

Mini- n-a fost înregistrat de nici un dicţionar românesc [6], nici chiar de Dicţionarul Academiei, seria nouă (DLR), cel mai cuprinzător şi mai recent dicţionar al limbii române, care a încheiat de curînd redactarea literei M. Atestările din ce în ce mai dese ale acestui element ne conduc la ideea că nu este vorba numai de un capriciu, de o creaţie momentană, şi

---

[1] Vezi N. Mihăescu, *Cum e corect?*, în INF. BUC., 4479/1968, p. 2–3, şi Mircea Gheorghiu, *Inovaţii şi formaţii noi în limba presei actuale*, în LR XVII (1968), nr. 2, p. 132–133.

[2] Vezi Paul Robert, *Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*, Paris, 1967.

[3] Cf. *The Oxford English Dictionary*, Oxford, 1961, care înregistrează pe *minibus*, atestat în 1849 < *minimus* + *omnibus*, Probabil însă că această formaţie nu are nici o legătură cu noile cuvinte compuse cu *mini-*.

[4] Cf. *The Concise Oxford Dictionary of current English*, Oxford, 1966, s.v. *minicab*.

[5] *Lucr. cit.*

[6] Nici dicţionarele străine, cu excepţia celor citate, nu înregistrează cuvinte cu *mini-*

că el cîștigă teren, cuprinzînd sectoare mai stabile decît moda. Voi da mai jos cîteva dintre atestările pe care le-am cules, mai ales din presă, și care par, în majoritatea lor, formații interne (desigur, exemplele sînt mai numeroase decît cele înregistrate aici). Indiferent însă de numărul acestor atestări, cuvintele formate cu elementul de compunere *mini-* nu pun, în general, alte probleme decît cele oferite de exemplele menționate de noi și nu credem că exemple sau atestări suplimentare ar putea modifica esențial concluziile la care am ajuns :

miniafíșe s. n. pl. (Într-o emisiune la radio în care era vorba de niște anunțuri scrise într-o formă foarte concentrată, pe bucăți de hîrtie mici cît biletele de autobuz) ;

minialcoóltest s. n. (*În cazul lui e necesar un test într-o eprubetă pe mensura piticului. Un minialcooltest.* FLACĂRA, 10/1968, 22/1 ; cf. *ib.*, 22/2) ;

mini-automobíl s. n. v. **mini-televizor** (FLACĂRA, 26/1967, 20/3) ;

mini-bár s. n. (*Neobositul* [*și uneori obositorul*] *Vili Donea răspunde de un mini-bar la Eforie-Nord.* FLACĂRA, 33/1967, 2/2) ;

***mini-báschet** [7] s. n. (*Mini-baschet. Transmisie de la Sala Floreasca.* SCÎNTEIA, 7302/1967, 3/1 ; cf. FLACĂRA, 10/1968, 22/1, Jurnalul de actualități, 8/1967) ;

minibómbă s. f. (*Minibombă atomică pentru a evita un maximăcel.* FLACĂRA, 10/1968, 22/1) ;

mini-cál s. m. (*Iată și un mini-cal, cel mai mic, se pare, dintre cei obținuți în urma eforturilor specialiștilor în zootehnie.* FLACĂRA, 26/1967, 20/3) ;

minicámeră s. f. (*Minicameră T. V. ... Avantajul noii camere : posibilitatea de a fi realizată la dimensiunile unui aparat de filmat.* INF. BUC., 4527/1968, 2/1. *Minicamere de televiziune. În viitor se vor putea realiza camere de televiziune ultraminiaturizate.* CONTEMPORANUL, 11/1968, 10/7) ;

mini-coádă s. f. (*Ursulețul își făcu planul să-și scurteze singur coada. Adică să-și facă dintr-o coadă adevărată o mini-coadă.* CUTEZĂTORII, 21/1968, 13/1) ;

mini-considerátii s. f. pl. (*Mini-considerații* [titlu]. MAGAZIN, 514/1967, 5/7) ;

minicrónică s. f. (*Minicronică hipică* [titlu]. SPORTUL, 147/1968, 2 ; cf. și m i c r o - c r o n i c ă) ;

mini-cuceritór s. m. (*Mini-cuceritorul* [Mickey Rooney], *extravagantul, fenomenul cinematografiei americane dintre cele două războaie, a înțeles că epoca lui a apus.* CINEMA, 8/1967, 19) ;

minidebút s. n. (Într-o emisiune la televizor, din 25 februarie 1968, la care își dădeau concursul un grup de elevi aflați pentru prima oară în fața camerelor de luat vederi) ;

mini-decént s. n. (*Mini-decent este un nou gen de rochie ultrascurtă.* FLACĂRA, 21/1967, 20/1) ;

minidialóg s. n. (În cadrul emisiunii radiofonice „Unda veselă" din 15 februarie 1968, într-un context în care se făceau aluzii hazlii la o „scurtă" convorbire telefonică între două femei) ;

[7] Cuvintele precedate în lista noastră de * au fost înregistrate și de N. Mihăescu sau de Mircea Gheorghiu în articolele în care s-au ocupat, după cum am arătat, de *mini-*.

minidicționár s. n. (*Minidicționar al grefelor* [titlu]. FLACĂRA, 4/1968, 20/3);

mini-enciclopedíe s. f. (*Magazinul 111, un soi de mini-enciclopedie combinată cu mini-varietăți, adună ce poate și de unde poate.* MAGAZIN, 514/1967, 5/6);

***mini-etápă** s. f. (Titlul unei caricaturi la adresa întîlnirii de fotbal dintre echipele Steagul roșu-Brașov și A.S.A. Tg.-Mureș, apărută în INF. BUC., 4442/1967, 3/1; cf. *ib.*, 4499/1968, 2/2);

miniexprésuri s. n. pl. „unități mici de alimentație publică, cu autoservire" (*În funcție de rezultatele obținute vom putea desprinde și concluziile utilității sau neutilității acestui gen de miniexpresuri.* INF. BUC., 4562/1968, 3/5);

mini-fótbal s. n. (În emisiunea de televiziune pentru tineretul școlar „Ala-bala" din 13 martie 1968; cf. INF. BUC., 4604/1968,3/4);

mini-frigidér s. n. (*Specialiști de la Institutul de electronică din Leningrad au realizat un refrigerator miniaturizat... Mini-frigiderul funcționează grație unei pile electrice portabile.* INF. BUC., 4592/1968, 2/4);

***mini-fústă** s. f. (*Cititoarea noastră își exprima opiniile cu privire la mini-fustă.* MAGAZIN, 541/1968, 7/8. *Este jenant să vezi însă femei trecute de 30 de ani cu trupul împlinit străduindu-se să pară tinerele în mini-fuste.* MAGAZIN, 541/1968, 7/8. *Un grup de manechine a prezentat modele de rochii pentru toate vîrstele, protestînd împotriva încercării de a introduce „mini-fustele".* INF. BUC., 4273/1967, 4/4);

mini-gólf s. n. (*Termeni de golf și mini-golf.* VACANȚE ÎNSORITE, 1/1967, 2/3; cf. FLACĂRA, 23/1968, 9/3);

miniherostráți s. n. pl. (*Apariția unor miniherostrați n-ar fi o explicație plauzibilă pentru dificultatea cu care se nasc azi Prometeii?* FLACĂRA, 10/1968, 22/2);

mini-ínsule s. f. pl. (*Un șirag de mini-insule care se înlănțuie la mari depărtări de orice țărm locuit, pierdute undeva în Oceanul Indian.* SCÎNTEIA, 7421/1967, 1/6);

mini-instruménte s. n. pl. (*Colecția de mini-instrumente muzicale a germanului Albert Beukert este realizată în 10 ani de muncă neîntreruptă.* FEMEIA, 10/1967, 38/2);

mini-interpréți s. m. pl. (În cadrul emisiunii de televiziune „Ex terra 68" din 24 martie 1968);

mini-intervíu s. n. (*Mini-interviu* [titlu]. CONTEMPORANUL, 13/1967, 5/5. *Mini-interviu cu Geo Saizescu.* LUCEAFĂRUL, 41/1967, 3/1; cf. și m i c r o - i n t e r v i u);

mini-istórie s. f. (*Aș voi, în schimb, o mini-istorie a dramaturgiei originale contemporane, în care cei cîțiva dramaturgi care au scris în acești din urmă douăzeci de ani să fie analizați prin prisma scopurilor pe care și le-au propus.* CONTEMPORANUL, 8/1968, 4/1);

mini-însemnări s. f. pl. (*Acum cîteva săptămîni, aceste mini-însemnări de teleanticipație puneau întrebarea: Pe cînd vestea plăcută a încheierii serialului „Evadatul"?* FLACĂRA, 14/1968, 14/4);

4

miniják s. n. (*Minijaf la Baltimore. Suma furată: cinci cenți; victima: un copil de șase ani; vîrsta hoțului ... un adolescent.* FLACĂRA, 18/1968, 29/2);

***mini-júpe, mini-júpă (minijúpă), minijúp** s. f. și s. n. (*Nu-i place să poarte mini-jupe.* CINEMA, 11/1967; cf. *ib.*, 8/1967, 15/6, RL, 7242/1968, 2/2, FLACĂRA, 26/1967, 20/3. *Mini-jupa și circulația.* CINEMA, 40/1967, 20/1. *Minijupă.* FLACĂRA, 10/1968, 22/1. *Apare un cetățean cu părul nins. A lăsat la masă o tînără în minijup violet.* SCÎNTEIA, 7656/1968, 1/3; cf. INF. BUC., 4572/1968, 3/7. *Cu minijupul ăsta mergi la teatru? ib.*, 4476/1968, 1/3. *Atenția* [șoferilor] *să fie concentrată la conducerea autovehiculului și nu la mini-jupele din jur.* FLACĂRA, 40/1967, 20/1; cf. *ib.*, 23/1968, 18/1. *Ca și în cazul mini-jupelor, situația nu se prezintă chiar atît de grav. ib.*, 33/1967, 23/3; cf. RL, 7242/1968, 3/7; și a d j e c t i v a l : (*Croiala rochiei de vădită inspirație mini-jupe.* FLACĂRA, 33/1967, 18/1. *Fusta mini-jupe va rămîne un apanaj al tinerelor fete, un sortiment pentru sport.* INF. BUC., 4460/1967, 2/2; și a d v e r b i a l, într-o comunicare orală, greșită ca sens: *Te-ai tuns mini-jup*[8];

miniliteratúră s. f. (*Miniliteratura sau experiențele de tinerețe* [titlu]. LUCEAFĂRUL, 11/1968, 4/3);

minimagnetofón s. n. (*Minimagnetofon „Philips" automatic comandă distanța.* RL, 7258/1968, 4/3);

mini-mașínă s. f. (*A avut loc un concurs original la care au luat parte șase mini-mașini de curse conduse de automobiliști între 8 și 15 ani.* MAGAZIN, 554/1964, 4/3; cf. RL, 7347/1967, 6/1);

minimíturi s. n. pl. (*E interesant că pînă și marile mituri devin minimituri.* FLACĂRA, 10/1968, 22/2);

mini-módă s. f. (*Mini-modă pentru fetițe.* FEMEIA, 7/1967, 10/2);

miniopțiúne s. f. (*Miniopțiune* [titlu]. INF. BUC., 4479/1968, 2/3);

mini-órgă s. f. (*O societate britanică a fabricat recent o mini-orgă electronică: 19 cm lungime, 11 cm lățime și 3 cm grosime.* MAGAZIN, 355/1968, 3/5);

mini-parașúte s. f. pl. (*Tunurile proiectează în aer miniparașute de care sînt aninate steagurile olimpice.* RL, 7247/1968, 3/8);

mini-plantáție s. f. (*Mini-plantație de brazi* — la telejurnalul de seară din 10 decembrie 1967);

mini-problémă s. f. (*Oricît de hazardate sau de deplasate ar părea speculațiile „filozofice" într-o aparentă mini-problemă, ne luăm răspunderea să le facem.* CINEMA, 5/1968, 8/4);

mini-rádio s. n. (*Mini-radio* [titlu]. *Industria japoneză a pus pe piață un nou tip de aparat în miniatură.* FLACĂRA, 17/1967, 18/4);

mini-ralíuri s. n. pl. (*Parcă vezi miile de turiști animînd neobosiți terenurile pentru golf..., concurînd la mini-raliuri, practicînd sporturi nautice.* SCÎNTEIA, 7627/1968, 2/7; cf. și m i c r o r a l i u *automobilistic.* FLACĂRA, 12/1968, 2/2);

---

[8] Pentru formația *mini-jupe* am putea da încă o mulțime de referințe din toate revistele sau rubricile de modă din publicațiile noastre; nu credem însă că este cazul să lărgim mai mult această listă.

mini-receptoáre s. n. pl. (*Mini-receptoare ... receptoarele radio minuscule pentru campionii de natație informați astfel asupra poziției celorlalți concurenți fără a fi nevoiți să întoarcă privirea.* CONTEMPORANUL, 42/1967, 10/4);

mini-recesiúne s. f. (*Unul dintre termenii la modă în presa occidentală, mini-recesiune, pare să satisfacă **atît** nevoia unei prezentări a situației economice ..., cît și acea știință subtilă a psiho-economiștilor americani.* FLACĂRA, 33/1967, 23/3. *Mini-recesiunea pune probleme noi. ib.*);

mini-rezérve s. f. pl. (*Rezervele de aur ale S.U.A., ajunse „mini-rezerve" — cum se exprimă un ziarist occidental.* SCÎNTEIA, 7550/1967, 4/7);

mini-román s. n. (*Un mini-roman pe care ți-l poți lesne imagina mai departe.* LUCEAFĂRUL, 12/1968, 7/1);

mini-schíuri s. n. pl. (*Mini-schiuri pentru copii, mai mici decît schiurile obișnuite.* Jurnalul de actualități, 7/1968);

mini-sculptúră s. f. „sculptură realizată cu minimum de mijloace tehnice și de materiale și cu maximum de concentrare și de abstractizare, ajungînd pînă la « stilizare »" (*Piesa aceasta gigantică, opera sculptorului american Tony Smith, a fost expusă recent la Pittsburg sub titlul „Țigară", fiind socotită drept cea mai reprezentativă lucrare a curentului numit mini-sculptură, denumire dată operelor exprimate de autorii lor printr-un minimum de mijloace plastice.* MAGAZIN, 539/1968, 3/6);

mini-starléte s. f. pl. (*Să încercăm să deslușim acest vocabular în care expresiile de predilecție sînt: nimfete, starlete, ministarlete, mini-jupe, micro-bikini.* CINEMA, 5/1968, 8/4);

mini-submarín s. n. (*Mini-submarin folosit pentru depistarea comorilor de pe fundul mărilor.* VEAC NOU, XXIV, 14/1968, 4/2);

***mini-taxíuri** s. n. pl. (cf. RL, 7017 /1968, 4—5);

mini-teátre s. n. pl. (*Miniteatrele* — titlu de cronică teatrală, în RL, 7254/1968, 12/3, cu sensul „spectacole mici, agreabile, fără pretenții", un fel de „théâtre coupé");

mini-tehnicián (minitehnicián), -ă s. m. și s. f. (*Portretul unui mini-tehnician.* CUTEZĂTORII, 16/1968, 15/1. *Iată și o pasionantă minitehniciană. ib.*, 17/1968, 15/2. *Minitehnicienii din Sibiu au aprobat cu entuziasm constituirea grupului „Mini-Tehnicus". ib.*, 13/1968, 4/1. *Să mențină o strînsă legătură cu alte grupe de minitehnicieni, care, eventual, s-ar forma și în alte părți ale țării. ib.*, cf. *ib.* 17/1968, 15/1);

mini-televizór (minitelevizór) s. n. (*Călătorii moderni nu pornesc la drum fără aparat de radio tranzistorizat sau, mai nou, minitelevizor.* MAGAZIN, 539/1968, 7/6. *Hotărît lucru, trăim într-o epocă în care noțiunea de „mini" se întîlnește tot mai des: mini-televizoare, mini-automobile, mini-trenuri, mini-jupe etc. etc.* FLACĂRA, 26/1967, 20/3);

mini-témă s. f. (*Să ni se ierte tonul imprecativ sau dramatic aplicat mini-temei pe care ne-am propus-o.* CINEMA, 5/1968, X/2);

mini-trénuri s. n. pl. v. **mini-televizor**; (FLACĂRA, 26/1967, 20/3);

***miniturísme** s. n. pl. (cf. INF. BUC., 4277/1968, 3/6);

miniuzínă s. f. (*Părăsim această miniuzină cu aspect de laborator.* FLACĂRA, 12/1968, 22);

mini-varietăți s. f. pl. v. **mini-enciclopedie** (MAGAZIN 514/1967, 5/6);

mini-zîmbete s. f. pl. (*Minizîmbete* — titlu dat unei serii de caricaturi semnate de Matty, în MAGAZIN, 554/1968, 7/7);

Mai rar — cum este și firesc, deoarece în limba română, cu ajutorul elementelor de compunere se formează, în general, nume comune — l-am întîlnit pe *mini-* (în scris și oral) combinat cu nume proprii :

Mini-Tehnicus s. n. (*Concursul Mini-Tehnicus constă în executarea unor dispozitive, mecanisme, instalații, micromodele din domeniul mecanicii.* CUTEZĂTORII, 3/1968, 12. *Deținător al brevetului Mini-Tehnicus. ib.*);

în nomenclatura unor jucării executate în miniatură, cu o tehnică simplificată, după prototipurile obișnuite mari : **Mini-Renault, Mini-Volga, Mini-Skoda, Mini-I-L.** etc.;

sau în denumirea pachetelor de țigări de format mai mic și cu mai puține țigări (12 față de 20), puse de curînd în vînzare la debitele de tutun : **Mini-Litoral, Mini-Snagov** etc.

Mini- este și cuvînt de sine stătător — substantiv : *Economia americană s-ar afla într-o adevărată recesiune, fără nici un fel de mini.* FLACĂRA, 33/1967, 23/3; cf. 26/1967, 20/3; *O nouă mini japoneză — Honda — 600* [e vorba de un nou tip de automobil]. *ib.* 47/1967, 10/3. *Lumea e mare, acțiunile omului sînt grandioase ... simultan, omul se întoarce la mic, la miniatură, inventînd substantive care încep chiar cu vocabula asta: mini. ib.*, 10/1968, 22/1; în forme cazuale, mai convingătoare pentru susținerea independenței acestui cuvînt : *Nu se înverșunează prea rău împotriva mini-ului decana modei franceze.* FLACĂRA, 23/1968, 18/2. *Nu e exagerat să plasăm publicitatea „mini-ului", în sfera diversiunii?* CINEMA, 5/1968, 9/2. *În acest sezon, moda miniurilor, mai ales pentru adolescente, a învins.* RL, 7258/1968, 2/3; și a d j e c t i v a l: *Tradiție și inovație s-ar putea intitula confruntarea aceasta dintre un veșmînt african și rochia „mini". ib.*, 13/1967, 17/2.

În sfîrșit, un exemplu în care *mini* este compus cu un participiu : *Rochia nu e suficient de miniscurtată.* CINEMA, 10/1967, supliment VII/1.

Din analiza exemplelor (și cantitativ, și calitativ), precum și din urmărirea frecvenței lui *mini-* în limbă (cu și fără atestări scrise), putem trage concluzia că el este un element de compunere productiv. În general se combină cu substantive și, mai rar, cu adjective (glumeț, l-am auzit și cu verbe : *Te-ai miniscurtat și tu?* sau *Și-a miniscurtat rochia*), ca și celelalte elemente de compunere de tipul *electro-*, *energo-* *infra-*, *neuro-*, *psiho-*, *radio-*, *tele-*, *termo-* etc.

Sensul lui *mini-*, păstrînd valoarea originară, s-a îmbogățit semantic numai în privința nuanțelor :

a) „(foarte) mic ca volum, ca lungime" : *mini-radio, mini-jupe, mini-tren, mini-televizor, mini-automobil, mini-cal, mini-bar, mini-parașută, mini-submarin* etc.

b) „(foarte) mic ca întindere, durată și cuprindere într-o ierarhie valorică", de fapt, o extensiune a nuanței semantice anterioare : *mini-interviu, mini-recesiune, mini-etapă, miniliteratură, mini-roman* etc.;

c) „care necesită un efort mai mic" sau „care este pentru cei mici" : *mini-golf, mini-baschet, mini-fotbal* etc., toate, forme adaptate ale sportului

respectiv normal (*golf*, *baschet*, *fotbal* etc.), practicate pe terenuri special amenajate, de dimensiuni mai reduse şi cu reguli de joc simplificate;

d) „sumar, redus, prescurtat": *mini-consideraţii*, *mini-enciclopedie*, *mini-varietăţi* (pentru acesta din urmă, poate, şi cu o aluzie ironică la „valoarea infimă", uneori, a acestor producţii-spectacol);

e) „în formă simplificată, folosind procedee sau modalităţi minime, cu minimum de efort şi de material" (ex. *minisculptură*).

Vedem, aşadar, că sensurile lui *mini-* se axează pe două coordonate principale:

prima, legată de ideea de cantitate, de dimensiune, de proporţie, şi atunci se referă la noţiuni concrete, echivalînd cu cuvinte ca: „foarte mic", „minuscul", „miniatural", „infim";

cealaltă, legată de ideea de calitate, valoare, importanţă, şi, în acest caz, se referă la noţiuni abstracte, însemnînd „de valoare redusă, minimă, la extrema valorică inferioară".

Celelalte sensuri sau subsensuri, de care vorbeam mai sus, sînt simple nuanţe semantice secundare, legate, mai mult sau mai puţin, de una dintre cele două valori fundamentale, toate subordonîndu-se sferei noţiunii generale de „mic". În cazul lui *miniscurta* (şi *miniscurtat*) este de subliniat faptul că formaţia este greşită din punct de vedere semantic, deoarece, prin alăturarea celor două părţi componente ale cuvîntului, ajungem la sensul opus: am văzut că sensul de bază al lui *mini-* este „mic, redus, în miniatură", iar *a scurta* înseamnă „a micşora, a face mai mic, a reduce". Logic, ar trebui să înţelegem că *a miniscurta* „a scurta puţin, a reduce din dimensiuni într-o măsură mai mică, a reduce «scurtarea»", practic, este echivalent cu „a lăsa mai lung". Ne îndoim că aceasta a fost accepţia la care s-a gîndit cel care a folosit cuvîntul. Credem mai degrabă că avem a face, în cazul de faţă, cu o creaţie glumeaţă (şi, bineînţeles, trecătoare) pe care nu trebuie s-o analizăm „logic"; putem considera pe *miniscurta* ca o repetiţie semantică: deci „a scurta de două ori", adică „a scurta mai mult".

În unele formaţii, observăm un cumul de elemente de compunere cu sensul „redus, de mici dimensiuni, minim" sau repetarea lui *mini-*, fapt care duce la un efect stilistico-gramatical, şi anume creează valoarea de superlativ „foarte mic, extraordinar de mic", procedeu întîlnit frecvent în limba noastră (cf. *mic*, *mic de tot* = foarte mic, infim): *Rămînînd într-o micro-mini-rochiţă — de fapt o bluză.* MAGAZIN, 512/1967, 3/3. *Poartă o rochie violacee şi mini-mini-jupe.* SCÎNTEIA, supliment aprilie 1968, 19/3. *Moda s-a inspirat mai mult ca oricînd de la cea a adolescenţilor şi copiilor: rochii mini-mini, ciorapi 3/4, pantofi fără tocuri şi cu barete etc.* INF. BUC., 4554/1968, 4/7. *Domni onorabili, cu pălărie tare sau joben şi eventual cu o garoafă roşie la butonieră traversau drumul... păşind alături de fete în mini-mini-jupe — şi aceste extreme vestimentare păreau că se ignorează reciproc.* FLACĂRA, 23/1968, 30/4).

Productivitatea elementului de compunere pe care îl studiem este oarecum stînjenită de existenţa în limba noastră a unor concurenţi mai

vechi şi mai puternici, care au o bogată serie de derivate şi care prezintă mai multă stabilitate. Este vorba de *micro-*, în primul rînd, şi, mult mai puţin, de *minimo-*.

În afară de concurenţa cu *micro-*, ar mai fi de observat forma în care se prezintă *mini-* în compusele pe care le creează ; ne referim la faptul că nu are o grafie unitară în respectivele compuse şi că se află încă în stadiul „intermediar". Părţile componente ale cuvintelor nou create nu sînt întotdeauna definitiv sudate, aşa cum este normal la acest tip de formaţii : (vezi, de exemplu, *tele-*, care, deşi şi-a dezvoltat de puţină vreme sensurile legate de noţiunea de televiziune [9] şi deşi mai apare uneori nesudat (*tele-enciclopedia*, *tele-filatelia*, *tele-glob*), în marea majoritate a cazurilor se prezintă ca un cuvînt la care procesul de „compunere" este încheiat. Grafia lui *mini-* cu cratimă între elementul de compunere şi cuvîntul cu care se compune (cu unele excepţii : *minijupă*, *miniteatru*, *miniscurtat* etc.) dă, deocamdată, acestui element de compunere aspectul unui cuvînt străin, neintegrat în limba noastră.

În legătură cu perspectivele de dezvoltare ale acestui element de compunere se pot face de pe acum unele pronosticuri :

— cînd se combină cu cuvinte „tehnice", imprimînd obiectului sau procesului respectiv valoarea de „foarte mic, miniatural, de proporţii infime, la scară redusă" (*mini-aparat*, *mini-radio*, *mini-televizor* etc.), se pare că *mini-* are şanse să se instaleze definitiv în limbă ; tot aşa, în exemple de felul lui *mini-golf*, *mini-fotbal*, *mini-baschet* ; în cazul unor formaţii ocazionale ca *mini-babă*, *mini-cal*, *mini-mîţă*, *mini-moş*, *mini-zîmbet* (primele patru auzite la un spectacol de marionete oferit de televiziune, în seara de 13 decembrie 1967), *mini-consideraţii*, *mini-Bucureşti* (RL, 7242/1968) etc., putem, de pe acum, spune, cu certitudine, că nu vor fi acceptate de masele de vorbitori ; acestea nu vor accepta, probabil, nici pe unele dintre cele „tehnice".

Existenţa lui *micro-* îi îngustează mult calea de dezvoltare şi singura posibilitate de rămînere în limbă şi de creştere i-ar putea fi asigurată de o specializare a lui, de o eventuală desprindere a unui sens propriu, independent de valorile lui *micro-* şi ale celorlalte elemente de compunere cu înţelesuri asemănătoare.

Apariţia în limba română contemporană (şi nu numai în limba română) a unor formaţii cu *maxi-* pare că oferă noi perspective de dezvoltare elementului de compunere de care ne ocupăm, întărindu-i poziţia în lexicul nostru. Este un fapt ştiut că, în cazul perechilor opoziţionale (*bine—rău*, *frumos—urît*, *cald—rece*, *mare—mic* etc.), fiecare dintre cele două elemente care intră în perechea respectivă serveşte ca element de definire pentru par-

---

[9] Vezi Luiza Seche, *Tele-*, în LR XIV (1965), nr. 3, p. 407 ş.u., şi Iorgu Iordan, *Roum. tele-*, in „Revue de linguistique romane", tome XXXI, 1967, p. 248—251.

tea contrară, astfel încît, marcînd opoziția față de una dintre noțiuni, implicit—prin corelație și negație—o definim și pe cealaltă; în același timp, noțiunile corelate își consolidează reciproc pozițiile în limbă (de exemplu: *micro-*—*macro-*; *minimum*—*maximum*; *hipo-*—*hiper-*; *uni-*—*pluri-*, *multi-*, *poli-*; *intra-* — *extra-* etc.). Lexicografii folosesc în mod curent aceste „mărci" (în opoziție cu ... sau antonimul lui ...) în elaborarea definițiilor, tocmai din cauză că consideră opoziția un element definitoriu precis și clar. Prezența lui *maxi-* [10], creat, desigur, după modelul lui *mini-* și sprijinit de acesta, în unele formații recente, îl ajută, la rîndul său, pe *mini-* să se fixeze în limbă, să se dezvolte și să dea naștere la compuse sau să circule independent: *Un pitic din Londra... a condus în stare de* **maxiebrietate**... *În cazul lui e necesar... un* **minialcooltest.** FLACĂRA, 10/1968, 22/2. **Minibombă** *atomică pentru a evita un* **maximăcel.** *ib.*, 22/2. **Mini-** *sau* **maxi-jupe**? — *creatorii de modă francezi își spun cuvîntul în cifre. ib.*, 23/1968, 19/3. **Mini-jupele** *și* **maxi-jupele** *vor coexista în pace. ib.*, 23/1968, 20/2. **Minijupa** *pune sub semnul întrebării existența unei* **maxipudori** (la o emisiune de televiziune). *Creatorii de modă ne-au făcut să redescoperim feminitatea... Să uităm, așadar, sterilele noastre pronosticuri cu privire la* „**maxi**" *sau* „**mini**". „**Maxi**" *a rămas o extravaganță*, „**mini**" *o amintire.* FEMEIA, 4/1968, 18/2.

Pentru folosirea formațiilor cu *mini-* în contexte care conțin antonime, cf. și exemplele: *Pînă și* **marile mituri** *devin* **minimituri.** FLACĂRA, 10/1968, 22/2. *Se constată apoi existența a 300 de* **superlatifundii** *ce ocupă un teren de 27 milioane de hectare. În același timp, 75 la sută din numărul proprietăților sînt calificate drept* «**minifundii**» (*adică gospodării mici, insuficiente*), *care ocupă numai 15 la sută din aria totală a proprietăților agrare.* SCÎNTEIA, 7515/1967, 4/3.

După analiza făcută elementului de compunere *mini-*, considerăm că el este bine reprezentat în limba noastră, că este viu, productiv și puternic. Unele dintre compusele alcătuite cu *mini-* trebuie privite cu rezervă. Folosirea lui abuzivă și nepotrivită trebuie condamnată și evitată.

Prezența și integrarea lui *mini-* în limbă, ca și a celorlalte elemente de compunere de acest tip, trebuie legată, în general, de tendința de internaționalizare a lexicului limbilor moderne (în terminologia tehnico-științifică îndeosebi), fenomen specific epocii noastre.

ADAOS LA CORECTURĂ

mini-básm s. n. („*Pe fir*", *filmul lui Constantin Mustețea, deapănă..., cu o remarcabilă măiestrie, un mini-basm.* FLACĂRA, 2/1968, 18/1);

minibicicléte s. f. pl. (*Îi livrează acestuia... circa 52.000 minibiciclete anual.* PENTRU APĂRAREA PĂCII, 10/1967, 29);

---

[10] Cf. și exemple ca: *Străzile New Yorkului și apoi ale Londrei și Parisului au fost invadate de maxi-jupele, de bășlile și rochiile stil „Bonnie".* FLACĂRA, 23/1968, 19/1; *Faye Dunaway interpreta lui „Bonnie" nu a mai părăsit nici în viața de toate zilele bascul, pletele blonde, rotunjite în jurul obrazului și maxi-jupa evazată. ib.*, 23/1968, 19/6, care confirmă părerea potrivit căreia și *maxi-* devine productiv).

minibutélie s. f. (*Vînd... și minibutelie.* RL, 7480/1968, 4/4);

mini-cartiér s. n. (În cadrul unei emisiuni de televiziune din 16 mai 1968, referitoare la noile cartiere ale capitalei);

mini-comedíe, mini-comedii s. f. (Titlul unor numere distractive cuprinzînd mici scenete comice în cadrul emisiunii de televiziune „Zig-Zag" din 15, 22, 29 septembrie 1968);

minicompúter s. n. (*În R. F. a Germaniei a fost realizat minicomputerul Logikus destinat copiilor de la 12 ani în sus.* SCÎNTEIA, 7895/1968, 6/2);

mini-cuvínte s. f. pl. (*Mini-cuvinte record. Știați că cele mai mici cuvinte sînt numai de o literă?* REBUS, 21/1968, 10/1);

mini domnișoáre s. f. pl. (*Cine răspunde că mini domnișoarele, cu mini minte și mini jupuri, încearcă marile aventuri sentimentale la aceleași ceasuri tîrzii?* RL, 7437/1968, 5/6);

mini-dráme s. f. pl. (*Mini-dramelor le șade bine în ambianța clar-obscură.* CINEMA, 5/1968, 15/3);

mini-ecrán s. n. „micul ecran" (În cadrul emisiunii de televiziune „Zig-Zag" din 8 septembrie 1968);

mini-eséu s. n. (La emisiunea televiziunii „Album literar" din 30 august 1968);

mini-foiletón s. n. (În cadrul emisiunii radiofonice „Unda veselă" din 22 septembrie 1968; cf. și m i c r o - f o i l e t o n);

mini-gól s. n. (În cadrul emisiunii de radio „De toate pentru toți" din 8 iulie 1968);

mini-instituții s. f. pl. (*Florării sau mini-instituții despre care te-ar prinde mirarea c-ar poseda mașină.* INF. BUC., 4711/1968, 1/1);

mini-încăpéri s. f. pl. (*Mini-încăperi ce se extind după ce se păstrează în dulap.* CONTEMPORANUL, 34/1968, 8/6);

mini-jupátă adj. (*O fată mai mini-jupată.* La emisiunea „Unda veselă" din 18 august 1968);

mini-júpuri s. f. pl. v. **mini domnișoare** (RL, 7437/1968, 5/6);

mini-Mac s. m. (*Unde îi duce, oare, pe prietenii noștri . . . mini-Mac, mini-Tărzănel și așa mai departe?* ARICI-POGONICI, 9/1968, 4/1);

mini-mini-róchie s. f. (*O fetișcană pistruiată, într-o mini-mini-rochie din sticlă și aluminiu, se așază.* CONTEMPORANUL, 38/1968, 6/3);

mini mínte s.f. v. **mini domnișoare** (RL, 7437/1968, 5/6);

mini-móto s. n. (*Mini-moto. Iată-l pe cel mai tînăr motociclist suedez: Kenny Jansson, în vîrstă de 4 ani!* [Fotografie: o motocicletă în miniatură]. FLACĂRA, 40/1968, 15/2);

mini-Mundus s. (*Mini-Mundus. Așa se numește un parc care constituie o deosebită atracție pentru turiștii care trec prin localitatea Wörthersee.* FLACĂRA, 20/1968, 23/3; cf. m i c r o - u n i v e r s INF. BUC., 4314/1967, 2/3, TEATRUL, 1/1968, 43);

mini-múnte s. m. (*Aceşti alpinişti din München au înălţat din beton nişte mini-munţi.* MAGAZIN, 563/1968, 8/9. *Escaladarea peretelui de beton al acestui mini-munte nu este mai puţin spectaculoasă decît a unei veritabile stînci. ib.*);

mini-pachidérme s. n. pl. (*Al 40-lea hipopotam pitic s-a născut recent la grădina zoologică din Bâle (Elveţia). Această grădină zoologică a făcut un serios export de asemenea mini-pachiderme.* INF. BUC., 4621/1968, 4/4);

mini-parádă s. f. (*Mini-parada noastră muzicală.* În cadrul emisiunii radiofonice „Radio-vacanţa" din 15 septembrie 1968);

mini-rúbrici s. f. pl. (În sumarul emisiunii „Unda veselă" din 22 iunie 1968);

mini-scénă s. f. (*Cunoscutele cosmeticiene lucrează... transformînd fărîma lor de spaţiu într-un soi de mini-scenă în care se oficiază tragicomicul spectacol.* FEMEIA, 6/1968, 19/1);

mini-schíţă s. f. (*Mini-schiţă literară.* În cadrul emisiunii radiofonice „Ex libris" din 29 august 1968);

mini-scoárţă s. f. (*O salcie pletoasă cu mini-scoarţă.* În cadrul emisiunii radiofonice „Unda veselă" din 18 august 1968);

mini-statístică s. f. (*Mini-statistică în* [divizia] *„B"*. SPORTUL, 343/1968, 3/2);

mini-Tărzănel s.m. v. **mini-Mac** (ARICI—POGONICI, 9/1968, 4/1);

minitractoáre s. n. pl. (*Îi vor coopera în vederea producerii unor minitractoare.* PENTRU APĂRAREA PĂCII, 10/1967, 29);

minitranzistór s. n. (*Micii meşteri mari vor construi de data aceasta un paznic electronic şi un minitranzistor.* PROGRAMUL RADIO-TELEVIZIUNE din 17—23 noiembrie 1968, 13/2);

mini-vedétă s. f. (*În ceea ce priveşte interpreţii, ne-am întîlnit din nou cu sprinţara preşcolară Mihaela. Atenţie doar la dezvoltarea artistică a acestei mini-vedete pentru a nu fi orientată către o prematură profesionalizare.* INF. BUC., 4604/1968, 2/1);

minivioríşti s. m. pl. (*Concertul...miniviorîştilor.* MAGAZIN, 559/1968, 5/1. *Orchestra de miniviorişti japonezi. ib.*, 5/3);

ultra-míni adj. (*Părul blond căzîndu-i drept pe umeri, ochii albaştri, rochii ultra-mini.* CINEMA, 9/1968, 44/1).

În cadrul unor emisiuni de satiră şi umor de la Radio sau Televiziune (Unda veselă, Zig-zag, Telemagazin, Varietăţi, De toate pentru toţi etc.), au fost prezentate cîteva cuplete care aveau drept ţintă satirizarea modei „mini". Acolo am auzit mai multe formaţii create ad-hoc; înşir cîteva dintre ele: *mini-ambreiaj, mini-atestare, mini-bizar, mini-bun, mini-cercetare, mini-cizmărie, mini-cînta, mini-de loc, mini-Fiat, mini-foc, mini-fraudă, mini-graseiat, mini-îngheţată, mini-lac, mini-maistru, mini-mică, mini-munceşte, mini-mustaţă, mini-obicei, mini-pantofi, mini-pilă, mini-pipă, mini-rar, mini-raţă, mini-speteşte, mini-străduţă, mini-sută, mini-transfer, mini-timpan, mini-ţuică, mini-viaţă, mini-voce* etc.

BIBLIOGRAFIE

A I—IX — Material (manuscris) cules în anchetele dialectale efectuate d institutele de lingvistică ale Academiei în anii 1949 ş.u.: I (Valea Crişului Negru), II (Valea Sebeşului), III (Valea Jiului), IV (Ţara Haţegului), V (Valea Bistriţei), VI (Valea Moldovei), VII (Maramureş), VIII (Valea Sucevei), IX (regiunea Bacău).

ALEXI, W. — TEOCHAR ALEXI. *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*. Zweite, verbesserte und vervollständigte Auflage. Verlag von H. Zeidner. Kronstadt (Brasso), 1906.

ALR I; II — *Atlasul lingvistic român*. Material netipărit. Partea I—II.

ALR I/I; I/II — *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul limbii române din Cluj. Partea I (ALR I). Vol. I, Cluj, 1938; vol. al II-lea, Sibiu-Leipzig, 1942.

ALR II/I — *Atlasul lingvistic român*, publicat de Muzeul limbii române. Partea a II-a (ALR II). Vol. I. Sibiu-Leipzig, 1940.

AUT — *Analele Universităţii din Timişoara*. Seria ştiinţe filologice. Anul I (1963) ş.u.

BÎRLEA, B. — Pr. I. BÎRLEA. *Balade, colinde şi bocete din Maramureş*. Editura Casei Şcoalelor. Bucureşti, 1924.

BL — *Bulletin linguistique*. Faculté des lettres de Bucarest. Publié par A. Rosetti. Paris-Bucureşti. Vol. I (1933) ş.u.

BPH — *Buletinul Institutului de filologie română ,,Alexandru Philippide"*. Universitatea din Iaşi. Vol. I (1934) ş.u.

CADE — *Dicţionarul enciclopedic ilustrat ,,Cartea românească"*. Partea I. *Dicţionarul limbii române din trecut şi de astăzi* de I. Aurel Candrea. Partea a II-a. *Dicţionarul istoric şi geografic universal* de Gh. Adamescu. Editura Cartea Românească. Bucureşti [1926—1931].

CAT. MAN. II — *Catalogul manuscriptelor româneşti*. Biblioteca Academiei Române. Tomul II întocmit de Ioan Bianu şi R. Caracaş. Ediţiunea Academiei Române. Libr. Socec et Co. şi C. Sfetea. Bucureşti, 1913.

CĂTANĂ, P. B. I—III — GHEORGHE CĂTANĂ. *Poveştile Bănatului*, culese din gura poporului bănăţean de ... Tomul I—III. Gherla, 1893—1895.

CHEST. I—VIII — *Chestionar pentru un atlas lingvistic al limbei române*. Muzeul limbei române. I. *Calul*. Cluj, 1922; II. *Casa*. Sibiu, 1926; III. *Fir* Cluj, 1929; IV. *Nume de loc şi nume de persoane*. Cluj. 1930;

V. *Stîna, păstoritul şi preparatul laptelui*. Cluj, 1931; VI. *Stupăritul*. Cluj, 1933; VII. *Instrumente muzicale*. Cluj, 1935; VIII. *Mîncări şi băuturi*. Cluj, 1937.

CIAUŞANU, V. — G. F. CIAUŞANU, G. FIRA şi C. M. POPESCU. *Culegere de folclor din jud. Vîlcea şi din împrejurimi, cu un glosar*. (Academia Română. Din viaţa poporului român XXXV.) Cultura naţională. Bucureşti, 1928.

CINEMA — *Cinema*. Revistă lunară de cultură cinematografică. Bucureşti. Anul I (1955) ş.u.

COMAN, GL. — PETRE COMAN. *Glosar dialectal*. (Academia Română. Memoriile Secţiunii literare. Seria a III-a. Tom. IX, mem. 5.) Monitorul oficial şi Imprimeria naţională. Bucureşti, 1939.

CONTEMPORANUL — *Contemporanul*. Săptămînal politic-social-cultural. Seria a II-a. Bucureşti, 1948 ş.u.

CONV. LIT. — *Convorbiri literare*. Iaşi, apoi Bucureşti. Anul I (1867–1868) ş.u.

CORESI, EV. — Diaconul CORESI. *Carte cu învăţătură* (1581), publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici. Vol. I. *Textul*. Atelierele grafice Socec et Comp. Bucureşti, 1914.

CORESI, PS. — Diaconul CORESI. *Psaltirea publicată româneşte la 1577 de* ... Reprodusă cu un studiu bibliografic şi un glosar comparativ de B. Petriceicu-Hasdeu. Tomul I. *Textul*. Bucureşti, 1881.

CUTEZĂTORII — *Cutezătorii*. Revistă editată de Consiliul Naţional al Organizaţiei Pionierilor. Bucureşti. Anul I (1967) ş.u.

L. COSTIN, GR. BĂN. — LUCIAN COSTIN. *Graiul bănăţean*. Studii şi cercetări. Cartea românească. Timişoara, 1926.

CUV. D. BĂTR. I–III — B. PETRICEICU-HASDEU. *Cuvente den bătrîni*. Tomul I. *Limba română vorbită între 1550–1600*. Studiu paleografico-linguistic de ... Cu observaţiuni filologice de Hugo Schuchard. Bucureşti, 1878; tomul al II-lea. *Cărţile poporane ale românilor în secolul XVI, în legătură cu literatura poporană cea nescrisă*. Bucureşti, 1879; tomul al III-lea. *Istoria limbei române*. Partea I. *Principie de linguistica*. Bucureşti, 1881.

CV — *Cum vorbim*. Revistă pentru studiul şi explicarea limbii. Bucureşti. Anul I (1949) ş.u.

DA — *Dicţionarul limbii române*. Tomul I, partea I: *A–B*. Librăriile Socec. Bucureşti, 1913; tomul I, partea a II-a: *C*. Tipografia ziarului ,,Universul''. Bucureşti, 1940; tomul I, partea a III-a fascicula I: *D–de*. ,,Universul''. Bucureşti, 1949; tomul al II-lea, partea I: *F–I*. Imprimeria naţională. Bucureşti, 1934; tomul al II-lea, partea a II-a, fascicula I: *J–lacustru*. ,,Universul''. Bucureşti, 1937; tomul al II-lea [partea a III-a]: *Ladă–lojniţă* [fără editură şi an]. (Academia Română.)

DA ms. — *Dicţionarul limbii române*, aflat sub formă de manuscris la Institutul de lingvistică din Bucureşti al Academiei Republicii Socialiste România.

DDRF — FRÉDÉRIC DAMÉ. *Nouveau dictionnaire roumain-français*. Vol. I–IV. Imprimerie de l'état. Bucarest, 1893–1895.

DENSUSIANU, HLR I—II — OVIDE DENSUSIANU, *Histoire de la langue roumaine*. Tome premier. *Les origines*. Leroux. Paris, 1901. Tome second. *Le seizième siècle*, 1938.

DER I—IV — *Dicționar enciclopedic român*. Vol. I: A—C, 1962; vol. al II-lea: D—J, 1964; vol. al III-lea: K—P, 1965; vol. al IV-lea: O—Z, 1966. Editura politică, București.

DI — *Dicționar invers*. Editura Academiei Republicii Populare Române. București, 1957.

DLR. — *Dicționarul limbii române*. Serie nouă. (Academia Republicii Populare Române.) Tom. al VI-lea. Fascicula I: *M—Mandră*^{1}, 1965; fascicula a II-a: *Mandră*^{2}*—Mascat*^{1}, 1965; fascicula a III-a: *Mascat*^{2}*—Mămăiță*, 1966; fascicula a IV-a: *Mămălatiță—Mătăringă*, 1966; fasciciula a V-a: *Mătăsar—Mergător*, 1966; fascicula a VI-a: *Mergătoriu—Microbiologie*, 1966; fascicula a VII-a: *Microbiologist—Miniaturistică*, 1967; fascicula a VIII-a: *Miniaturiza—Mititel*, 1967; fascicula a IX-a: *Mititeluș — Mîrlănime*, 1967; fascicula a X-a și a XI-a: *Mîrleală—Morsă*, 1968.

DLRC — *Dicționarul limbii române literare contemporane*. Vol. I—IV. Editura Academiei Republicii Populare Române. [București] 1955—1957.

DM — *Dicționarul limbii române moderne*. (Academia Republicii Populare Române. Institutul de lingvistică din București.) Editura Academiei Republicii Populare Române. [București] 1958.

DN — FLORIN MARCU — CONSTANT MANECA. *Dicționar de neologisme*. Ediția a II-a. Editura științifică. București, 1966.

DO — N. A. CONSTANTINESCU. *Dicționar onomastic românesc*. Editura Academiei Republicii Populare Române. București, 1963.

DOSOFTEI, V. S. — DOSOFTEI. *Viața și petreacerea svinților*. Iași, 1682.

DR — *Dacoromania*. Buletinul Muzeului limbei române condus de Sextil Pușcariu. Cluj. Anul I (1920—1921) ș.u.

FEMEIA — *Femeia*. Revistă social-politică și culturală editată de Consiliul național al femeilor din Republica Socialistă România. București. Anul I (1948) ș.u.

FLACĂRA — *Flacăra*. Revistă lunară social-politică și literar-artistică. București, 1963 ș.u.

GLOS. OLT. — *Glosar dialectal Oltenia* întocmit sub conducerea lui Boris Cazacu ... de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Nicolae Saramandu și Magdalena Vulpe. Editura Academiei Republicii Socialiste România. București, 1967.

GLOS. REG. — V. ARVINTE, D. URSU, M. BORDEIANU. *Glosar regional*. Editura Academiei Republicii Populare Române. București, 1961.

GRAUR, ET. — AL. GRAUR. *Etimologii românești*. București, 1963.

GR. BĂN. — ROMUL S. MOLIN. *Din graiul bănățenilor*, în N. REV. R., 1910, nr. 13—14, p. 191—196.

GRIGORIU-RIGO, MED. POP. I—II — GH. GRIGORIU-RIGO. *Medicina poporului*. Memoriul I. *Boalele oamenilor*. Memoriul al II-lea. *Boalele vitelor*. (Extras din Analele Academiei Române. Seria a II-a. Tom. XXX. Memoriile Secțiunii literare.) Göbl. București, 1907.

Scanned with OKEN Scanner

HELIADE, O. I—II — I. HELIADE RĂDULESCU. *Opere*. Vol. I, 1939; vol. al II-lea, 1943. Ediţie critică, cu note şi variante de D. Popovici. Fundaţia pentru literatură şi artă. Bucureşti.

I. CR. — *Ion Creangă*. Revistă de limbă, literatură şi artă populară. Bîrlad. Anul I (1908) ş.u.

INF. BUC. — *Informaţia Bucureştiului*. Ziar al Comitetului Orăşenesc Bucureşti al P.C.R. şi al Sfatului Popular al oraşului Bucureşti. Anul I (1953) ş.u.

IORDAN, LRA — IORGU IORDAN. *Limba română actuală. O gramatică a „greşelilor"*. Ediţia a II-a. Editura Socec et Co. Bucureşti [1948].

IORGA, S. D. I—XXXI — N. IORGA. *Studii şi documente cu privire la istoria romînilor*. Vol. I—XXXI, Minerva. Bucureşti, 1901—1916.

LB — *Lesicon romanesc-latinesc-unguresc-nemţesc, care de mai mulţi autori în cursul a trideci şi mai multor ani s-au lucrat*, seu : *Lexicon valachico-latino-hungarico-germanicum quod a pluribus auctoribus decursu triginta et amplis annorum elaboratum est*. Budae, 1825.

LEX. REG. — *Lexic regional*. (Societatea de ştiinţe istorice şi filologice.) [I:] Editura Academiei Republicii Populare Române. [Bucureşti] 1960; II: Editura ştiinţifică. Bucureşti, 1967.

LL — *Limbă şi literatură*. Societatea de ştiinţe istorice şi filologice. Bucureşti. Vol. I (1955) ş.u.

LR — *Limba română*. Academia Republicii Populare Române. Institutul de lingvistică din Bucureşti. Anul I (1952) ş.u.

LTR — *Lexiconul tehnic român*. Ediţia a II-a, vol. I—XVIII. Editura tehnică. Bucureşti (1957—1966).

LUCEAFĂRUL — *Luceafărul*. Revistă a Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România. Bucureşti. Anul I (1958) ş.u.

LUNGIANU, CL. — MIHAIL LUNGIANU. *Clacă şi robot. Icoane din viaţa ţărănimii*. A III-a tipăritură adăugită şi revăzută. Socec et Co. Bucureşti, 1921.

MAGAZIN — *Magazin*. Anul I (1957) ş.u.

MAT. DIALECT. I — *Materiale şi cercetări dialectale*. Vol. I. Academia Republicii Populare Române. Filiala Cluj, Institutul de lingvistică [Bucureşti] 1960.

MERA, L. B. — I. T. MERA. *Din lumea basmelor*. Cu 87 ilustraţiuni originale. Minerva. Bucureşti, 1906.

NOVACOVICIU, C.B. I—II — EMILIAN NOVACOVICIU. *Cuvinte bănăţene* adunate de ... Oraviţa, 1925.

N. REV. R. — *Noua revistă română pentru politică, literatură, ştiinţă şi artă*. Bucureşti. Anul I (1900) ş.u.

PAMFILE, C. — TUDOR PAMFILE. *Cimilituri româneşti*. Introducţiune şi glosar. (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii XII.) Bucureşti, 1908.

PAMFILE, J. I—III — TUDOR PAMFILE. *Jocuri de copii adunate din satul Ţepu* (jud. Tecuci) Vol. I (Analele Academiei Române. Tom. XXVIII. Memoriile Secţ. literare), 1906; vol. al II-lea (Analele Academiei Române. Tom. XXIX. Memoriile Secţ. literare), 1907; vol. al III-lea (Academia Română. Din viaţa poporului român. Culegeri şi studii XIX). [Bucureşti] 1909.

PAMFILE, S. T.	TUDOR PAMFILE. *Sărbătorile la români. Sărbătorile de toamnă și postur Crăciunului.* București, Librăriile Socec & Comp. C. Sfetea; Leipzig, Otto Harrassowitz; Wiena, Gerold & Comp. 1914.
PANN, E. I—V	ANTON PANN. *Noul Erotocrit*, compus în versuri de ... Tomul I—V. Klozius. Sibiu, 1837.
PANN, P. V. I—III	ANTON PANN. *Culegere de proverburi sau Povestea vorbei.* De prin lume adunate și iarăși la lume date. Tipografia lui Anton Pann, București, I 1852, II—III 1853.
T. PAPAHAGI, M.	TACHE PAPAHAGI. *Graiul și folclorul Maramureșului.* (Academia Română. Din viața poporului român XXXIII.) Cultura națională. București, 1925.
PASCU, S.	G. PASCU. *Sufixele românești.* Edițiunea Academiei Române. București, 1916.
PAȘCA, GL.	ȘTEFAN PAȘCA. *Glosar dialectal*, alcătuit după material cules de corespondenți din diferite regiuni. (Academia Română. Memoriile Secțiunii literare. Seria III. Tom. IV, mem. 3.) Cultura națională. București, 1928.
PONTBRIANT, D.	RAOUL DE PONTBRIANT. *Dicționar româno-frances.* București-Göttingen-Paris, 1862.
PRESA NOASTRĂ	*Presa noastră.* Revistă lunară a Uniunii ziariștilor din Republica Socialistă România. București. Anul I (1956) ș.u.
PRODAN-BUIA, F. I.	I. PRODAN — AL. BUIA. *Flora mică ilustrată a Republicii Populare Române.* [București, 1961.]
REV. CRIT.	*Revista critică literară.* Iași. Anul I (1893) ș.u.
RL	*România liberă.* Cotidian politic de informație, reportaj și comentariu. București. Anul I (1952) ș.u.
SADOVEANU, O. I—XVIII	MIHAIL SADOVEANU. *Opere.* Vol. I—XVIII. Editura de stat pentru literatură și artă. București, 1954—1959.
SCÎNTEIA	*Scînteia.* Organ al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. [București.] Anul I (1952) ș.u.
SCL	*Studii și cercetări lingvistice.* Academia Republicii Socialiste România. Institutul de lingvistică din București. Anul I (1950) ș.u.
SCRIBAN, D.	AUGUST SCRIBAN. *Dicționaru limbii românești* (Etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme). Edițiunea întîia. Institutul de arte grafice Presa bună. Iași, 1939.
SECOLUL 20	*Secolul 20.* Revistă de literatură universală editată de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România. București.
SEVASTOS, N.	ELENA SEVASTOS. *Nunta la români.* Studiu istorico-etnografic comparativ. Tipografia Carol Göbl. București, 1889.
SMFC I—IV	*Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română.* Academia Republicii Socialiste România. Institutul de lingvistică din București. Vol. I, 1959; vol. al II-lea, 1960; vol. al III-lea, 1962; vol. al IV-lea, 1967.
SPORTUL POPULAR	*Sportul popular.* Organ al Uniunii de Cultură Fizică și Sport din R. P. Română. București. Anul I (1945) ș.u.
ȘĂINEANU, D.	LAZĂR ȘĂINEANU. *Dicționar universal al limbei române.* A opta edițiune. Editura Scrisul românesc. Craiova.

Scanned with OKEN Scanner

ŞEZ. — *Şezătoarea*. Revistă pentru literatură şi tradiţiuni populare. Fălticeni. Anul I (1892) ş.u.

TDRG — H. TIKTIN. *Rumänisch-deutsches Wörterbuch* (*Dicţionar român-german*). Band I, 1903 ; II, 1911 ; III, 1924. Staatsdruckerei, Bukarest.

TILR — Academia Republicii Populare Române. *Istoria limbii române*. Vol. I. *Limba latină*. Editura Academiei. Bucureşti, 1965.

UDRESCU, GL. — D. UDRESCU. *Glosar regional Argeş*. Editura Academiei Republicii Socialiste România. Bucureşti, 1967.

URICARIUL I—XXV — THEODOR CODRESCU. *Uricariul cuprinzeloriu de hriscave, anaforale şi alte acte din sula a XV—XIX, atingătoare de Moldova*. Sub redacţiunea d-sale ... Vol. I—XXV. Iaşi, 1852—1895.

URSU, T. — N. A. URSU. *Formarea terminologiei ştiinţifice româneşti*. Editura ştiinţifică. Bucureşti, 1962.

VACANŢE ÎNSORITE — *Vacanţe însorite*. Foaie locală pe litoral.

VEAC NOU — *Veac nou*. Organ al Consiliului General A.R.L.U.S. Bucureşti. Anul I (1945) ş.u.

VICIU, GL. — ALEXIU VICIU. *Glosar de cuvinte dialectale din graiul viu al poporului român din Ardeal*. Adunate şi explicate de ... (Extras din Analele Academiei Române. Seria II. Tom. XXIX. Memoriile Secţ. literare.) Carol Göbl. Bucureşti, 1906.

V.Ş. — *Viaţa şantierelor*. Organ al Comitetului de Partid şi al Consiliului sindicatelor din întreprinderile de construcţii ale Consiliului popular al municipiului Bucureşti.

Scanned with OKEN Scanner

LISTA ABREVIERILOR

a. = anul
adj. = adjectiv
alb. = albanez
bg. = bulgar
cf. = confer
com. = comunicat
cp. = compară
engl. = englez
ex. = exemplu
f. = feminin
fig. = figurat
fr. = francez
gen. = genitiv
germ. = german
gr. = grecesc
h. = harta
ind. = industria
interj. = interjecție
it. = italian
înv. = învechit
lat. = latinesc
m. = masculin
magh. = maghiar
n. = neutru
pl. = plural
pol. = polonez
rus. = rusesc
s. = substantiv
scr. = sîrbo-croat
sl. = slav
s.v. = sub voce
ucr. = ucrainean
v. = vezi
vsl. = vechi slav

Scanned with OKEN Scanner

INDICELE VOLUMELOR I – V[1]

A

AFIXE ŞI ELEMENTE DE COMPUNERE[2]

[1] Cifrele arabe indică pagini, iar cifrele romane, care le precedă, volume. Cifrele arabe neprecedate de cifre romane reprezintă trimiteri la volumul I.

[2] Indicele înregistrează separat diferitele variante şi compuse ale unui afix sau element de compunere.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

B

CUVINTE[1]

[1] Prezentul indice nu cuprinde cuvintele din listele alfabetice date ca anexe la următoarele articole:
Florența Sădeanu, *Sufixele colective din limba română cu specială privire asupra repartiției lor*, vol. al III-lea, p. 68–87;
Ioana Diaconescu, *Substantivarea adjectivului în limba română*, vol. al III-lea, p. 218–276;
Eleonora Popa, *Sufixe moționale pentru formarea masculinului*, vol. al IV-lea, p. 171–176.
Elena Ciobanu, *Unele aspecte ale formării numelor de meserii cu sufixe în limba română contemporană*, vol. al V-lea, p. 31–35.

Scanned with OKEN Scanner

nr. 118621

Scanned with OKEN Scanner

S U M A R

Scanned with OKEN Scanner

Redactor: STELLA NICOLAU
Tehnoredactor: SONIA BÂRZEANU

Dat la cules 3.08.1968 Bun de tipar 11.01.1939 Apărut 1969 Tiraj 1530. Hîrtie scris II A de 63 g/m² 16/70×100. Coli editoriale 22,89. Coli de tipar 14,75. A11.459.T.123 C.Z. pentru biblioteci mari 459—54 (082) C.Z. pentru biblioteci mici 459—5 (082)

Întreprinderea Poligrafică Informația Str. Brezoianu 23—25 București, Republica Socialistă România, comanda nr. 341

Scanned with OKEN Scanner

SUMARUL VOLUMELOR PRECEDENTE

Scanned with OKEN Scanner